

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ใช้ระบบการเรียนสอนแบบโฮมสคูล" เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กที่มีการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล จำนวน 3 ครอบครัว ซึ่งจะได้นำเสนอผลการวิจัยเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. รูปแบบการสื่อสารของครอบครัว
3. ระบบการสื่อสารและลักษณะการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว
4. กระบวนการแสวงหาข่าวสารของครอบครัว

เนื่องจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ปกครองที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลนั้น ข้อมูลในบางช่วงเป็นการแสดงความคิดเห็นส่วนบุคคล ซึ่งอาจมีการกล่าวอ้างอิงถึงบุคคลที่ 3 ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมและให้เกียรติแก่ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ใช้นามสมมติกับกลุ่มตัวอย่างทุกครอบครัว ดังมีรายละเอียด คือ

ครอบครัว ศรัทธาธรรม (นามสมมติ)

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

คุณพ่อเอื้อ ศรัทธาธรรม

อายุ	43 ปี
การศึกษา	โรงเรียนนายเรือมาริน ประเทศสเปน
อาชีพ	รับราชการ

คุณแม่อุ๊ ศรัทธาธรรม

อายุ	37 ปี
การศึกษา	ปริญญาตรี คุรุศาสตร์บัณฑิต สาขามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาชีพ	แม่บ้าน

น้องเอก ศรัทธาธรรม (บุตรชาย)
 อายุ 8 ปี
 การศึกษา เคยศึกษาถึงชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนแรก
 รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ประมาณ 20,000 บาท
 ระยะเวลาที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล 4 ปี

จุดผกผันเพื่อการค้นพบ

ราวปลายปี 2542 นิตยสาร สานแสงอรุณ ได้ลงตีพิมพ์บทความหนึ่งที่สะกิดใจให้ผู้อ่านหลายต่อหลายคนเกิดความรู้สึกประหลาดใจจนต้องมองย้อนกลับไปพิจารณาแนวทางการศึกษาในระบบโรงเรียนของไทยที่ผ่านมา ด้วยมีข้อสังเกตที่เกิดขึ้นว่าการส่งลูกน้อยของตนเข้าเรียนในโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่? ระบบโรงเรียนได้ตอบสนองความต้องการของพ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกเติบโตขึ้นมาเพื่อเป็นคนเก่งและคนดีของสังคมหรือระบบโรงเรียนเป็นเพียงครรลองค่านิยมของสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกันมา คือเมื่อถึงเกณฑ์ส่งลูกเข้าโรงเรียนต่างก็ตั้งหน้าตั้งตาหาโรงเรียนที่มีชื่อเสียงให้กับลูก โดยไม่คำนึงถึงความพร้อมทั้งของครอบครัวและตัวลูก ด้วยคิดว่าสิ่งนั้นคือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูกแต่ในขณะเดียวกันก็ได้มองข้ามสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการปรับพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดสายใยแห่งพันธุกรรมตามลักษณะธรรมชาติ ซึ่งพี่อูเรียกว่า “การเตรียมพัฒนาการทางจิตวิญญาณ”

หากจะมองย้อนกลับไปยังที่มาของบทความเรื่อง “โรงเรียนของลูก ปลูกด้วยใจของแม่” ของพี่อู คงต้องเริ่มจากเดิมที่พี่อูก็เป็นผู้หญิงทำงานคนหนึ่งเหมือนเช่นผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคมเมืองปัจจุบันเคยมีอาชีพเป็นกราฟฟิคดีไซน์เนอร์ และเจ้าหน้าที่ฝึกอบรม ซึ่งก่อนที่จะแต่งงานก็ได้ตั้งใจว่าจะดูแลลูกด้วยตนเอง ดังนั้นเมื่อตั้งครรภน้องเอกพี่อูจึงได้ลาออกและทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลน้องเอกด้วยตนเองมาตลอดในช่วงเวลากว่า 7 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่มีสามีรับราชการเป็นนายทหาร มีคุณแม่เป็นครูใหญ่และพี่สาวเป็นเจ้าของโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง การเลี้ยงดูน้องเอกที่ทำมาตลอดนั้นก็ทำด้วยจิตใจของผู้เป็นแม่ที่ต้องการให้ลูกเติบโตมาอย่างสมบูรณ์ และได้รับในสิ่งที่เหมาะสมกับเขามากที่สุด และเมื่ออายุถึงเกณฑ์ก็จำเป็นที่จะต้องให้ลูกเข้าเรียนในโรงเรียน ทั้ง ๆ ที่มีความเห็นว่า

พี่อู “พี่เชื่อว่าในช่วงแรกเกิดถึง 3 ปี แรก ลูกยังไม่สามารถตอบสนองปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ได้ เพราะเขาเพิ่งพัฒนาไปเพียงบางส่วน เพียงแต่อาจจะรับรู้ข้างในได้แต่ไม่สามารถตอบสนองได้

แต่พออายุ 3-6 ขวบ สมองเขาเริ่มเติบโต เริ่มมีพัฒนาการที่สมบูรณ์แต่ว่าพ่อแม่กลับหายไป แล้ว นี่แหละก็คือการขาดหายไปของชีวิต แทนที่ 3-6 ขวบ เขาจะมีพ่อแม่กับคนที่ปรารถนาดีอยู่รอบ ๆ มีจิตวิญญาณในการเกื้อกูล การพัฒนา ที่ไม่เห็นด้วยกับระบบโรงเรียนนะ ที่คิดว่าที่สอนได้”

การเรียนของน้องเอกในระยะ 1 ปีที่ผ่านมาจึงไม่เป็นไปตามเป้าหมายของการไปโรงเรียน ดังเช่นในครอบครัวอื่นๆ และในช่วงที่น้องเอกเรียนถึงชั้นอนุบาล 2 เทอม 1 นั้นเองที่เกิดเหตุการณ์ที่ทำให้พี่อุ๋มน้องเอกออกจากโรงเรียนและทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนให้แก่ลูก แต่เมื่ออายุถึงเกณฑ์ที่ต้องเข้าโรงเรียนอีกครั้งหนึ่ง พี่เอื้อก็ได้เตรียมมองหาโรงเรียนในชั้นประถมศึกษาให้น้องเอกแต่ด้วยความมุ่งมั่นของพี่อุ๋นที่จะมีบทบาทร่วมไปกับพัฒนาการของลูกนั้น จึงได้มองหาโรงเรียนประชาบาลแถวที่ทำงานที่เอื้อ และเสนอตัวกับโรงเรียนเพื่อให้ตนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ของลูก ด้วยมีความเชื่อมั่นว่าลูกจะได้อะไรจากตนมากกว่าการเรียนในระบบโรงเรียนแต่เพียงอย่างเดียว แม้ว่าโรงเรียนและคุณครูจะไม่ค่อยเข้าใจเท่าไรนักแต่ก็ตกลงยินยอมที่จะให้พี่อุ๋นเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนของน้องเอกได้ แต่ยังไม่ทันที่น้องเอกจะได้เข้าเรียนในโรงเรียนประชาบาลแห่งนั้น พี่อุ๋นก็มีโอกาสพบกับเพื่อนเก่าที่ไม่พบกันมากกว่า 10 ปี ทำให้ทราบข่าวว่าขณะนั้นกำลังมีกระแสของการร่าง พรบ.การศึกษาฉบับใหม่ (ก่อนปี 2542) และพี่อุ๋นก็มีโอกาสเข้าร่วมการสัมมนาเพื่อพิจารณา ร่าง พรบ.การศึกษา ซึ่งจัดที่คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ ด้วย และนั่นเป็นรอยต่อครั้งสำคัญของครอบครัวศรัทธาธรรม

ภายหลังการเข้าร่วมสัมมนา พี่อุ๋นได้ตัดสินใจแน่วแน่ด้วยความมั่นใจว่าร่างพรบ. การศึกษานั้นสอดคล้องกับความคิดของตนในเรื่องของกระบวนการการเรียนรู้โดยครอบครัว ซึ่งพี่อุ๋นได้ดำเนินการมาโดยตลอด ประกอบกับมีคำถามจากน้องเอกที่ได้ถามพี่อุ๋นว่า

น้องเอก “ทำไมแม่ไม่สอนต่อเองล่ะครับ แม่ก็สอนเองได้ แล้วถ้าเอกไปโรงเรียน เอกจะมีโอกาสไปวัดอีกมั๊ย”

นี่คือคำถามจากลูกชายที่ทำให้พี่อุ๋นต้องกลับมาทบทวน และตัดสินใจที่จะทำหน้าที่เป็น “ผู้จัดการเรียนการสอน” ของลูกด้วยตนเองมาโดยตลอด และยิ่งมีความมั่นใจมากขึ้นเมื่อพบว่าน้องเอกมีความสุขกับกระบวนการการเรียนรู้แบบนี้ ไม่ใช่เป็นเพราะว่ามีแม่เป็นผู้สอน แต่เขามีความสุขกับการที่ได้มีเวลาในการคิดเอง ทำเอง ยิ่งคิดมากก็ยิ่งทำมาก แม้ว่าช่วงแรกพี่อุ๋นต้องคอยตอบ คำถามจากคนรอบข้าง

มากมายไม่ว่าจะเป็นคุณพ่อของน้องเอก หรือจากญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ที่ยังคงมีความไม่แน่ใจ และไม่เข้าใจ ต่อกระบวนการการเรียนรู้อย่างกล่าว

และด้วยบทความเรื่อง “โรงเรียนของลูก ปลุกด้วยใจของแม่” ที่ตีพิมพ์ลงในนิตยสาร สถาน แสงอรุณ ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พี่อู๋ได้รู้จักกับพี่กล้า (นามสมมติ) และเพื่อน ๆ ครอบครัวบ้านเรียนปัญญากร ซึ่งมีแนวคิดทางการศึกษาโดยครอบครัวที่สอดคล้องกัน พร้อมกันนั้นก็ได้ลงชื่อน้องเอกไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งขณะนั้นเป็นโรงเรียนเพียงแห่งเดียวที่เข้าใจปรัชญาการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งเปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองนำชื่อเด็กไปลงทะเบียนไว้ และไม่จำเป็นต้องเข้าเรียนในโรงเรียนเป็นเวลา เช่นเดียวกับโรงเรียนโดยทั่วไป แต่ในแต่ละปีก็จะมีสอบเพื่อวัดระดับเด็กสำหรับเป็นเกณฑ์ในการเลื่อนชั้นเรียนของเด็กด้วย

บนหนทางของการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล

หลักสูตรในการเรียนการสอน

ก้าวแรกของการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งของ ผู้เป็นแม่ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการเรียนการสอนให้กับลูกอย่างเต็มตัว ดังนั้นในช่วงต้นพี่อู๋จึงนำหลักสูตรของกระทรวงตั้งแต่นั้น ป.1-ป.6 มาศึกษาทั้งกระบวนการเพื่อดูว่าแต่ละชั้นเรียนเรื่องเกี่ยวกับอะไร สิ่งที่คาดหวังว่าจะให้เด็กรู้คืออะไร ซึ่งพี่อู๋มีความเห็นว่าเนื้อหาวิชาที่เด็ก ๆ จะได้รับนั้นเหมือนกันจะมีแตกต่างกันบ้างก็เพียงในส่วนของวิธีการเพื่อวัดกระบวนการการเรียนรู้เท่านั้น

พี่อู๋ “พี่เชื่อว่าเด็กมีช่วงจังหวะเวลาในการพัฒนา เขาต้องได้พัฒนาซึ่งความรู้จริง ๆ แล้ว ความรู้ในหลักสูตร คือ ความรู้ที่จะให้ช่วยตัวเอง รู้จักสังคม รู้จักสิ่งแวดล้อม มันไม่พ้นอะไรจากตรงนี้ พี่ก็นำมาวิเคราะห์แล้วนำมาเขียนหลักสูตรของตัวเอง ทำเป็นกรอบกว้าง ๆ ไว้ แล้วก็มันก็พฤติกรรมของลูกไว้ ซึ่งก็จะสะท้อนให้เห็นเป็นไปตามหลักสูตร แต่ตอนนี้มันก็ยังดูเป็นเหมือนการเรียนรู้เหมือนคนปกติทั่วไป หลักสูตรก็ยังเป็นหลักสูตรร่วมกันอยู่แต่แตกต่างกันตรงวิธีการดำเนินการ การดำเนินการของพี่กับระบบโรงเรียนไม่เหมือนกัน อย่างที่สอง คือ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมันเกิดที่ตัวเด็ก ตัวผู้เรียน ไม่ได้เกิดจากตัวผู้จัด”

ในการวางแผนการจัดการศึกษาให้กับน้องเอคนั้น พี่อู๋จะทำอย่างเป็นธรรมชาติ ให้อิสระ และเป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า “ความพร้อมตามธรรมชาติของครอบครัว” กล่าวคือจะไม่มีแผนที่แน่นอนตายตัวสำหรับการเรียนการสอน แต่จะมีเพียงแผนอยู่ในใจเป็นกรอบหลักสูตรเพื่อให้รู้ว่าการ ศึกษา การเรียนรู้เป็นไปเพื่อประโยชน์อะไรในชีวิต ตรงนั้นคือตัวตั้งและตลอดเวลาที่มีสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาปะทะ มันจะเป็นตัวชี้สะท้อนออกมาว่าลูกเขาสนใจใฝ่รู้อะไร และบทบาทหน้าที่ของแม่ในตอนนี้เป็น คอยเสริมให้มีความสำคัญ คัดสรรสิ่งแวดล้อมที่จะเข้ามาปะทะตัวลูกเพื่อให้มันเข้ามาอยู่ในกระบวนการของ วิถีชีวิตเป็นประสบการณ์ที่นำมาสู่ความสนใจใฝ่รู้และคงรักษาความใฝ่ดี ซึ่งมันจะสะท้อนออกมาจากการ พุด การกระทำ และการแสดงออกของเด็กตรงนี้ผู้เป็นแม่ต้องคอยสังเกตและร่วมคัดสรรสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างองค์ความรู้เหล่านั้นให้เกิดขึ้นพร้อมกันนั้นผู้เป็นแม่ก็ต้องปลุกฝังเรื่องของ “คุณธรรม จริยธรรม” ควบคู่กันไป เพื่อให้เขาสามารถเติบโตขึ้นมาได้อย่างรู้จักแยกแยะสิ่งดีชั่วในชีวิต รู้จักตัดสินใจ เลือกว่าสิ่งใดมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์แก่ชีวิต และที่สำคัญคือให้เขามีความเข้มแข็งในการคงการ กระทำและการตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม อย่างมีความสุขด้วยตัวของตัวเอง

หลักการและแนวคิดที่ครอบครัว ศรัทธาธรรม มีความเชื่อมั่นศรัทธาและนำมาเป็นปรัชญา ในการดำเนินชีวิตของครอบครัวมาโดยตลอด คือ ธรรมะ ซึ่งสามารถใช้ได้กับทุกชีวิต โดยนำธรรมะมาช่วย ในการพิจารณาชีวิต ให้รู้จักตนเอง สังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และฝึกการใช้ชีวิต โดยมีรายละเอียด ต่าง ๆ ดังนี้

1. การรู้จักตนเอง

- พัฒนาการทางกาย และชีววิทยาเบื้องต้น
- การรู้จักตนเอง การพัฒนาทางภาษา คณิตศาสตร์ และทักษะพิเศษที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจ
- องค์ประกอบของชีวิตพื้นฐาน
- การรักษาสมดุลของชีวิต : อาหารดีมีประโยชน์ อากาศ การออกกำลังกาย การรักษาอารมณ์ สุขภาพ
- การปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. การรู้จักสังคม

- ครอบคลุม ชุมชน ตั้งแต่หน่วยใกล้บ้าน หน่วยที่เกี่ยวข้อง จนถึงระดับประเทศ และการมีส่วนร่วม
- การร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบแบบแผน กฎหมายพื้นฐาน ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ของชาติไทย

3. การรู้จักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของธาตุในธรรมชาติ
- โครงสร้างชีววิทยาเบื้องต้น สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และการร่วมดูแลรักษา
- การรักษาความสมดุลของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ

4. การฝึกใช้ชีวิต

- การนำหลักพระพุทธศาสนามาพัฒนาชีวิต
- การเชื่อมโยงเครื่องมือการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ และสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ชีวิต ตามความถนัดและความสนใจ
- การสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ มีคุณ และหลีกเลี่ยงสิ่งที่มีโทษต่อสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ
- การประหยัด มัธยัสถ์ รู้จักประมาณการใช้สอย ปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง”
- การมีวินัย ตรงต่อเวลา การบริหารเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
- การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า
- การบำรุงดูแลรักษา ซ่อมแซมวัสดุที่คร่ำคร่าให้เกิดประโยชน์

การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็ก

สิ่งที่ยากลำบากอย่างหนึ่งสำหรับหลาย ๆ ครอบครัวที่เริ่มจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลคงไม่พ้นเรื่องที่ต้องตอบคำถามกับคนทั่วไปว่าตนใช้เกณฑ์ใดในการประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการของลูก สำหรับที่อื่นในช่วงเริ่มต้นก็ได้มีการนำเกณฑ์การศึกษาของระบบโรงเรียนมาใช้ และจากการที่ภายในกลุ่มปัญญากรเองก็มีเด็กซึ่งมาจากครอบครัวที่แตกต่างกันไป ในการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจึงสรุปว่า ให้เด็ก ๆ เรียน 3 เดือน หยุด 1 เดือน ใน 1 ปีก็จะมี 3 เทอม พอดี แต่ในทางปฏิบัติแล้วครอบครัว ศรัทธาธรรม กล่าวว่า “ไม่เคยที่จะหยุดการเรียนรู้” ตัวพี่ผู้ไม่เคยหยุดการเรียนรู้ ส่วนน้องเองก็รู้สึกสนุกที่จะได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การเรียนรู้ของครอบครัวศรัทธาธรรม จึงไม่มีคำว่า ปิดเทอม

สิ่งหนึ่งที่พี่อุ้มนำมาช่วยเพื่อประเมินผลพัฒนาการและการเรียนรู้ของน้องเอก คือ การจดบันทึกความสนใจและพฤติกรรมการเรียนรู้ของลูกด้วยวิธีการแบบ มายแมปปิง (Mind Mapping) ซึ่งจะแตกแขนงต่อยอดความสนใจใคร่รู้อย่างมีพัฒนาการ พร้อมกันนั้นก็ได้มีการรวบรวมผลงานการเรียนรู้ของน้องเอกไว้เป็น แฟ้มสะสมผลงาน

ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวลูกนั้น พี่อุ้มมีความเห็นว่านอกจากการวัดผลในเรื่องของความรู้แล้ว สิ่งที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่ต้องปลูกฝังและดูพัฒนาการในตัวเด็กก็คือ การมีระเบียบวินัย ปฏิภาณไหวพริบ การเข้าสังคม บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถพิเศษต่าง ๆ และการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ที่ควรกระทำ เป็นต้น และเมื่อครบ 3 เดือนตามที่ภายในกลุ่มปัญญาภรณ์นัดหมายไว้ พี่อุ้มก็จะนำบันทึกดังกล่าวมาประเมินผลร่วมกับเด็ก ๆ ในครอบครัวอื่น วิธีการนี้จะทำให้แต่ละครอบครัวได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการช่วยเสนอแนวทางแก้ไขหากพบว่าบ้านใดเกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอน แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกครอบครัวในกลุ่มปัญญาภรณ์เข้าใจตรงกันคือ แต่ละครอบครัวย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วยซึ่งอาจขึ้นอยู่กับความสามารถ ความถนัด และวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัว

และเนื่องจากพี่อุ้มได้ลงชื่อน้องเอกไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเข้ารับการทดสอบตามเกณฑ์และวิธีการที่ทางโรงเรียนหมู่บ้านจัดขึ้น โดยในช่วงแรกของการสอบพบว่ามีปัญหาในเรื่องของการสอบเกิดขึ้นด้วย คือ

พี่อุ้ม “ในคำถามของคุณครูจะถามว่าเราเรียนหนังสือกันเวลาใดบ้าง ก็มีให้เลือก ก ข ค ง แต่น้องเอกบอกว่าไม่มีคำตอบให้เลือกเพราะว่าเขาเรียนได้ตลอดเวลา ซึ่งมันก็ไม่ได้เป็นไปตามที่ครูคาดหวังหรือไม่เหมือนกับเด็กปกติทั่วไปนะคะ หรืออย่างมีคำถามว่าอาหารชนิดใดกินได้? ซึ่งจริง ๆ ต้องตอบว่า ไก่ย่าง ปลาย่าง แต่เขาไม่เลือกเพราะเขาบอกว่าไก่ย่างมันสีดำ ๆ มันไหม้ไม่กินหรอก ตรงนี้ก็เลยต้องคุยกับคุณครู ซึ่งเขาก็ว่าปกติก็กินได้นี่พี่จึงได้บอกว่าจะอะไรที่มาให้เขาเลือกนะไม่ได้ เพราะเขาไม่ชอบคำถามปลายปิด เขาชอบที่จะอธิบาย”

แต่ในที่สุดเมื่อได้มีการพูดคุยกับทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กถึงวิธีการประเมินดังกล่าวว่าไม่สามารถใช้ได้กับเด็กที่เรียนมาแบบโฮมสคูล ทางโรงเรียนจึงยอมให้พี่อุ้มประเมินพัฒนาการของน้องเอกจากสถานการณ์จริงด้วยบันทึก และแฟ้มสะสมผลงานของน้องเอกร่วมกับวิธีการสอบของทางโรงเรียน

รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว

ความเข้าใจเริ่มจากการพูดคุย

ด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลของครอบครัว ศรีธรรม โดยมีผู้เป็นแม่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้กระบวนการการเรียนรู้เป็นไปในทิศทางที่ลูกสนใจใฝ่รู้อย่างแท้จริง สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะเป็นตัวช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของครอบครัวระหว่าง พ่อ แม่ และลูกให้มีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น คงไม่พ้นเรื่องของ "การพูดจา" กันภายในครอบครัวซึ่งต้องมีกันอยู่ตลอดเวลาอย่างที่อู๋เล่าให้ฟังว่า

ที่อู๋ "ครอบครัวเราจะมีการพูดกันตลอดว่าพรุ่งนี้เราจะทำอะไร พรุ่งนี้จะไปไหน พ่อเขาจะต้องเอาแผนที่มาวางแล้วให้น้องเอกดูด้วย น้องเอกเขาจะต้องมีแผนล่วงหน้าตลอด บางทีอะไรที่ผิดแผนเขาจะรับไม่ค่อยได้ นี่เป็นเพราะความที่เขาตรงใจคะ แต่ถ้ามีการพูดกันก่อนเขาก็จะรับได้ แต่ถ้าไม่พูดกันก่อนอยู่ดี ๆ ก็เปลี่ยนแผนอย่างนี้เขาจะรับไม่ได้ อย่างเวลาที่ปล่อยให้เขาเล่นแล้วอยู่ดี ๆ เราจะมาบอกให้เขาเลิกเล่นเหมือนในระบบโรงเรียนที่บอกอะไรก็ให้ทำตามนะไม่ได้ เขาจะมองว่าในเมื่อให้สิทธิเขาแล้วทำไมทำอย่างนี้ เราก็ต้องมีการมาคุยกันคะ บางทีเราก็ต้องนึกถึงโลกเขาด้วย"

"บางทีเขาอยากไปที่ไหนที่นี้ก็มาคุยกับพี่ แต่ว่าครอบครัวเราเดินทางเพราะคุณพ่อก็ต้องทำงาน ก็ต้องคุยกับเขาให้เข้าใจ ไม่ใช่ว่าอยากไปแล้วเราต้องพาเขาไป ต้องคุยกับเขาให้เข้าใจ ให้มันมีจังหวะ ก็คือ หมายถึงการเรียนรู้มันต้องมีจังหวะชีวิตที่สมดุล ไม่ใช่ทำอะไรด้วยความอยากอะไรก็ต้องได้หมด พี่เชื่อว่าอย่างนี้มันต่างจากระบบโรงเรียนที่สุดคือตรงนี้ คือระบบโรงเรียนคุณครูให้ทำอะไรคุณต้องเอามาให้ได้ คุณเอามาไม่ได้ก็ถูกตัดคะแนนนะ"

และการพูดคุยกันภายในครอบครัวนี้ได้เป็นที่มาของการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแม่ไปสู่ลูกด้วยวิธีการสังเกตสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบแล้วนำมาเชื่อมโยงให้เข้ากับองค์ความรู้เดิม เกิดเป็นประสบการณ์ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งน้องเอกก็จะค่อย ๆ ซึมซับทักษะของประสบการณ์ชีวิตนั้นไว้แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ด้วยตนเองว่าจะรับหรือไม่รับประสบการณ์เหล่านั้นเข้ามาเป็นวิถีชีวิตของตนต่อไป นอกจากนี้ในความคิดเห็นของพี่อู๋การที่สมาชิกภายในบ้านได้มีการพูดคุยสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลาจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัวที่อาจเกิดขึ้นได้

พีอู “ จะมีการพูดคุยสื่อสารกันตลอดเพราะเรื่องนี้พีให้ความสำคัญมากที่จะพยายามสื่อให้ถึงใจเขาอยู่ตลอดเวลา เพราะมันจะอยู่ในกระบวนการ 3 อย่าง อย่างที่พีใช้หลักปรัชญา 3 คือ การเรียนรู้ที่เกิดจาก หนึ่ง การกำหนดรู้ ซึ่งมาจากหลายอย่าง การกำหนดรู้ที่เกิดขึ้นด้วยองค์ความรู้ อะไรก็ตามที่มากกระทบ สอง การคัดสรร เลือกสรร ที่เรียกว่า select consideration เลือกคิด เลือกพิจารณาตามความเหมาะสมใช้มั้ยคะ แล้วอันสุดท้ายก็คือ การเข้าสู่กระบวนการสร้างสมดุลในชีวิต การสร้างสมดุลนี้ในทางพุทธศาสนาอาจเรียกว่า การละ หมายถึง การละเพื่อก่อให้เกิดความสมดุล ใครที่มีมากไปหรือน้อยไปมันอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง”

นอกจากการพูดคุยกันโดยทั่วไปภายในครอบครัวแล้ว พีอูมีความเห็นว่าถ้าจะให้การพูดคุยกันนั้นได้รับประโยชน์สูงสุด ก็ควรที่จะมีการบันทึกสิ่งที่ได้พูดคุยกับน้องเอกไว้ด้วย เพื่อที่ผู้เป็นแม่จะสามารถนำเรื่องที่ลูกสนใจซึ่งในแต่ละวันนั้นมีอยู่มากมายมาทำการต่อยอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อไปได้ ยกตัวอย่างเช่น เรื่องของรามเกียรติ์ ที่คุณพ่อเล่าให้น้องเอกฟังมันเป็นส่ายไยที่สามารถต่อได้อย่างรวดเร็วในเรื่องการเรียนรู้ พอพีเอื้อเล่าให้ฟังป๊อบน้องเอกก็เกิดความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างมาก พีอูก็จะทำการต่อยอดด้วยการหาหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับรามเกียรติ์มาให้น้องเอกอ่าน และจากเรื่องรามเกียรติ์ก็มีการต่อยอดไปเป็นเรื่องของการเรียนจีน และการทำหัวไช จนขณะนี้เรียกได้ว่าน้องเอกเป็นเด็กอายุ 8 ขวบคนหนึ่งที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวความเป็นมาของรามเกียรติ์มากกว่าผู้ใหญ่หลาย ๆ คนเสียอีก

ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ

หากต้องการให้ลูกเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่ดีในสังคมตามที่พ่อแม่คาดหวังไว้ คงปฏิเสธไม่ได้ว่าหน้าที่ที่สำคัญยิ่งนี้ไม่ใช่หน้าที่ของใครนอกจากผู้ที่เป็นพ่อเป็นแม่ที่ต้องปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูก

พีอู “พีคิดว่าอย่างเรื่องของวินัยเราต้องปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่าง เพื่อให้เป็นวิถีที่เป็นเหมือนลักษณะนิสัยที่อยากให้เขาเป็นเราต้องเป็นก่อน อันนี้ที่เราจะสอนลูกไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร เราต้องสอนตัวเองก่อน เราต้องทำให้ได้ก่อน ถ้าเราทำไม่ได้เราจะไปสอนลูกได้อย่างไร เหล่านี้ต้องค่อย ๆ หล่อหลอมเขาขึ้นมา”

กลวิธีในการถ่ายทอดองค์ความรู้

ด้วยเหตุที่พี่อูมีความเชื่ออย่างหนึ่งว่าผู้เป็นแม่หรือผู้เป็นครูไม่ใช่ผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมด บางเรื่องเด็ก ๆ อย่างน้องเอกอาจจะรู้อะไรมากกว่าผู้ใหญ่อย่างพี่อูเสียอีก ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน ผู้เป็นแม่จึงไม่มีหน้าที่เป็น "ผู้สอน" แต่จะต้องทำหน้าที่เป็น "ผู้จัดการ" เพื่อให้กระบวนการการเรียนรู้เกิดขึ้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ วิธีหนึ่งที่ครอบครัว ศรัทธาธรรม ใช้ คือ การให้น้องเอกได้รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไม่ว่าจากการสังเกต การอ่านหนังสือ การศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง แล้วนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพ่อแม่ซึ่งเป็นไปในลักษณะการสื่อสารแบบ 2 ทาง

พี่อู " เขาจะค้นคว้าเองเยอะมาก ถ้าเขาสนใจเรื่องอะไรเขาก็จะใช้สารานุกรมสำหรับเด็กๆ ซึ่งใช้บ่อยมาก ถ้าอะไรที่ไม่มีในนี้เราก็ต้องพาเขาไปห้องสมุด แต่ส่วนใหญ่แล้วเรื่องต่าง ๆ ก็จะไม่เขียนอยู่ในนี้เพราะมันเป็นความรู้เริ่มแรกสำหรับเด็ก ๆ ซึ่งในหนังสือจะบอกว่าถ้าสนใจก็ให้ไปติดตามเล่มนี้เล่มนี้ต่อนะ เขาก็จะไปค้นคว้าต่อเอง อาจจะเป็นเพราะเขาอ่านหนังสือแตกเร็ว อย่างพี่นี่จะอ่านหนังสือให้เขาฟังตลอดเลยเรียกว่าก่อนนอนที่จะอ่านหนังสือให้เขาฟังอาจจะเป็นนิทานบ้างนี้อาจจะเป็นสิ่งที่ทำให้เขาอ่านหนังสือแตกเร็วเขาก็จะอ่านเองเลย บางทีอ่านหนังสือเป็นกอง ๆ เลย ค้นหาโน่นนี่ตลอด แต่ถ้าเขาอยากที่จะได้ความรู้เพิ่มเติมเขาก็จะมาถามพี่"

ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ นั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้เป็นพ่อแม่ต้องคำนึงถึงอย่างมากคือ เรื่องของการใช้เทคนิค กลวิธีในการถ่ายทอดเพื่อให้ลูกเกิดความสนใจด้วยตัวเองอย่างแท้จริง ในกรณีของน้องเอกนั้นไม่ชอบวิธีการที่เรียกว่า "การสอน" ดังนั้น การพูดคุยกันระหว่างพี่อูและน้องเอกในหลายต่อหลายครั้ง วิธีการที่ได้ผลดีกว่าการสอนก็คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ "แม้ว่าอย่างนี้ ลูกคิดว่ายังไง?" ไม่มีใครเป็นฝ่ายถูก ไม่มีใครเป็นฝ่ายผิด ไม่มีใครรู้มากกว่าใคร เพียงแต่ผู้เป็นแม่ต้องรู้จักที่จะเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วเสนอความคิดด้วยวิธีการใหม่ ๆ โดยลูกจะเป็นผู้เลือกเองว่าเขามีความสนใจในเรื่องนั้นมากน้อยเพียงใด หากเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับความสนใจกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองจะเกิดขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ตนเคยรับรู้มาเพื่อพัฒนาสู่องค์ความรู้ใหม่ต่อไป

พี่อู "คุณพ่อเขาเป็นคนชอบสอน แต่คุณพ่อเขาจะสอนแบบจริง ๆ เลย อาจเป็นเพราะเคยชินกับระบบโรงเรียน เช่น บางวันพ่อเขาบอกว่า เอ้า! วันนี้จะสอนวิชาวิทยาศาสตร์ น้องเอกเขาก็จะเอาแล้วคือ "ไม่เรียน" คือถ้าเป็นวิธีนั้นไม่เอาเลย แต่ก็จะมีมุดอยู่แถว ๆ นี้แหละ พ่อเขาก็จะเริ่มไป พี่

ก็จะปล่อยลูกแต่ถ้าถ้าเสริมตรงไหนได้ก็จะเสริมแต่ถ้าพ่อเขาก็จะสอนวิธีนี้ของเขาไม่มีการคิดวิธีเทคนิคอะไร เยอะแยะ แต่ของที่นี่จะเป็นการเรียนรู้แบบมันเป็นไปโดยอัตโนมัติตลอดเวลา แต่ตรงนี้ก็ต้องการคุยกับลูกคือถ้าจะมีใครมาสอนอย่างนี้ แล้วบอกว่าไม่เรียนญี่ปุ่นมันเป็นการปิดกั้นตัวเอง คือเขาเป็นคนนิสัยอย่างนี้ด้วยคือถ้ามีใครบอกว่าจะมาสอนอะไรอย่างเนี่ยเขาจะไม่เอาก็ต้องมีการพูดคุยกับเขาด้วย”

ความรักดำเนินไปด้วยกิจกรรม

วิธีการสื่อสารภายในครอบครัวอีกวิธีหนึ่งที่มีความเป็นธรรมชาติ และสามารถสร้างความรักความผูกพันให้เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวได้เป็นอย่างดี ก็คือ การที่พ่อ แม่ และลูก มีโอกาสได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งโดยปกติแล้วพี่อู๋จะมีโอกาสใกล้ชิดกับน้องเอกมากกว่าคุณพ่อที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่อย่างไรก็ตามหากต้องการให้ความเป็นครอบครัวยังคงดำเนินต่อไป จึงขาดเสียไม่ได้ที่จะต้องหาโอกาสให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และการให้ลูกได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวไม่ใช่เป็นเพียงแค่การสร้างความรักความผูกพันให้เกิดขึ้นเท่านั้น แต่มีประโยชน์โดยตรงต่อลูกในอันที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กันโดยพ่อแม่จะทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงทุก ๆ กิจกรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบ และนั่นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการเรียนรู้ของลูกที่จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

พี่อู๋ “ พี่จะอยู่กับเขา (น้องเอก) ตลอดเวลา ดังนั้นเวลาที่คุณพ่อเขาว่างพี่ก็จะพยายามให้เขาได้เรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่คุณพ่อเขาทำ อย่างวันก่อนคุณพ่อเขาจะซ่อมเครื่องซักผ้า ซ่อมรถก็ชวนน้องเอกเขาไปเป็นลูกมือ ก็ทำกันอยู่ 2 คน เขาเสียไปปูนอนใต้ท้องรถสอนไม่สอนไม่รู้เห็นนอนกระดิกขาร้องเพลงให้พ่อฟังอยู่ อย่างนี้พี่ก็ปล่อยเพราะถือว่าการสร้างความสัมพันธ์”

พี่อู๋ “ พี่จะให้ความสำคัญกับเขาในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในครอบครัว คือ พี่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญที่จะให้เขาได้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ให้เขามีสิทธิเท่าเทียมกันในฐานะที่เขาทำหน้าที่ร่วมกับเรา เราไม่ต้องไปบอกเขาว่าตรงนี้เขาต้องทำให้เสร็จ แต่ในฐานะที่เขาทำหน้าที่ มีส่วนร่วม เขาจะต้องมีความสำนึกในการทำงานให้สำเร็จ ซึ่งตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเขาด้วย คือถ้าเขาทำไม่สำเร็จเราจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม

ร่วมในการดูว่าทำไมเขาทำไม่สำเร็จเขาประสบปัญหาอะไร แล้วจะทำอย่างไรให้สำเร็จ ไม่ใช่ว่าพ่อเด็กทำไม่สำเร็จแล้วเป็นความผิด มันไม่ใช่”

ระบบการสื่อสารภายในครอบครัว

การกระทำการของครอบครัว

1) การกำหนดตารางและเวลาการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว

ภายในครอบครัว ศรัทธาธรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปโดยธรรมชาติ และให้อิสระกับสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ แม้แต่การจัดเรียนการสอนของน้องเอกในแต่ละวันก็ไม่ได้มีการกำหนดเป็น ตารางแน่นอนตายตัว แต่จะขึ้นอยู่กับความสนใจของน้องเอกว่าในแต่ละช่วงสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องอะไร โดยในกระบวนการที่ปฏิบัติจะมี 2 วิธี คือ น้องเอกจะเป็นคนศึกษาและเรียนรู้เองโดยการหาหนังสืออ่าน การฝึกเขียน ฝึกวาด ฯลฯ ส่วนอีกวิธีหนึ่งนั้น พี่อู๋จะทำหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบ เช่น

พี่อู๋ “พี่จะถามเขาว่าวันนี้เราจะทำอะไรกันดี เขาก็จะเชื่อมโยงกับสิ่งที่เขาคิดมาหลายวัน แล้วซึ่งเขาอาจจะยังไม่ได้ทำพอเราถามอย่างนี้เขาก็จะได้คิดแล้วก็บอกว่าทำอันนี้นะเราก็จะทำกัน”

แต่สำหรับในกิจกรรมบางอย่างที่ต้องมีการกำหนดไว้คร่าว ๆ เนื่องจากว่าเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ และต้องติดต่อกับบุคคลภายนอก อาจระบุได้ดังนี้

ทุกวันพระ และทุกวันเสาร์สุดท้ายของเดือน จะไปทำบุญ ฟังเทศน์ ที่วัดราชผาติการาม

ทุกวันเสาร์ จะไปเรียนโยน

เฉพาะบางเสาร์ ที่โรงละครแห่งชาติมีการแสดงโยน ครอบครัว ศรัทธาธรรม จะไปชมการแสดง ซึ่งจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้ง

ทุกวันอาทิตย์เช้า จะไปเล่นฟุตบอลที่ศูนย์เยาวชนเฉลิมพระเกียรติ จ.นนทบุรี

ทุกวันอาทิตย์บ่าย เรียนดนตรีไทยที่บ้าน ร่วมกับครอบครัวในกลุ่มปัญญากรด้วยกันซึ่งมีประมาณ 6 ครอบครัว

วันพุธช่วงบ่ายบางวัน เป็นวันกีฬาของที่ทำงานคุณพ่อ ก็จะมีการไปออกกำลังกายที่พุทธมณฑล

มี 1 วัน ในทุกสัปดาห์ ที่จะมีการออกไปซื้อของใช้เข้าบ้าน โดยให้น้องเอกไปเรียนรู้ในเรื่องของการเลือกซื้อของใช้ด้วย

มี 1 วัน ในทุกสัปดาห์ ที่ไปเรียนดนตรีสากลก็จะไปเยี่ยมคุณย่าด้วย

และด้วยความอิสระของเวลานี้เองที่พี่อูเห็นว่ามีส่วนช่วยในการเรียนรู้ของน้องเอกในหลายด้าน ด้วยว่ามีเวลาในการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีเวลาในการคิดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบคอบ และสามารถนำสิ่งต่าง ๆ มาเชื่อมโยงซึ่งกันและกันได้ ลักษณะเช่นนี้คงหาได้ยากจากระบบโรงเรียนที่ทุกอย่างในการเรียนรู้มีการกำหนดเป็นเวลา ชั่วโมงนี้เรียนภาษาไทย ชั่วโมงนี้เรียนคณิตศาสตร์ ซึ่งการให้เด็กได้มีเวลาในการคิดพิจารณานั้นมีน้อยเต็มที และแม้ว่าน้องเอกจะมีอิสระในเรื่องของการใช้เวลาแต่ความมีอิสระในการใช้เวลานั้นจะต้องไม่เป็นผลเสียกับใครด้วย

พี่อู "พี่จะรู้สึก upset มากตอนเด็ก ๆ นะคะ ถ้าใครที่เราทำงานด้วยเขาไม่ตรงต่อเวลาในขณะที่เราตรงเวลาเสมอ ซึ่งตรงนี้น้องเอกก็คงได้ไปจากพี่ เพราะจะเป็นคนรักษาเรื่องเวลามาก บางคนจะมองว่าเขาไม่ยืดหยุ่นเลย อย่างพี่จะเป็นคนตรงแต่บางทีเราไปกับคนอื่นซึ่งอาจจะไม่ตรงเวลา ตรงนี้มันเป็นเรื่องของการการเรียนรู้อย่างหนึ่งนะ บางคนอาจจะไม่เข้าใจว่าทำไมลูกพี่ร้องไห้ เขาอยากทำโน่นแล้วไม่ได้ทำเพราะความที่ไม่ตรงเวลาอย่างมีอยู่ครั้งหนึ่งทีไปเดินเกาะรัตนโกสินทร์ เริ่มเดินตั้งแต่ 6 โมงเช้า พี่ไม่ได้ไปเดินด้วยแต่ก็นัดน้องเอกไว้ว่าตอน 9 โมงเช้าเราจะไปเรียนดนตรีสากลกันเป็นวันแรก ซึ่งพ่อเขาก็ไม่รู้ แต่อาจเพราะด้วยคนเยอะบ้าง อะไรบ้างมันก็ทำให้ช้ากันไป เขาร้องไห้ ไม่ยอมกินข้าวซึ่งคนอื่นก็รู้สึกสาเหตุนะ แต่พี่เชื่อว่าความซื่อสัตย์ต่อตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ แต่เขาต้องเรียนรู้ว่าการที่จะต้องอยู่ร่วมกับคนอื่นต้องมีการปรับตัวและปรับใจ ถ้าเรารักคนอื่นเราต้องพร้อมที่จะปรับใจตัวเองไปเรื่อย ๆ พี่เชื่อว่ามันจะค่อย ๆ ไปตามใจตัวเขาเอง ซึ่งเราก็ต้องคุยกัน แต่พี่ก็รู้สึกสนุกกับสิ่งที่เขากำลังต้องพัฒนาต่อไป"

2) บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

ในครอบครัวศรัทธาธรรมจะไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวไว้ชัดเจนว่าใครจะต้องทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ เพราะแต่ละคนต่างดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติจนดูเหมือนว่าทุกอย่างเป็นไปได้โดยอัตโนมัติ

พี่อุ “ในครอบครัวไม่มีการแบ่งว่าใครทำอะไร อย่างคุณพ่อเนี่ยเขาไม่ค่อยมีเวลาเวลาที่ชักผ้า เขาก็จะเอาเข้าเครื่องอย่างเดียว แล้วน้องเอกเขาก็โตพอแล้วเขาก็ช่วยตากช่วยเก็บได้ ก็คือมันจะเป็นไปตามความพร้อมของแต่ละคนนะคะ คุณพ่อก็ทำได้แค่ตรงนั้นเพราะว่าคุณพ่อต้องทำอย่างอื่นมากกว่านั้นก็ไม่ได้ใช่ไหมคะ เพราะว่าไม่มีเวลา”

3) การแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกัน

การที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมกันตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่ได้คำนึงว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ เกิดมาจากความคิดพื้นฐานร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ การให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนโดยเท่าเทียม ทุกคนมีโอกาสเลือกและแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันไปหลาย ๆ แง่มุม และไม่ใช่ว่าผู้เป็นพ่อแม่จะถูกต้องเสมอไป หรือไม่ใช้ให้ประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จที่เสียงข้างมากจะต้องชนะเสียงข้างน้อยทุกครั้ง แต่ในการตัดสินใจร่วมกันนั้นต้องดูปัจจัยหลายอย่างมาประกอบ อาทิ แต่ละคนมีเหตุผลในการตัดสินใจที่แตกต่างกันอย่างไร ใครมีข้อจำกัดใดในการตัดสินใจ ผู้ที่ได้รับผลโดยตรงต่อการตัดสินใจในครั้งนั้นคือใคร และที่สำคัญคือการตัดสินใจในครั้งนั้นมีผลทำให้ครอบครัวเสียสมดุลหรือไม่

พี่อุ “สิ่งที่พี่ให้ลูกตัดสินใจคือไม่ใช่อยู่ที่ตัวเอง และก็ไม่ใช่อยู่ที่คนอื่นทั้งหมด แต่ว่ามันเป็นความสัมพันธ์ที่สมดุล พี่คิดว่าตรงนี้สำคัญ อย่างเมื่อวันที่ 3,4 ที่มีลูก ๆ ของลูกกล้าจะบวช ตอนนั้นลูกกล้าไม่สบาย พี่ก็จะคุยให้ลูกฟัง เขาจะรู้ว่ามันเกิดอะไรขึ้น เมื่อวานนี้ก็นั่งรถไปก็มีโฆษณาทางวิทยุของคุณพ่อว่าจะมีโฆษณาที่แสดงใกล้ ๆ บ้านคุณปู่ ที่อุทยานรัชกาลที่ 2 พอตีเป็นวันที่ 3,4 ลูกจะเลือกอะไร เขาบอกเขาเลือกไปกับลูกกล้า เพราะลูกกล้าสำคัญกว่า ลูกกล้าขับรถไม่ไหว พ่อต้องไปช่วยลูกกล้าขับรถ พี่ก็โอเคพี่ใช้กระบวนนี้มาตลอด จนมาสะท้อนออกจากสิ่งที่เขาพูดว่า ดูโฆษณาเมื่อไหร่ก็ได้แต่ว่าพี่ ๆ เขาไม่ได้บวชบ่อย ๆ นะ อย่างเนี่ยก็ให้เขาเป็นคนคิดเอง บอกเอง”

พี่อุ “พี่จะไม่ประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จ 2 ต่อ 1 แล้ว 2 ต้องชนะเสมอ อะไรอย่างนี้ แต่ว่าจะดูเหตุผลด้วย อย่างเมื่อวานไปเลือกของกันก็จะใช้วิธีนี้ ถ้าเรื่องของใช้ เรื่องที่มันเข้าไปถึงจิตใจพี่ก็ไม่ใช่ว่า 2 ต่อ 1 แต่ในบางเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับจิตใจมันก็อาจจะเป็นไปได้แต่ในบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก หรือว่าเราจะดูเรื่องของการใช้ประโยชน์ในการใช้ ดูว่าใครใช้มากกว่าก็ต้องให้คนนั้นมีสิทธิมีเสียงมากหน่อย คือเราจะดูไปตามเหตุการณ์มันก็จะเป็นเรื่องการใช้เหตุผลตลอดเวลา”

แต่ก็มีในบางครั้งที่อาจจะเป็นด้วยความอ่อนเยาว์ของน้องเอก หรือด้วยมีเหตุผลบางประการที่ไม่สอดคล้องกับผู้เป็นพ่อแม่ และประกอบกับน้องเอกเป็นเด็กที่มีความกล้า กล้าที่จะปฏิเสธในสิ่งที่ตนไม่ยอมรับ และยืนยันในความคิดของตนหากไม่มีเหตุผลอื่นใดที่จะมาอธิบายให้เข้าใจชัดเจนขึ้น ดังนั้น ผู้เป็นพ่อแม่จึงมีหน้าที่สำคัญในการอธิบายเหตุผลต่าง ๆ ด้วยใจที่เป็นธรรม และไม่ใช้อารมณ์ของตนเข้ามา ตัดสิน หรือบีบบังคับให้ลูกคิด ลูกเชื่อ และทำอย่างที่พ่อแม่ต้องการเพียงอย่างเดียว

พีอู “มีบ่อยเหมือนกันที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน แต่ยังไงเราก็ต้องคุยกัน อย่างเช่นเรื่องของการเลือกซื้อของ เอกเขาจะเป็นคนชอบสีแดงมาก วันนั้นไปเลือกซื้อเสื้อลำกันทีนี้พี่กับน้องเขาก็เลือกไม่เหมือนกันแต่มันต้องซื้อแค่ 1 เท่านั้น ซึ่งเขาก็เอ๊ะลูกเลือกอย่างนี้แล้วทำไมแม่ยังจะเลือกอย่างนั้นอีก คือเวลาที่พี่เลือกของพี่จะดูดีไซน์ด้วยนะ พี่มีความรู้สึกบางคนที่จะละเลยเรื่องดีไซน์ เรื่องความสมดุล ซึ่งตรงนี้ต้องอธิบายให้เขาฟัง เขาก็เห็นด้วย ส่วนพ่อเขานี้จะเลือกซื้อที่ราคา เลือกแบบที่ชอบ ส่วนลูกก็จะเลือกแบบที่ชอบ ซึ่งถ้าแบบที่เขาชอบเนื้อผ้าดี รูปแบบดี อะไรดีพี่ก็จะไม่ทัก ท้วงอะไรเขานะ แต่บางทีเขาก็ตัดรำคาญนะคืออะไรก็ได้ไม่ค่อยเลือก ซึ่งตรงนี้พี่คิดว่าถ้าเขาโตขึ้น เขาก็คงจะคิดมากขึ้นในเรื่องของความเหมาะสม กาลเทศะ”

พีอู “และก็มีในบางครั้งนะคะที่คุณพ่อ กับน้องเอกเขาเกิดความขัดแย้งกัน อาจจะเป็นเพราะพ่อเขาก็เป็นของเขาย่างนี้ คือ ไม่ลึกในรายละเอียด เป็นแบบตรง ๆ คิดยังไงก็พูดอย่างนั้น ทำอย่างนั้น คือว่าพี่จะเป็นคนที่เข้าไปคิดในความคิดของคนมากหน่อยเพราะถ้าไม่ทำอย่างนั้นมันจะไม่สมดุลเมื่อก่อนพี่ก็เป็นคนตรง ๆ แต่เดี๋ยวนี้มันต้องเปลี่ยนไปไม่อย่างนั้นจะ balance ลูกไม่ได้ เพราะพี่ต้องแทรกเข้าไปในกระบวนการ อย่างบางทีพ่อกับลูกคุยกันไม่รู้เรื่องพี่ก็ต้องเข้ามาเป็นตัวกลางว่าจะทำอย่างไร พ่อผิดก็ต้องวิเคราะห์ให้พ่อฟัง ลูกผิดก็ต้องวิเคราะห์ให้ลูกฟังแล้วในที่สุดทั้งสองก็จะยอมรับในสิ่งที่เขาคิด พี่ก็ต้องคิดมากหน่อยแต่ก็สนุกดี”

4) ความคาดหวังในเรื่องอนาคตของลูก

สำหรับเรื่องในอนาคตของน้องเอกนั้น พี่เอื้อและพีอูมีความเชื่อว่าพ่อแม่มีหน้าที่เป็นเพียงผู้จัดเตรียมความพร้อมให้กับลูกเพื่อให้เขาสามารถเติบโตขึ้นไปตามครรลองที่เขาจะต้องเป็นผู้กำหนด และเลือกเอง ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องสำคัญว่าน้องเอกจะโตขึ้นไปประกอบอาชีพอะไร หรือไม่ได้คาดหวังว่าจะต้องสร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล เพราะสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับครอบครัว ศรัทธาธรรม นั้น คือต้องการให้น้อง

สร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล เพราะสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับครอบครัว ศรัทธาธรรม นั้น คือต้องการให้น้องเอกเติบโตขึ้นเป็นคนที่รู้จักรักษาตนเอง และในขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละทิ้งครอบครัวและสังคม กระบวนการต่าง ๆ นี้จะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ

พี่อุ๊ " พี่ไม่ได้คาดหวังในการที่ลูกจะต้องเป็นอะไร แต่จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่พี่อยากให้เขาเป็นก็คือให้เขารู้ว่าชีวิตเขาเติบโตมาเพื่ออะไร คือ หนึ่งเติบโตมาเพื่อรู้จักรักษาตัวเองก่อน ในขณะเดียวกันเขาเติบโตขึ้นมาเขาก็จะรู้จักการพัฒนาตนเองร่วมไปกับครอบครัวและสังคม ไม่ใช่เพียงว่าพัฒนาของเขาเองได้คนเดียว กระบวนการต่าง ๆ มันจะเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กันตลอดเวลา ในการพัฒนาคนเราต้องรู้จักคิดว่าสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อเราไม่ว่าจะเป็นเรื่องของร่างกายและจิตใจหรือความสมบูรณ์อะไรก็ตามมันเป็นประโยชน์ก็เลือกรับได้ อะไรที่ไม่เป็นประโยชน์ก็รู้จักคิดและรู้จักปล่อยตรงนั้นไปได้ แล้วเขาก็จะใช้กระบวนการนี้ตลอดเวลา"

พี่อุ๊ "ตอนนี้เขาบอกอย่างชัดเจนว่าอยากเป็นทหารเรือเหมือนพ่อ ซึ่งพี่ก็ต้องเตรียมอย่างทหารเรือก็ ม.4 พี่ก็ต้องเตรียมใจแล้ว แต่ถ้ามันเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรในความคิดหรือเขาค้นพบอะไรไปอีกอย่างก็แล้วแต่ เพราะตอนนี้เขาอยากเป็นกระบี่เป่าธนู เป็นนักฟุตบอล เขาค้นพบว่าสิ่งที่เขาชอบในชีวิตมันเยอะมาก ซึ่งถ้าเขาพบว่าอะไรที่มันสอดคล้องกับชีวิต ตอนนี้พี่ไม่สามารถบอกได้ แต่ถ้าถึงตรงนั้นเขาบอกว่าอยากเป็นอย่างอื่นหรือว่าชอบทหารเรือไม่ได้เขาก็ต้องเป็นอย่างอื่นตามที่เขานัดก็จะต้องขึ้นอยู่กับเขานะ เราบอกแทนเขาไม่ได้"

อิทธิพลจากภายนอก

คำถามที่ว่า "เด็ก ๆ ที่เรียนโดยครอบครัวจะไม่ใช่เด็กที่ขาดสังคมหรือ?" เป็นคำถามหนึ่งที่ครอบครัว ศรัทธาธรรม และพ่อแม่ที่จัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลให้กับลูกมักจะได้รับจากสังคมภายนอก ซึ่งหากต้องการทราบคำตอบที่ชัดเจนคงต้องลงลึกเข้าไปในรายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครอบครัว ศรัทธาธรรม ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

1) กระบวนการกลุ่มปัญญากร

ครอบครัว ศรัทธาธรรม นับว่าเป็นครอบครัวรุ่นแรก ๆ ของกลุ่มปัญญากร ซึ่งขณะนั้นมีสมาชิกอยู่ประมาณ 8 ครอบครัวด้วยกัน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมกันทำก็เช่น การไปวัดในวันพระ การเรียน

ดนตรีไทย การเล่นเกมกีฬา การประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันทั้งในเรื่องหลักสูตร การประเมินผล พัฒนาการของลูก หรือแม้กระทั่งการร่วมกันคิดช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัวโฮมสคูลอื่น ๆ เช่น

พี่อุ “พี่แพรว (นามสมมติ) มาเล่าให้ฟังถึงปัญหาตรงนี้เพราะน้องพริม (นามสมมติ) เป็นคนที่มาร่วมกลุ่มด้วยน้อยที่สุดเลย เราก็อยากจะรู้ว่าแล้วพัฒนาการของน้องพริมเป็นยังไง พี่แพรวก็มาเล่าให้ฟังว่าพัฒนาการของเขาดีกว่าตอนที่อยู่ในโรงเรียน แต่เราก็ต้องดูกันว่าแล้วจะทำอย่างไรให้น้องพริมเข้ามาร่วมกิจกรรมกับครอบครัวปัญญากรได้อย่างน้อยถ้าเขามาร่วมกลุ่มเขาก็จะมีสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบตัวมากขึ้น ซึ่งถ้ามีสิ่งแวดล้อมมากกระทบตัวเราก็จะแตกความคิดที่เราจะต่อยอด หรือพัฒนาเขาได้ในทางที่กว้างขึ้นโดยเฉพาะในกรณีที่สอดคล้องกับตัวเขา เพราะถ้ามันไม่สอดคล้องมันผิดทางมันก็อาจเป็นทางที่ไม่พึงประสงค์ก็คงไม่ดีคราวนี้น้องพริมก็ต้องมาทบทวนตัวเองแล้วว่ามาวัดวันพระมั๊ย น้องพริมก็ปรับเวลา คุณพ่อคุณแม่ก็ต้องปรับเวลาและก็มาส่งน้องพริมที่วัดวันพระจากเดิมที่ไม่มาเลย”

การรวมกลุ่มของครอบครัวโฮมสคูลนั้นไม่ใช่เพียงแค่ประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยเหลือกันในระดับของพ่อแม่เท่านั้น แต่ในตัวเด็ก ๆ ทุกคนมีพลัง มีความคิดสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะนำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดการขยายองค์ความรู้จากพี่สู่น้อง และน้องสูพี่

พี่อุ “วัยเขาใกล้ ๆ กันหมด มันจะเป็นทอด ๆ กัน คือ 7,8,9 มีน้องแดน (นามสมมติ) ที่อายุ 11 ขวบ เป็นช่วงพัฒนาการที่ใกล้เคียงกันลูกพี่กล้าโตหน่อย 12,14 แต่ว่าเด็ก ๆ จะคุยกันรู้เรื่อง ก็แปลกมากเด็ก ๆ เขาอยู่กลุ่มเดียวกันแล้วเขาสามารถคุยเรื่องเดียวกันได้”

พี่อุ “อย่างเรื่องนกซึ่งเกิดจากกระบวนการเข้ากลุ่มที่มีความสนใจร่วมกันเมื่อเข้ากลุ่มปุ๊บ เขาก็จะมีปฏิสัมพันธ์กันแล้วถ้าสนใจร่วมกันมันก็จะมีการขยายประสบการณ์ของเด็กคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง แล้วเด็กคนนั้นก็ไปขยายต่อ อย่างเรื่องรามเกียรติ์นี่ก็อาจจะขยายจากน้องเอกไปยังเด็กคนอื่น ๆ ก็มีการแลกเปลี่ยนที่เป็นประโยชน์กันซึ่งตรงนี้พี่อุอยากจะมองว่ามันเป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างกลุ่มครอบครัวที่ไม่ใช่การยื่นบรรยายหน้าชั้นเรียน แต่มันเป็นด้วยวิถีธรรมชาติแล้วก็สร้างองค์ความรู้ในเชิงขยาย ในเชิงลึก ตรงนี้เป็นกระบวนการที่ดีมากเพราะว่ามันได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างเด็ก ๆ ในกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน”

พี่อู๋ “หรืออย่างน้องต่อ(นามสมมติ)นี่น่ารักมากเลย คืออย่างน้องเอกเขาก็จะประดิษฐ์อะไร เยอะแยะมาก พอน้องต่อมาก็จะมาดูว่าน้องเอกทำอะไรอีก อย่างน้องเอกทำธนูไว้แล้วมา เปลี่ยนเป็นหน้าไม้มันก็คลอนแคลนอยู่ ซึ่งตรงนี้พี่ก็จะไม่เข้าไปช่วยจะปล่อยให้เขาดู ทีนี้พอน้องต่อ มาเขาก็มาช่วยน้องหาหลอดมาทำให้มันแน่นขึ้น นี่ถ้าพี่ช่วยเขาก็จะไม่เกิดกระบวนการนี้กับเด็กไซ มัยคะ พี่ก็จะทำลืม ๆ ไป เพราะพี่รู้ว่าพอน้องต่อมาจะต้องเกิดอะไรใหม่ ๆ เขาก็จะมาเล่าให้ฟังว่า พี่ต่อมาช่วยอย่างนั้นอย่างนี้ หรือบางทีน้องต่อกับน้องเอกเขาก็จะมาตั้งวิจารณ์งานของเขาตัวเอง ว่าทำอย่างนี้ดีกว่านะ ก็สนุกดีค่ะ”

2) กิจกรรมทางศาสนา

เนื่องจากครอบครัว ศรัทธาธรรม มีหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหลักและแนวปฏิบัติในวิถีชีวิตของครอบครัว โดยมีพี่อู๋ซึ่งเป็นคุณแม่ที่สนใจศึกษาระบบและปฏิบัติธรรมเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูก ทำให้ความรักและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริงซึมซับไปยังน้องเอก และได้สะท้อนออกมาให้เห็นจากการกระทำตามแนวทางที่ดีของพุทธศาสนิกชนคนหนึ่ง

พระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง หรือที่เด็ก ๆ ในกลุ่มปัญญากรเรียกกันติดปากว่า “หลวงปู่” แห่งวัดราชผาติการาม เป็นพระเถระที่พี่อู๋เลื่อมใสศรัทธา และเป็นพี่ที่ปรึกษาเพื่อหาหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักสูตรและการจัดกระบวนการการเรียนรู้ให้กับลูกมาโดยตลอด

พี่อู๋ “ตอนน้องเอกอายุประมาณ 6 ขวบ และพี่ตัดสินใจจัดการเรียนการสอนให้กับลูกเองนั้น พี่คิดว่าจะทำยังไงให้พัฒนาการของลูก การเติบโตของลูกสอดคล้องกับวิถีชีวิตในครอบครัว พี่คิดตรงนี้เป็นหลัก พี่คิดว่ามันไม่ยากสำหรับเราอย่างน้อยเราก็จบครุศาสตร์มาเราก็ได้เห็น ตรงนี้พี่วิเคราะห์เอง แล้วก็ไปคุยกับหลวงปู่ซึ่งเป็นพระว่าพี่คิดถูกหรือเปล่า เพราะพี่ก็ไม่แน่ใจ พี่ก็อยากให้คนที่มีความรู้มากว่าเรามาช่วยเราวิเคราะห์”

และตลอดเวลาที่อู๋จัดการเรียนการสอนให้กับลูกนั้น หลวงปู่คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษา สั่งสอนและแนะแนวทางที่สว่างให้กับพ่อแม่ และเด็ก ๆ ในกลุ่มปัญญากรมาโดยตลอด

พี่อู๋ "ตอนนั้นกลุ่มปัญญากรกำลังหาที่ปรึกษา พี่ก็เลยลองคุยให้ที่กลุ่มฟัง แล้วก็ปรึกษากับที่กลุ่มว่าจะลองเชิญท่านดิมัย ในกลุ่มก็ตกลงพี่ก็เลยไปนิมนต์ ตอนนี้อย่างเป็นที่ยังเป็นที่ปรึกษาอยู่แต่อาจจะไม่มีคนเดียวที่ต่อเนื่องอยู่ ตอนนี้อย่างมีบทบาทสำคัญก็คือวันพระเด็ก ๆ ก็จะไปวัดราชมหาพุทธมณฑลฟังเทศน์เสร็จ ถ้าหลวงปู่ไม่ติดนิมนต์ที่ไหนก็จะไปคุยกับหลวงปู่กัน หลวงปู่ก็จะรอกุญกับเด็ก ๆ ถามว่าฟังเทศน์ตรงไหนที่ไม่รู้เรื่องก็จะอธิบาย เด็กโตก็จะถาม เด็กเล็ก ๆ ก็นั่งรอฟังนิทานธรรม ตอนนี้อย่างเวลาที่เด็ก ๆ ไปวัดกันก็จะชะง่อนกันแล้วว่าหลวงปู่อยู่มั๊ย"

3) กลุ่มบุคคลอื่น ๆ

สิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้ามากระทบครอบครัว ศรัทธาธรรม นั้น เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีทั้งเป็น "แรงกดดัน" และ "แรงผลักดัน" ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องคิดวิเคราะห์ และหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำมาซึ่งความสมดุลของครอบครัวให้มากที่สุดด้วยว่าทุกชีวิตต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตลอดเวลา พัฒนาการของลูกเริ่มต้นจากตนเองในสภาวะแวดล้อมของครอบครัว แต่ในขณะเดียวกันครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่มีทางที่ส่วนหนึ่งส่วนใดจะแยกออกจากกันได้

ในช่วงเริ่มต้นของการตัดสินใจจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล มีแรงกดดันที่เกิดขึ้นจากสังคมภายนอกเข้ามากระทบแต่ด้วยความมั่นใจในทิศทางที่ตนได้เลือกแล้วทำให้ครอบครัวศรัทธาธรรมสามารถผ่านพ้นช่วงเวลานั้นมาได้ และยังคงยึดมั่นในวิถีทางของกระบวนการการเรียนรู้แบบโฮมสคูลต่อไป

พี่อู๋ "แรก ๆ ก็มีปัญหามาก เพราะนี่เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก แต่พอนาน ๆ ไปพ่อเขามั่นใจในสิ่งที่ลูกเขาเป็น แต่พี่ก็ต้องวิเคราะห์ว่าอย่างที่เขาเป็นนี่เพราะอะไร ต้องมานั่งคุยกันกับพ่อเขา ช่วงแรก ๆ พ่อเขารับไม่ค่อยได้เพราะเขาเติบโตมากับระบบ แล้วก็ป็นนักเรียนทุนกลับมารับราชการทหาร เวลาทำอะไรก็ไม่ค่อยจะแหวกแนว แต่พี่จะเป็นคนแหวกแนวอยู่แล้วแต่เราก็ต้องกลับมานั่งคุยกัน แรก ๆ ก็คุยกันไม่ค่อยเข้าใจหรอกนะ เพราะเขาไปได้รับผลกระทบมาจากที่ทำงานชะเยอะเดี่ยวหัวหน้าพูด เดี่ยวผอ.พูดว่าเป็นห่วงนะ หรือจะถูกถามว่าลูกเรียนอะไร ที่ไหน ชั้นอะไร เขาก็จะตอบไม่ถูกก็จะหัวเราะ ฮี ฮี แล้วก็เดินไป เราก็จะบอกว่าให้บอกไปสิ เขาก็บอกว่าบอกไปแล้วมันยาวก็ชี้แจงพูด แต่เดี๋ยวนี้อย่างจะบอกว่า เขาสอนเอง"

หลังจากที่ครอบครัว ศรัทธาธรรม เลือกที่จะเป็นผู้จัดการการเรียนรู้อให้กับลูกแล้ว การให้องค์ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวคงยังไม่เพียงพอสำหรับการเตรียมความพร้อมให้กับลูกที่จะต้องเติบโตเข้าไปอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป สิ่งหนึ่งที่ผู้เป็นพ่อแม่จะทำได้ดีที่สุดก็คือ การเปิดโอกาสให้ลูกได้สัมผัสกับชีวิต และสิ่งแวดล้อมภายนอกในลักษณะแตกต่างกันออกไป

พี่อุ๊ “ในเรื่องของการทำหัตถ์ชีพที่ให้ความสำคัญกับการที่เขาจะได้ไปเรียนรู้กับคนในสังคมอีกแบบหนึ่งซึ่งปกติเราจะไม่ค่อยได้เจอ เพราะปกติเขาก็จะเป็นคนที่ทำงานตรงนั้นนะแล้วก็ไปบ้านเขาใช้ชีวิตชีวิตแบบชาวบ้าน ซึ่งที่ชอบตรงนั้นนะคือมันติดดินแล้วนั่นคือชีวิตธรรมดาของคนก็เลยอยากให้ลูกได้ไปเจอตรงนั้นนะ เพราะถ้าลูกอยู่กับเราตรงนี้ก็จะได้เจอกับสังคมธรรมดา ๆ แล้วเราก็ไม่ได้ไปเจอตรงนั้น จริง ๆ เราอาจจะเอาวิธีการทำหัตถ์ชีพมาทำที่บ้านก็ได้ แต่ที่ว่าตรงนั้นคือชีวิตที่ลูกจะได้เข้าไปพบปะแล้วได้เรียนรู้ ซึ่งตรงนี้พี่คิดว่าสำคัญ”

พี่อุ๊ “การเรียนดนตรีไทยของกลุ่มปัญญากร มีคุณตาสายเป็นคุณครู แบบเป็นชาวบ้านที่น่ารักมาก ก็คือเป็นครูชาวบ้านนะค่ะ พี่ถือว่าเป็นคล้าย ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเลย เด็ก ๆ จะชอบเรียนกับคุณตาสาย เพราะใช้วิถีธรรมชาติมันไม่เหมือนกับการไปเรียนที่โรงเรียนดนตรี คุณตาสายสอนบ่ายถึง 4 โมงเย็น เลิกเมื่อไหร่ก็เลิก อะไรวุ่นวายนี้ เพราะมันเด็ก ๆ ก็ชอบ สนุกดี”

สำหรับพี่อุ๊แล้วคำว่า “เพื่อน” ไม่ได้หาได้แต่เฉพาะในโรงเรียนของลูกเท่านั้น เพราะแม้ว่าลูกจะอยู่ในโรงเรียนก็ใช่ว่าเด็กทุกคนจะเป็นเพื่อนกันหมด เขาจะเป็นเพื่อนกันแต่เฉพาะในบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น คำว่า “สังคม” จึงไม่ควรจำกัดอยู่แต่เฉพาะในโรงเรียน เพราะจริง ๆ แล้วเป้าหมายของการศึกษาไม่ว่าจะในระบบโรงเรียนหรือการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลนั้น ต่างก็มีจุดประสงค์ร่วมกันแต่อาจจะมียุทธวิธีที่แตกต่างกันออกไป หากทุกฝ่ายยอมรับซึ่งกันและกันก็คงอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

พี่อุ๊ “คนอื่นไม่เข้าใจแล้วสร้างความขัดแย้งเอง แต่พี่ไม่มีปัญหาพี่ยังทำพี่ยังเห็นพัฒนาการที่สร้างสรรค์นะค่ะโดยที่พี่เองไม่ได้แยกตัวเองออกจากสังคม ในขณะที่เดียวกันเราสอนให้น้องเอกเขาเรียนรู้ตลอดว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เขาก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเพราะฉะนั้นเขาไม่ได้คิดเพื่อตัวเอง เขาไม่ได้คิดเพื่อที่จะเรียนเพื่อตัวเอง แต่เขาจะต้องอยู่ในสังคมยังไงได้อย่างรู้คุณรู้โทษ เพราะฉะนั้นพี่ตอบได้เลยว่าทำไมพี่ไม่ทำตามคนอื่นเขา พี่รู้ว่าจริง ๆ แล้วเป้าหมายของการศึกษาของเด็กทุกคนเหมือนกันแต่พี่เชื่อว่าวิธีการที่ต่างกันเราต้องยอมรับ ทางเดินเรามีทางเลือก

มันมีหลายทาง อย่างท่านอาจารย์พูดไว้ตรงมากคือ เราจะไปวัดพระแก้วเพื่อจะไปทำบุญร่วมกันนี่ เราก็ต้องยอมรับว่าเรานัดกันก็โมงที่วัด เพราะฉะนั้นใครจะไปโดยนั่งรถเบนซ์ หรือใครจะไปรถเมล์ ใครจะแวะทำอะไรเป็นเรื่องของเขาเราต้องยอมรับ แต่เพียงขอให้เราถึงจุดหมายตามที่นัดพบกัน เพื่อทำในสิ่งที่ดีร่วมกันก็พอ”

ลักษณะการสื่อสารภายในครอบครัว

การสื่อสารระหว่างพ่อ แม่ ลูก ในแต่ละครอบครัวย่อมมีความเหมือน หรือแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและลักษณะของผู้ที่สื่อสารเป็นสำคัญ ในครอบครัว ศรัทธาธรรม ก็เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่มีลักษณะของการสื่อสารแตกต่างกันไปในแต่ละบริบท

การสื่อสารในลักษณะของผู้ใหญ่

ความสัมพันธ์อันดีของคนในครอบครัวย่อมเกิดมาจากการสื่อสารที่ดี มีการใช้หลักเหตุผล เพื่อชี้แจงว่าจะใครควร อะไรไม่ควร สิ่งใดมีประโยชน์และสิ่งใดไม่มีประโยชน์ แม้กระทั่งในการพูดคุยกับน้องเอก วิธีการที่พี่อุ้มจะใช้อยู่เสมอก็คือการอธิบายเหตุผล เพื่อใช้ในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีสติ ไม่ใช่เป็นเพียงการใช้อำนาจของผู้เป็นพ่อแม่ในการออกคำสั่งกับลูกเท่านั้น

พี่อุ้ม “ในตัวพี่เองจะนับถือศีล 5 เป็นแกนหลัก ในฐานะที่เรานับถือพระพุทธศาสนาด้วย และนี่ก็เป็นกรอบที่สำคัญที่พี่นำมาสอนลูกและพี่ก็เชื่อว่าในเบื้องต้นน้องเอกเขาก็สนใจในพระพุทธศาสนา มีพาน้องเอกไปวัด มีศีล 5 เป็นตัวตั้ง แต่พี่ก็ไม่ได้บอกว่าเขาต้องทำ ต้องทำนะ เวลาเขารับศีลมาเขาก็จะมาพิจารณาของเขาเอง อย่างยุ่งลายนี้นั้นมากัดพี่ก็ต้องตบ เขาก็ถามว่าไปตบมันทำไม ก็ไล่มันไปสิ ก็บอกเขาว่าถ้ามันไม่กัดแม่แต่ไปกัดลูก ลูกยังเล็กอาจเป็นอันตราย ในบางครั้งเราก็ต้องตัดสินใจทำอะไรที่ผิด ๆ ไปบ้างแต่ที่เราไม่ได้ทำตลอดเราก็วิเคราะห์เป็นเรื่อง ๆ ไป”

และในบางครั้งสิ่งที่น้องเอกต้องการ แต่ไม่สามารถทำได้ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดในเรื่องเวลาและโอกาสของพ่อแม่ ก็จำเป็นที่ต้องมีการชี้แจงเหตุผลด้วยทุกครั้ง ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้มีผลต่อกระบวนการ เชื่อมโยงทางความคิดอย่างมีเหตุมีผลของน้องเอก ดังที่ได้ถ่ายทอดผ่านออกมาทางคำพูดต่าง ๆ ในหลายต่อหลายครั้ง

พีชู้ “เขาชอบมวายนะคะก็ดูอยู่ที่ไทย-ญี่ปุ่น ที่มีสอนแต่มันไกลเหลือเกิน เราไปไม่ได้หรอก มันเหนื่อย แล้วตอนนี้เสาร์-อาทิตย์เขาก็แทบไม่ได้อยู่กับคุณพ่อเลย มีกิจกรรมตลอดก็เอาไว้ให้มีจังหวะที่ดีกว่านี้เขาก็เข้าใจ ก็รอ แต่ก็ยังมีเจตจำนงในตัวของเขาอยู่”

พีชู้ “ตอนนี้เขาเริ่มรู้สึกว่าเขาไม่ชอบกินขนมจากถุงก๊อบแก็บ เมื่อก่อนทานค่ะ แต่ตอนนี้เริ่มไม่อยากจะทาน เพราะว่าเขาไม่อยากจะทิ้งสิ่งพวกนี้ให้เหลือทิ้ง อะไรอย่างนี้นะคะ ทำเองดีกว่า ประหยัดดี เรื่องนี้เขาซึ้งซบเซามาก และมันเป็นกระบวนการในชีวิตจริง ตอนนี้เขาถึงกับทำป้ายติดแยกขยะ อันนี้ขยะพลาสติก อันนี้ขยะกระดาษ เขาทำเองหมดเลย พี่ไม่ได้บอก วันก่อนนั่งกินขนมเทียนอยู่ เขาพูดว่า แม่ทานขนมเทียนมันเป็นใบตอง ใบตองทิ้งแล้วมันเป็นดินไขมัน แต่ไอ้ถุงนี้พอทิ้งมันก็อยู่อย่างนั้น ไม่ย่อยสลาย ถ้ากินขนมเทียนดีกว่าเนอะ อะไรอย่างนี้”

การสื่อสารในลักษณะเด็ก

แต่ก็ใช่ว่าการสื่อสารของน้องเอกในวัย 8 ขวบ จะสามารถใช้หลักเหตุผลได้เสมอไปทุกครั้ง เพราะก็มีหลายต่อหลายครั้งเช่นกันที่มีอารมณ์แบบเด็ก ๆ เข้ามาตัดสินปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งก็ต้องเป็นหน้าที่ของคุณแม่ที่ต้องคอยสังเกต และปรับอารมณ์ของน้องเอกให้อยู่สภาพสมดุลโดยเร็วเพื่อพร้อมที่จะใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหาต่อไป

พีชู้ “ตอนนี้พี่สอนภาษาอังกฤษเขาด้วยการเอาคำศัพท์ติดไว้ตามอุปกรณ์ต่าง ๆ ตอนแรกพี่ให้เขาทำเขาไม่ทำนะ แล้วพี่ก็ไม่บังคับแล้วพี่ก็ทำของพี่ไปคือบางที่ถ้าเราติดไปก็อาจจะผ่านสายตาลูกบ้าง ที่นี้พอเขาเห็นเราทำแล้วเขาจะเป็นคนช่างทำนะ เขาเห็นเราทำน่าจะสนุกดีก็เลยมาช่วยทำด้วย มันก็อาจจะเรียกว่าเป็นเทคนิคหนึ่งที่พี่ทำซึ่งมันเป็นไปตามธรรมชาติคืออะไรที่ลูกไม่อยากจะทำพี่จะไม่บังคับ บางทีเวลาที่พ่อแม่อยากให้ลูกทำอะไรแล้วลูกไม่ทำมักจะมีอารมณ์ แต่พี่รู้ว่าพี่จะมีอารมณ์ไม่ได้ อย่างนี้ที่เขาปฏิเสธอาจเป็นเพราะปฏิเสธวิธีการหน่อย ๆ คือว่าทำไมต้องทำอย่างป้าน้อย(นามสมมติ)บอกแหละตรงนี้เราก็ต้องอธิบายให้เขาฟังว่าอะไรที่คนอื่นเขาทำแล้วมันดีเราก็สามารถที่จะดึงมาใช้ประโยชน์ได้ แต่อะไรที่เราเห็นว่ามันทำแล้วไม่เป็นประโยชน์กับตัวเราหรือไม่สอดคล้องเราก็อาจจะไม่ทำก็ได้”

พีชู้ “เมื่อก่อนนี้เวลาที่เขาไม่พอใจเขาจะแสดงออกด้วยการมุดไปอยู่ใต้โต๊ะ เราก็ว่าเอ๊ะลูกเป็นอะไรทำไมไม่ยอมออกมา แต่ว่าเป็นอย่างนี้อยู่ซักสัปดาห์หนึ่งได้นะคะ ซึ่งตรงนี้เราก็ต้องคุยกัน

แต่เวลาที่เขาไม่พอใจนี้จะคุยกับเขาตรง ๆ ไม่ได้เด็กทุกคนเป็นแบบนี้แหละ พี่ก็จะหาโอกาสที่เขารู้สึกผ่อนคลายและกลับมาเป็นอารมณ์ปกติโดยเร็วที่จะหาวิธีมากตรงนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นเวลาก่อนนอนคือเราได้คุยกัน ได้มีโอกาสในการทบทวนว่าเอ๊ะแม่ว่าอย่างนี้นะ แล้วลูกหะจะทำอย่างไรทำไม บางทีเขาก็จะอธิบายเหตุผลได้นะแต่ว่าบางทีเขาก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่เราก็จะบอกว่ามีอะไรก็มาคุยกับแม่สิ อย่างบางทีเขาไม่เข้าใจคุณพ่อ ก็ให้มาคุยเพื่อจะได้หาวิธีการหรือช่วยกันแก้ปัญหาได้อีกตั้งเยอะดีกว่าลูกมุดไปอยู่ใต้โต๊ะอีก”

การแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1) กลุ่มบุคคล

1.1 กลุ่มปัญญากร

กลุ่มบุคคลที่สำคัญยิ่งอีกกลุ่มหนึ่งของครอบครัว ศรัทธาธรรม ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล คือ ครอบครัวในกลุ่มปัญญากรด้วยกัน เนื่องจากปกติแล้วในกลุ่มจะมีการนัดประชุมทุกเดือนเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งเรียกว่า “การประชุมครอบครัวใหญ่” เดิมนั้นจะเป็นทุกวันพฤหัสบดีสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง แต่ช่วงหลังมานี้ก็อาจจะมีการเลื่อนบ้าง หากการประชุมดังกล่าวไปตรงกับการประชุมที่ทางหน่วยงานราชการจัดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องพิจารณาว่าการประชุมใดสำคัญมากกว่ากันเป็นครั้ง ๆ ไป โดยในการประชุมของกลุ่มปัญญากรนั้นจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันคือ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ ความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสูตรและการประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็ก แจ้งความคืบหน้าในเรื่องของกฎกระทรวง ที่มีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) เข้ามามีส่วนช่วยในการประสานงาน ระหว่างภาครัฐและประชาชน

1.2 บุคคลรอบข้าง

ตลอดเวลาของการถ่ายทอดความรู้ความเป็นธรรมชาติจากพ่อแม่สู่ลูกของครอบครัว ศรัทธาธรรม สิ่งหนึ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวให้ความสำคัญ และตระหนักดีว่าผู้เป็นพ่อแม่ไม่ใช่คนที่ทำหน้าที่ในการสอนลูกเท่านั้นเพราะคงไม่มีพ่อแม่คนใดที่จะมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆที่ลูกสนใจใคร่รู้ได้ทั้งหมด ดังนั้นพ่อแม่จึงมีหน้าที่เป็นเพียงผู้จัดการเรียนรู้ให้กับลูกผ่านการสัมผัสที่สัมพันธ์กับธรรมชาติของการดำเนินชีวิต โดยผู้ที่จะมาทำหน้าที่ในการถ่ายทอดประสบการณ์และองค์ความรู้ต่างๆได้ดีที่สุดนั้นก็คือคนในสังคมที่ต่างก็มีบทบาท หน้าที่ และวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไป ครอบครัวศรัทธาธรรม เป็นครอบครัวหนึ่งที่ได้พบกับ

แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง นั่นคือธรรมชาติที่งดงามในจิตใจของผู้คนรอบข้างมากมายที่พร้อมจะเป็นครูผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ และองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับน้องเอก ซึ่งความประทับใจที่ครอบครัว ศรัทธาธรรม ได้รับนั้น พี่อุได้ถ่ายทอดความรู้สึก ดีๆ เพื่อใช้แทนคำขอบคุณและระลึกถึงพระคุณของบุคคลต่าง ๆ ไว้ในบันทึกเรื่องจดหมายจากแม่ถึงลูก (สิงหาคม 2542) ดังมีรายละเอียดคือ

ขอขอบคุณ “ผู้ร่วมงานรุ่นน้องของคุณพ่อน้องเอก ที่กรุณาช่วยอธิบายเรื่องกระบวนการพยาบาลราชลดมารคให้พวกเราฟัง”

“คุณตาข้างบ้านของเราเอง ผู้ยินดีสอนเทนนิสให้กับเด็ก ๆ เพื่อหวังให้เด็ก ๆ มีสุขภาพแข็งแรง รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อการออกกำลังกาย”

“คุณตาสาย-คุณครูสอนดนตรีไทยเป็นครูภูมิปัญญาไทยที่กลุ่มบ้านเรียนปัญญากรของเราภาคภูมิใจที่เด็ก ๆ ของเราได้มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ พร้อมทั้งเชื่อเชิญคุณพ่อคุณแม่ทั้งหลายเข้ามาร่วมวงกับลูกหลานด้วย”

“เจ้าหน้าที่กองทัพอากาศที่ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล ที่บรรยายเรื่องเต่าทะเล พร้อมเจ้าหน้าที่ ร.ล.สิมิลัน ที่พาเยี่ยมชมสวนต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ ร.ล.จักรีนฤเบศร์ ที่ได้นำชมวิถีทัศนภารกิจการเรือ ณ ห้องรับรอง และพาขึ้นไปชมสะพานเดินเรือและการปฏิบัติงานที่หอควบคุมการบิน”

“คุณลุงใหญ่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับธรรมชาติที่คุยกับเด็ก ๆ ได้อย่างสนุกสนาน ไม่รู้เบื่อ”

“คุณลุงครูบาผู้ใหญ่ใจดีมีบ้านสวนธรรมชาติที่เราได้มีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นอีสานที่บุรีรัมย์อย่างประทับใจและมีความสุข”

“คุณอาบริรักษ์ ช่างปั้นดินเผาภูมิปัญญาไทย ที่เกาะเกร็ด ที่สาธิตการขึ้นรูปภาชนะดินเผาให้ชมพร้อมให้โอกาสเด็ก ๆ ได้ทดลองปั้นขึ้นรูปภาชนะดินเผาตามใจชอบ และยินดีจะนำไปเผาเก็บไว้ให้เด็ก ๆ ไปรับด้วย”

“กลุ่มพีนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่จัดโครงการสนทนาวັນศุกร์ เปิดโอกาสให้กลุ่มบ้านเรียนของเราไปร่วมฟังการสนทนาจากอาจารย์ผู้มีความรอบรู้และอธิบายเรื่องราวพร้อมนำเข้ามส่นต่าง ๆ ที่สำคัญภายในพระบรมมหาราชวังในการสนทนาชุดศรีเวียงวังกรุงรัตนโกสินทร์”

“คุณป้าหนู ท่านมอบหนังสือที่ตรงกับความสนใจของลูกมากมายให้ได้มาใช้เรียนรู้ที่บ้าน”

“กลุ่มพี ๆ ที่มงานทุ่งแสงตะวันในคราที่มาขอถ่ายทำเรื่องกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร”

“คุณครูที่ใจดีที่กลุ่มเราพบที่วัดบวรนิเวศช่วยเล่าถึงตึกมนุษยนาทที่บังเอิญพวกเราเดินผ่านไปพบพาน”

เป็นต้น

บุคคลต่าง ๆ ที่พีู้ได้กล่าวถึงนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความมีน้ำใจของบุคคลในสังคมที่มีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรม และบรรยากาศในการเรียนรู้ให้กับน้องเอก ด้วยวิธีการที่เป็นธรรมชาติและเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นสำคัญ อันจะนำมาซึ่งพื้นฐานในการพัฒนาองค์ความรู้ของน้องเอกให้มีความกว้างและลึกซึ้งในสิ่งที่ตนได้สัมผัส และก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในกระบวนการการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

2) กลุ่มสถาบัน

ในปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเริ่มหันมาให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของกระแสทางเลือกในการศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลมากขึ้นกว่าในอดีต แต่อย่างไรก็ตามในความคิดของพีู้นั้นแม้ว่าจะไม่มีความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกใด ๆ ก็ตาม กลุ่มบ้านเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลก็ยังคงดำเนินการและมีความก้าวหน้าต่อไป

2.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.)

หน่วยงานภาครัฐในปัจจุบันที่มีความสำคัญยิ่งต่อการประสานงานเชิงสังคมระหว่างกลุ่มโฮมสคูลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะเข้ามาช่วยเสริมความเข้มแข็ง และประสานพลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอกมากขึ้น คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) โดยที่ผ่านมาจาก สกศ. ได้ให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ อาทิ การให้ทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่อง รูปแบบและพัฒนาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการวิจัยดังกล่าวมาตอบข้อสงสัยของสังคมเกี่ยวกับรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลของครอบครัวต่าง ๆ ที่ได้เริ่มดำเนินการไปแล้วภายหลังจากมีพระราชบัญญัติการศึกษาปี 2542 ออกมารองรับหรือแม้กระทั่งในบางครอบครัวที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลมาตั้งแต่ก่อนมี พระราชบัญญัติหรือกฎหมายใด ๆ มารับรองเสียอีก ผลการวิจัยดังกล่าวทาง สกศ. ได้นำข้อเสนอแนะและประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับจากครอบครัวตัวอย่างในศึกษามาพิจารณาเพื่อประกอบการจัดทำกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องต่อมา นอกจากนี้ทางสกศ. ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประสานงานทั้งภายในกลุ่มครอบครัวโฮมสคูลด้วยตนเอง และระหว่างกลุ่มโฮมสคูลกับหน่วยงานหรือบุคคลต่าง ๆ ภายนอกอยู่เสมอทั้งในรูปของการบรรยาย ประชุม สัมมนา หรือแม้กระทั่งหาแนวทางเพื่อช่วยในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลโดยใช้พลังทางสังคมเข้ามาประสาน โดยมีเป้าหมายที่สำคัญร่วมกันคือ การทำให้กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

พ็ลู “เมื่อวันที่ 22 พ.ค. (ปี 2544) ทาง สกศ. เข้ามาช่วยประสานงานให้เราได้มีโอกาสพูดคุยกับโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ห้อง ๆ สามารถไปลงชื่อไว้ได้ ซึ่งก็มีโรงเรียนที่สนใจหลายแห่งนะคะ ซึ่งตรงนี้เราก็ดึงเลือกจากโรงเรียนที่เขาพร้อมเข้ามาก่อนไม่ได้กระจายไป ก็ยังไม่ได้จบเพราะยังไม่ได้คุยเรื่องรูปแบบ แต่คุยกันอยู่ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น ซึ่งตรงนี้ทางสกศ. เขาก็เข้ามาช่วยประสาน เพราะว่าเป็นโครงการหนึ่งที่เขาทำ ดู ๆ ก็คล้ายกับเป็นโครงการนำร่อง แต่ว่าถ้าใช้คำว่า “นำร่อง” นี้โรงเรียนต่าง ๆ ก็อาจจะรู้สึกว่าการนำร่องนี้มันจะเกิดอะไรขึ้นก็ไม่รู้ จะเกิดอุปสรรคหรือปัญหาข้างหน้าหรือไม่ในการเชื่อมโยง เราก็เลยคุยกันว่าอย่าเรียกว่าโครงการนำร่องเลย เรียกว่าเป็นการที่ สกศ. เข้ามาประสานงานเพื่อให้กระบวนการนั้นสมบูรณ์ขึ้นมากกว่า”

2.2 โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

ในขณะที่พระราชบัญญัติการศึกษาปี 2542 ได้ประกาศออกมาให้มีผลบังคับใช้มาเป็นเวลากว่า 2 ปีแล้วนั้น กฎกระทรวงซึ่งจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบ วิธีการ และการประเมินผลในการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมก็ยังไม่มีความชัดเจนที่จะมีการประกาศใช้ออกมาอย่างเป็นรูปธรรมในระยะเวลาอันใกล้นี้ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของพ่อแม่โฮมสคูลในหลาย ๆ ครอบครัว รวมถึงครอบครัวศรัทธาธรรม ซึ่งได้ตัดสินใจลงชื่อของน้องเอกไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กตั้งแต่ภายหลังที่ได้นำน้องเอกออกจากระบบโรงเรียนเป็นต้นมา ในความคิดเห็นของพี่อู่นั้นโรงเรียนหมู่บ้านเด็กเป็นโรงเรียนหนึ่งในปัจจุบันที่เข้าใจถึงปรัชญาทางการศึกษาที่แท้จริงโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันก็เชื่อว่าการดำเนินการของทางโรงเรียนจะสมบูรณ์และสอดคล้องกับความต้องการของพี่อู๋ได้เสียทั้งหมด

พี่อู๋ “เรื่องการสื่อสารอาจจะเป็นเพราะเราไกลกันด้วยหรือเปล่าก็ไม่รู้จะกะกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ทำให้ความเข้าใจบางอย่างยังไม่เกิดความพอดีกัน ไม่ใช่ไม่ตรงกันนะคะ แล้วพอดีว่ามีโครงการของ สกศ.นี้เข้ามาแล้วพี่ก็ล้าก็อยากทำด้วย พี่คิดว่าในอนาคตนี้จะทำให้การสื่อสารของเราเข้าใจกันมากขึ้น ตอนนี้อางยังไม่ชัดเจนอาจจะเป็นเพราะเรายังไม่ได้คุยกัน ตรงนี้น่าจะไป ซึ่งจริง ๆ มันน่าจะทำให้ระบบการสื่อสาร การศึกษาของเด็ก ๆ และเรื่องโรงเรียนเครือข่าย โรงเรียนที่จดทะเบียนสมบูรณ์ขึ้น”

นอกจากนี้ภายในกลุ่มบ้านเรียนได้ทำการประสานงานและขอการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งทางภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยสร้างพลังและเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเรื่องของการจัดประชุม สัมมนา จัดพิมพ์เอกสารเพื่อเผยแพร่ให้สมาชิกภายในกลุ่มและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยในปัจจุบันได้รับความร่วมมือจาก กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ มูลนิธิสถานแสงอรุณ มูลนิธิเครือข่ายพ่อแม่ (ชมรมพ่อแม่) เครือข่ายการศึกษาทางเลือก และในอนาคตจะพยายามขยายความร่วมมือไปยังกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้มีการขับเคลื่อนทางสังคมมากยิ่งขึ้นต่อไป

3) สื่อ

แหล่งข่าวสารที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการให้ข้อมูลความรู้ และนับได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่เข้ามากระทบตัวน้องเอกซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ คือ สื่อหนังสือ ซึ่งภายในครอบครัว ศรัทธาธรรม นั้นได้ให้การสนับสนุนเรื่องของการอ่านหนังสือแก่น้องเอกเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นก็ยังมีการใช้สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เข้ามาประกอบในการค้นหาสิ่งที่น้องเอกมีความสนใจใฝ่รู้เพื่อที่จะได้พัฒนาและต่อยอดในสิ่งที่น้องเอกสนใจอย่างแท้จริงต่อไป

3.1 สื่อหนังสือ

หนังสือเป็นแหล่งในการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่งของครอบครัว ศรัทธาธรรม และมีการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของน้องเอกอย่างเต็มที่ ด้วยมีความเห็นว่าการอ่านหนังสือเป็นจุดเริ่มต้นแรกในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองโดยเน้นความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ภายในครอบครัว ศรัทธาธรรม จึงมีหนังสือต่าง ๆ มากมายให้น้องเอกได้ศึกษาค้นคว้า ซึ่งหนังสือส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากการซื้อหาเองแต่มักจะเป็นหนังสือที่มีผู้อื่นให้มาบ้างหรือเป็นหนังสือที่ใกล้ ๆ ตัว เช่นหนังสือที่ได้จากที่ทำงานของคุณ หนังสือส่วนใหญ่จะเป็นประเภทที่น้องเอกสนใจอยู่ อาทิ ประวัติศาสตร์ชาติไทย บุคคลสำคัญ เรื่องสัตว์ และอื่น ๆ อีกมากมาย แต่อย่างไรก็ตามพี่อู๋จะบอกกับน้องเอกอยู่เสมอว่าสิ่งที่ได้จากหนังสืออาจไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไปทั้งหมด ดังนั้นเมื่ออ่านแล้วก็ต้องมีการใช้วิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์ร่วมกันไปด้วยทุกครั้งเพื่อเลือกที่จะเชื่อและเลือกที่จะนำมาใช้ประโยชน์กับชีวิตต่อไป

พี่อู๋ "เรื่องที่เขาชัดเจนมากก็เรื่อง รามเกียรติ์ ประวัติศาสตร์ชาติไทย เรื่องสัตว์ เด็ก ๆ เขาก็รักสัตว์นะคะ แล้วก็มีเรื่องดนตรี บุคคลที่สนใจ ตอนนี่เขาสนใจเรื่องมวย (ก.ย. 2543) เขาชอบสมรักษ์ เขาชอบพระยาพิชัยดาบหัก เขาเคยไปอ่านหนังสือพระยาพิชัยดาบหักแล้วชอบมาก พออ่านครั้งเดียวเขาก็จำได้แล้วก็ไปเล่าให้คนอื่นฟังตั้งแต่ต้นจนจบพี่ก็แปลกใจว่าเขาอ่านแค่ครั้งเดียวอ่านที่บ้านคนอื่นด้วยแต่เขาก็จำได้"

พี่อู๋ "เขาจะอยู่แต่พวกนี้แหละคะ พันท้ายนรสิงห์ ประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญ ๆ ของชาติไทย แต่พี่ก็จะบอกว่าเราไม่รู้ว่าในหนังสือประวัติศาสตร์เป็นอย่างนี้หรือเปล่า พี่จะพูดเรื่องนี้เสมอเพราะฉะนั้นก็ต้องมาช่วยกันคิด ช่วยกันวิเคราะห์ว่า จริง ๆ แล้วมันเกิดขึ้นจริงหรือเปล่า แล้วมันก็มันเป็นเรื่องเล่าหรือเป็นเรื่องที่แต่งต่อหรือเปล่า อะไรอย่างนี้ ก็คือ จะพูดบอกว่า เนื้อหาความรู้ที่เราได้"

มามันเป็นเพียงเบื้องต้น แต่ในขณะที่เดียวกันมันอาจจะมีเนื้อหาวิชาความรู้อื่น ๆ ที่มาร่วมวิเคราะห์ร่วมกันว่าอันไหนมันจริงหรือไม่จริง หรือว่ามันไม่จำเป็นต้องเป็นจริงหรือไม่เป็นจริง แต่ว่าทำให้เราเข้าใจรากฐานพื้นฐานความเป็นมาของชาติไทย ก็จะพูดคุยกับเขาว่าไม่ใช่ที่เราต้องเชื่อทุกเรื่องที่เราอ่าน หรือไม่ต้องเชื่อทุกเรื่องที่คุณให้เราฟัง”

3.2 สื่อวิทยุ-โทรทัศน์

วิทยุ-โทรทัศน์เป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกอีกตัวหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในครอบครัว ศรัทธาธรรม ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครอบครัว ศรัทธาธรรม จะใช้ประโยชน์จากวิทยุ-โทรทัศน์เพื่อช่วยในการเรียนรู้สถานการณ์ทางสังคมของน้องเอกเป็นสำคัญ และผู้เป็นพ่อแม่จะทำหน้าที่คอยดูแลคัดสรรสิ่งแวดล้อมที่จะมากกระทบตัวน้องเอก ด้วยวิธีการที่สำคัญของครอบครัวนั่นคือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอยู่เสมอถึงสิ่งที่ได้รับจากวิทยุโทรทัศน์

พี่อุ “วิทยุนั่นที่ไม่ค่อยได้เปิด ถ้าจะมีก็เป็นเปิดเทปสวดมนต์น้องเอกก็ฟังด้วย ส่วนโทรทัศน์ไม่ได้มีส่วนในกระบวนการศึกษาของพี่ การที่ตรงนั้นมันเป็นสิ่งแวดล้อมหนึ่งที่มากกระทบเรา อาจจะทำให้เรามึนมองอีกมึนมองหนึ่ง แต่ว่าพี่ไม่คิดว่าโทรทัศน์นี้หมายถึงว่าข่าวสารทั่วไป ถ้าเป็นเรื่องนั้นก็มันผลพอสมควร อย่างพี่เองพี่วิเคราะห์การเรียนรู้ของลูกพี่นี่ พี่วิเคราะห์จากตัวเราและสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบ เพราะฉะนั้นทีวีก็เป็นสิ่งแวดล้อมหนึ่งที่มากกระทบที่เราควบคุมมันได้และเราก็ให้กระทบแต่สิ่งที่มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์เราก็ต้องคุยกัน”

พี่อุ “สื่อที่เราจะเลือก เราไม่ได้ปล่อยให้เขาดูตลอดเวลา ไซ้มียะ ก็จะดูเรื่องสารคดี เรื่องข่าว ดูด้วยกัน อย่างข่าวเขาจะดูข่าวกัน คืออย่างคุณพ่อเขาตื่นขึ้นมาก็คงเปิดดูโทรทัศน์ดูข่าวเขาก็จะดูด้วย ในเรื่องทีวีนี่พี่ก็จะคุยกับน้องเอกเขา จริง ๆ ก็คุยกันมาตลอดนะคะว่าทีวีมันจะมีผลอย่างไร ก็จะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันนะคะ น้องเอกเขาก็จะเลือกว่าอะไรที่เขาสนใจเขาก็จะดูเรื่องนั้น แล้วที่ดูก็อย่างข่าวแต่พี่ก็ดูด้วยกันกับลูก อย่างเรื่องข่าวนี้อาจจะทำให้เขาเข้าใจสถานการณ์ของสังคม ข่าวบางข่าวจริง ๆ แล้วเขาก็ไม่น่าที่จะดูแต่ว่ามันเป็นการให้เขาได้เรียนรู้มากกว่าไม่ใช่ว่าเขาจะมาศึกษาจากข่าว ถ้าเขาดูข่าวตรง ๆ นี่เราก็จะมีการพูดคุยกัน แต่ว่าบางทีมันจะสะท้อนมาที่คำพูดของเขาว่าเขาสนใจเรื่องนี้หรือสงสัยในเรื่องนี้อย่างไร คือการที่เราได้พูดคุยกันอยู่ตลอดเวลาเนี่ยจะทำให้สิ่งที่เขาคิด สิ่งที่เขารู้สึกมันสะท้อนออกมาจากกระบวนการในการเติบโตของเขาอยู่ตลอด

เวลา ที่คิดว่าในกระบวนการนี้ทำให้เขารู้สึกว่าเราไม่ได้เป็นพ่อแม่แต่เป็นเพื่อนที่เขาสามารถพูดคุย แลกเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ได้ตลอด”

3.3 อินเทอร์เน็ต

สื่ออีกประเภทหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ของน้องเอก คือ อินเทอร์เน็ต ซึ่งน้องเอก จะใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลที่น่าสนใจหรือการทำงานในด้านกราฟฟิกมากกว่าที่จะเล่นเกมคอมพิวเตอร์ หากจะมีการเล่นเกมบ้างก็มักจะเป็นเกมที่ต้องใช้ความคิดไม่ใช่เกมยิงหรือสู้กันอย่างรุนแรง สำหรับระยะเวลาที่น้องเอกนั่งทำงานหน้าจอคอมพิวเตอร์ในแต่ละครั้งจะใช้เวลาไม่มากนักคือประมาณ 1 ชั่วโมงต่อวันเท่านั้น

พี่อุ๊ “เขาไม่ค่อยชอบแต่ก็อาจมีบ้างอย่างมีเกมอะไรอย่างเนี่ย ส่วนใหญ่แล้วเกมของพี่จะเป็นแบบเกมใช้ความคิดไม่ใช่เกมยิงแบบร้ายแรง แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยได้เล่นเพราะพี่ไม่ค่อยมีเวลา เกมนี้พี่ก็คิดว่าก็มีประโยชน์ระดับหนึ่งนะไม่ใช่ทั้งหมดของชีวิต น้องเอกนี่เขานั่งคอมพิวเตอร์ไม่ได้ นานหรือหอค่ะ ชั่วโมงเดียวก็เต็มที่แล้วพี่ก็ไม่ได้บังคับกฎเกณฑ์ไว้มากมาย มีอยู่ระยะหนึ่งที่เขาสนใจเรื่องภาพกราฟฟิกเขาก็ได้ทำแต่ว่าตอนนี้ก็ไม่ค่อยได้ใช้ซะ อาจจะมาจากการที่คุณพ่อคุณแม่ก็ใช้คอมพิวเตอร์ทั้ง 2 คน มั้งคะ ส่วนใหญ่ที่เขาดูก็จะเป็นพวก *World Atlas* ซึ่งก็จะนั่งดูกับคุณพ่อเขาค่ะ”

ครอบครัว มีการุณ (นามสมมติ)

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

คุณพ่อตั้ม มีการุณ

อายุ 49 ปี

การศึกษา ปริญญาเอก สาขาวนวัฒนวิทยา Doctor of Agriculture and Forestry (Siiviculture) จาก University of Helsinki , Finland

อาชีพ รับราชการ

คุณแม่ตึก มีการุณ

อายุ 43 ปี

การศึกษา ปริญญาตรี สาขาพยาบาล มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย ม.สุโขทัยธรรมาธิราช

อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว (เปิดสถานรับเลี้ยงเด็ก)

น้องตอง มีการุณ

อายุ 19 ปี

การศึกษา คณะอุตสาหกรรมและการเกษตร ชั้นปี 4 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

น้องแตน มีการุณ

อายุ 12 ปี

การศึกษา เคยศึกษาในระบบโรงเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

น้องต่อ มีการุณ

อายุ 10 ปี

การศึกษา เคยศึกษาในระบบโรงเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ประมาณ 40,000 บาท

ระยะเวลาที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล 2 ปี

จุดผูกพันเพื่อการค้นพบ

ภายในบริเวณที่กว้างขวางและเต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่แล้วมีเรือนสบายตาแห่งหนึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านหลังเล็ก ๆ 2 หลัง โดยหลังหนึ่งเป็นที่พักอาศัยของสมาชิกในครอบครัว มีการุณ ที่ประกอบไปด้วยคุณพ่อ คุณแม่ และลูก ๆ อีก 3 คน ส่วนอีกหลังหนึ่งนั้นเปิดเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กอ่อน “เบบี้โฮม” ซึ่งเปิดให้บริการมาแล้วกว่า 10 ปี โดยในแต่ละวันตั้งแต่เวลาประมาณ 7-8 โมงเช้าจนถึงค่ำบริเวณบ้านอันเงียบสงบแห่งนี้ก็จะเต็มไปด้วยเสียงเด็กเล็ก ๆ เกือบ 10 คน หัวเราะ ร้องไห้ และพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ในบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความรักและความอบอุ่นซึ่งหาได้ไม่ถ่างยากในชีวิตของคนในสังคมเมืองปัจจุบัน

คุณพ่อตัม มีการุณ เป็นเสาหลักที่สำคัญคนหนึ่งของครอบครัว โดยประกอบอาชีพรับราชการ อยู่ที่สำนักงานวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนคุณแม่ตึก มีการุณ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูลูก ๆ ทั้ง 3 ของตนเองมาโดยตลอดนั้น จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์

เกียรติคุณอันดับหนึ่ง จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้วยผลการเรียนที่เป็นที่หนึ่งของรุ่น ภายหลังจากจบการศึกษาก็มีความมุ่งมั่นที่จะใช้ความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาสในสังคม จึงได้ตัดสินใจเข้าทำงานที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน สอนงานอนามัยโรงเรียน ชุมชนเมือง และบ่อยครั้งที่ได้มีโอกาสออกหน่วยไปดูแลสุขภาพอนามัยของเด็ก ๆ ในโรงเรียนต่าง ๆ ได้มีโอกาสสัมผัสกับปัญหาด้านสุขภาพของเด็ก ๆ ที่ยากจนในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง นอกจากนั้น ยังนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้พี่ตึกได้พบเห็นและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาโดยโรงเรียนของไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

และแล้วช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในชีวิตครอบครัว มีการณ ก็เกิดขึ้น เมื่อคุณพ่อต้มได้รับทุนเพื่อให้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนาวิทยา ที่ประเทศฟินแลนด์ และพี่ตึกได้ตัดสินใจติดตามสามีไปอยู่ที่ประเทศฟินแลนด์ด้วย พร้อมกับน้องตองลูกสาวที่มีอายุได้ 3 ขวบ ในความรู้สึกของพี่ตึกนั้นระยะเวลากว่า 5 ปี ในประเทศฟินแลนด์เป็นช่วงเวลาของชีวิตที่มีค่ายิ่งต่อการเรียนรู้และเก็บเกี่ยวประสบการณ์ที่ต่างต่าง ๆ มากมาย และสิ่งหนึ่งที่พี่ตึกรู้สึกประทับใจอย่างมากก็คือ การที่รัฐให้ความสำคัญต่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ และเห็นความสำคัญในการที่ผู้เป็นพ่อแม่จะทำหน้าที่เลี้ยงดู ให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกของตน

พี่ตึก *"ครอบครัวของเราแม้จะอยู่ในฐานะคนต่างชาตินี้เข้าไปอาศัยและศึกษาเล่าเรียนชั่วคราว แต่เขาก็ให้การดูแลเกือบจะเช่นเดียวกับประชาชนของเขา ได้รับสิทธิหลายอย่างและมีหน้าที่ต้องเสียภาษีด้วย เราเป็นแม่เลี้ยงลูกอยู่กับบ้านรัฐก็ให้เงินมาสนับสนุน ไปมีลูกสาวคนที่สอง คือ น้องแตน ที่นั่น เขาให้ค่าเลี้ยงดูลูกเทียบได้กับค่าแรงขั้นต่ำทีเดียว คิดเป็นเงินไทยเป็นหมื่นบาท จึงมีเงินเหลือเก็บมาก รัฐของเขามีวิธคิดว่าให้เงินสนับสนุนให้แม่เลี้ยงลูกด้วยตัวเองดีกว่าการไปลงทุนสร้างสถานรับเลี้ยงเด็ก ทั้งประหยัดกว่าและช่วยให้ประชากรเขาได้รับการดูแลอย่างดีที่สุดตั้งแต่เกิด เป็นประชากรที่มีคุณภาพ"*

ในช่วงปี 2531-2532 ระหว่างที่พี่ตึกอาศัยอยู่ที่ประเทศฟินแลนด์นั่นเองก็ได้มีโอกาสอ่านข่าวจากเมืองไทย ซึ่งกำลังเป็นกระแสที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากเรื่องหนึ่งในขณะนั้นคือ เรื่องของคุณหมอท่านหนึ่งที่ได้ตัดสินใจใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนให้กับลูก ๆ ด้วยตนเองโดยไม่ผ่านการศึกษาระบบโรงเรียน ทั้งที่ในขณะนั้นประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายใด ๆ ออกมารองรับวิธีการดังกล่าวและแม้ว่าในขณะนั้นพี่ตึกจะพอทราบข่าวคราวเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวนี้มาบ้างว่าเริ่มเป็นที่นิยมกันมากขึ้นในประเทศ

ต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ชาวคราวนั้นก็ยังไม่ได้ทำให้พี่ตึกได้ตัดสินใจยึดแนวความคิดดังกล่าวมาเป็นวิธีการที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับลูก ๆ ของตน จวบจนเมื่อถึงเวลาที่คุณพ่อต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาเอกในช่วงปี 2533 และต้องเดินทางกลับเมืองไทยเพื่อมาทำงานใช้ทุน ซึ่งในขณะนั้นครอบครัว มีการณ ประกอบด้วยลูกสาวคนโตอายุ 8 ขวบ ชื่อน้องตอง ลูกสาวคนที่ 2 เกิดในประเทศฟินแลนด์อายุเกือบ 2 ขวบ ชื่อน้องแตง และลูกคนที่สามซึ่งกำลังอยู่ในครรภ์ของพี่ตึกนั่นเอง

ภายหลังจากที่ครอบครัว มีการณ กลับมาอยู่ประเทศไทยแล้ว สิ่งแรกที่พี่ตึกต้องเร่งดำเนินการ คือ การตระเวนหาโรงเรียนที่คิดว่าดีและเหมาะสมที่สุดให้กับลูกสาวคนโต จนในที่สุดน้องตองได้มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนมีชื่อแห่งหนึ่งใกล้บ้าน แต่ด้วยความที่ยังไม่สามารถเขียนภาษาไทยได้ คุณครูจึงแนะนำให้เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และให้จ้างครูใหม่ของโรงเรียนคนหนึ่งมาสอนพิเศษภาษาไทยที่บ้าน แต่ด้วยวิธีการที่สอนไปตีเด็กไปทั้ง ๆ ที่อยู่ต่อหน้าผู้เป็นพ่อแม่ พี่ตึกจึงชอบอกเล็กและปฏิเสธการเรียนการสอนด้วยวิธีดังกล่าวตั้งแต่ภายในเดือนแรกของการเรียน แต่ด้วยเวลาเพียง 1 ปี เท่านั้น น้องตองก็ได้แสดงความสามารถด้านการเรียนให้เห็นด้วยการทำคะแนนที่ดีเยี่ยมจนได้รับการเลื่อนชั้นเรียนไปเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และในขณะเดียวกันพี่ตึกได้สังเกตเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวลูกจากที่เคยเป็นเด็กสนใจในงานศิลปะค่อนข้างมาก แต่เมื่อเข้าไปอยู่ในระบบโรงเรียนก็ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมใด ๆ ความสามารถด้านศิลปะของน้องตองจึงค่อย ๆ เลือนหายไปในที่สุด และแม้ว่าขณะนี้น้องตองจะสามารถเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 4 คณะอุตสาหกรรมและการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ด้วยการสอบเทียบจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ด้วยอายุเพียง 15 ปีเท่านั้น แต่สิ่งนี้ไม่ใช่พื้นฐานของชีวิตที่พี่ตึกต้องการ

พี่ตึก “ที่จริงไม่อยากสนับสนุนให้ลูกเดินทางลัดอย่างนี้ แต่ทักทานไม่ได้ เพราะคนอื่น ๆ เขาก็ทำกันทั่วไป และลูกก็มีความสุขที่จะเรียนในโรงเรียนอีกแล้ว ที่ผ่านมาก็กันทนมาตลอด เลยคิดว่าเข้าไปอยู่ในมหาวิทยาลัยที่มีอิสระกว่าโรงเรียนมัธยมอาจจะดีกว่า ถึงแม้แกจะดูยังเด็กไป”

“ช่วงที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยเป็นช่วงชีวิตที่ดูแลทั้งแม่และลูกรวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากมายให้กับบรรดาสถานกวดวิชา เท่ากับการเรียนในห้องเรียนของระดับมัธยมศึกษานั้นไม่มีความหมายอะไรเลย เด็กไม่สนใจตรงนั้นเลย มาเอาเป็นเอาตายตรงที่กวดวิชา ครูที่สอนเก่ง ๆ ก็มาแสวงหาประโยชน์กันตรงนี้ คิดกับตัวเองอย่างหนักว่า เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว การศึกษาที่เรียนที่สอนกันอยู่ในโรงเรียนจะต้องทนกันไปเพื่ออะไร เราเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับลูกสาวคนโต ทบทวนดูตั้งแต่

เขายังเล็ก จนเข้ามหาวิทยาลัยก็เข้าใจว่ามันผิดพลาดตรงไหนบ้าง จึงตั้งใจว่าจะใช้เป็นบทเรียนไม่ให้เกิดขึ้นอีกกับลูกอีกสองคน”

ในการเตรียมหาโรงเรียนให้กับน้องแตงและน้องต่อ พี่ตึกจะเน้นหาโรงเรียนที่ไม่จำเป็นต้องใหญ่โตหรือมีชื่อเสียงมากนัก แต่ขอให้มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติมากที่สุด และที่สำคัญคือต้องไม่เน้นในด้านวิชาการกับเด็กมากเกินไป แม้ว่าโรงเรียนที่น้องแตงและน้องต่อได้เข้าเรียนนั้นจะไม่ใช่ทั้งหมดดังที่พี่ตึกต้องการแต่ก็นับว่าเป็นโรงเรียนที่ดีที่สุดเท่าที่พี่ตึกจะหาให้ลูกได้ในขณะนั้น การเรียนของน้อง ๆ ทั้งสองคนนับว่าอยู่ในเกณฑ์ดีไม่มีปัญหาอะไรกับโรงเรียน แต่สำหรับในเชิงความคิดของพี่ตึกกลับมองว่ามีปัญหาเกิดขึ้น ซึ่งปัญหานั้นไม่ได้เกิดจากตัวเด็กแต่เป็นปัญหาที่เกิดจากระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนเองที่เน้นด้านวัตถุมากกว่าการมุ่งพัฒนาจิตใจ และไม่มีการตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างแท้จริง

พี่ตึก “น้องต่อนี้เป็นเด็กที่สนใจสิ่งต่างๆ ข้างนอกห้องมากกว่าในห้องเรียน คุณครูเขาก็บ่นมาว่าเขาเหม่อ เวลาครูสอนอะไรตาของเขาจะอยู่ข้างนอก ถ้าครูให้จดงานจากกระดานเขาจะจดไม่ทัน เขาไม่ยอมจด ตอนที่เขาเข้าป.1 หากเขาอยากรู้เรื่องระบบสุริยจักรวาล เขาจะเรียนรู้จากหนังสือ แต่พอเขาไปโรงเรียนครูจะมานั่งสอนปลูกถั่ววงอกอะไรอย่างนี้ เขาจะไม่สนุก คือ พี่กล้าพูดได้ว่าเขาเรียนอยู่ใน โรงเรียนได้ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเรามองจากความเป็นคนของเขาในมุมมองของพี่ พี่คิดว่ามันไม่ใช่อย่างที่ลูกเป็นคือมันก็ไม่เห็นแปลกที่เขาจะเรียนรู้แล้วก็พัฒนามาเหมือนเด็ก ๆ ทุกคน คือเรียนไปวัน ๆ ตอนนี้เป็นเหมือนกับว่าเด็กมีหน้าที่เรียนโดยลืมไปว่าชีวิตเรามีความหมายมากกว่านั้นมันจะเป็นอย่างนั้นในความหมายของพี่ พี่มองความเป็นคนมากกว่ามานั่งเรียน ทำงาน มันไม่ใช่แค่นั้น ในหนทางที่เราก้าวไปเราน่าจะมองว่าเรามีความสามารถอะไร แล้วเราดึงมาใช้”

“โรงเรียนพยายามทำให้ทุกคนคิดอย่างเดียวกัน เพื่อง่ายแก่การควบคุม ฉะนั้นคุณค่าความเป็นคนจะลดลง ฉะนั้นเด็กก็จะคิดอะไรที่เป็นแบบฟอร์มเดียวกัน แยกแยกกันไม่ได้ พอถึงตอนนี้จะเห็นว่าผลของการให้การศึกษาเป็นแบบนี้จริง ๆ ผิดพลาด ตอนนี้เป็นคนที่อยู่ในระเบียบมาก ๆ ทำไมเขาไม่สามารถทำให้มีระเบียบขึ้นได้ในสังคม ซึ่งคิดเห็นแก่ตัวเองทั้งนั้นซึ่งมันวุ่นวาย”

ราวต้นปี 2541 ได้เกิดจุดผกผันที่สำคัญยิ่งซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำเนินชีวิตภายในครอบครัว มีการรื้อ ในเวลาต่อมา นั่นคือ การที่พี่ตึกมีโอกาสเข้าร่วมการเสวนา เรื่อง “แสงเงินแสงทองของการศึกษาไทย” ที่มูลนิธิสถานแสงอรุณเป็นผู้จัดขึ้น โดยมีผู้เข้าร่วมการเสวนาครั้งนี้มากมาย

และล้วนแล้วแต่เป็นนักบุกเบิกแนวทางการศึกษาทางเลือกให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแทบทั้งสิ้น พี่ต๊ากได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักคิดทางการศึกษาหลายท่านที่ได้ตัดสินใจนำลูกๆ ของตนออกจากระบบโรงเรียนและเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวมาโดยตลอด นอกจากนั้นพี่ต๊ากยังได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับพรบ.การศึกษาปี 2542 ที่กำลังจะประกาศใช้ในไม่ช้า และมีประเด็นที่สำคัญอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการคืนสิทธิอันชอบธรรมให้แก่พ่อแม่เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จัดการเรียนการสอนให้แก่ลูก ๆ ของตนเอง ด้วยเหตุนี้เองพี่ต๊ากจึงเกิดความชัดเจนและมั่นใจอย่างยิ่งในการตัดสินใจเลือกจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลให้แก่น้องแตงและน้องต่อ ซึ่งในขณะนั้น น้องแตงมีอายุได้ 9 ขวบ กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และน้องต่อมีอายุ 7 ขวบ กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

บทหนทางของการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล

หลักสูตรในการเรียนการสอน

สำหรับครอบครัว มีการดูแล นั้น การให้ความสำคัญกับความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด อันจะนำมาซึ่งกระบวนการการเรียนรู้อย่างอิสระ มีการทดลองศึกษาค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเองอย่างมีเหตุมีผล เพื่อเป็นการสร้างพื้นฐานให้เด็ก ๆ ได้รู้ว่าควรทำอย่างไรกับชีวิต ซึ่งหากวันใดเกิดการผิดพลาด หรือผิดไปจากสิ่งที่คาดหวังไว้พวกเขาจะได้สามารถกลับขึ้นมาเรียนรู้ใหม่ได้อีกครั้งด้วยความเข้มแข็งที่มาจากภายในตัวเอง ดังนั้น สิ่งพี่ต๊ากพึงปฏิบัติต่อน้องแตงและน้องต่อเสมอมาก็คือการให้เด็ก ๆ ได้มีพัฒนาการไปตามวัยด้วยวิธีการที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งพี่ต๊ากจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้วางกรอบกว้าง ๆ สำหรับการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงอายุ นอกจากนั้นก็จะเป็นสิ่งที่เด็ก ๆ สนใจศึกษาเพิ่มเติม แต่ก็ยังคงมีคุณพ่อคุณแม่ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษา และช่วยเหลือเพื่อให้กระบวนการการเรียนรู้ของลูกเป็นไปทิศทางที่เหมาะสมโดยไม่ละทิ้งการเชื่อมโยงระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ

พี่ต๊าก “เด็ก ๆ ต้องเรียนพื้นฐานก่อน แต่ว่าสิ่งที่เขาจะเรียนรู้มันจะตื่นลึกลงมาบางอะไรก็แล้วแต่ความสนใจของเขา ก็คือเด็กนะ พี่ว่าในแต่ละขั้นของเขา เขาจะรู้เองว่าเขาอยากจะเรียนอะไร ชัดลึกแค่ไหน เรียนแบบกว้าง ๆ เรียนแบบวิทยาศาสตร์กายภาพ ไม่ได้ลงการคำนวณ ไม่ได้ลงรายละเอียด เป็นการเรียนเชิงบรรยาย เขาจะเรียนรู้อย่างนั้น แต่ว่าที่บ้านเวลาจะเรียนอะไรอย่างวิทยาศาสตร์ พี่ก็จะให้เขาเข้ามาเกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์เสมอ เช่น เชื่อมโยงได้ว่าเราเรียนเรื่องความร้อนแล้วรู้ว่าความร้อนนี้เกิดขึ้นได้อย่างไรในโลก แล้วตัวเรานะมีความร้อนไหม

ความร้อนเกิดขึ้นได้อย่างไรในตัวเรา และการนำเอาเทคโนโลยีของความร้อนมาใช้มันใช้ได้อย่างไร เขาก็จะพยายามหาออกมา”

“ที่บ้านพี่จะไม่เรียนบนกระดาน แต่เรียนในวิถีชีวิตอย่างการเรียนคณิตศาสตร์ การสอนเรื่องเศษส่วนของลูก เขียนบนกระดานเข้าใจยาก ถ้าเราลองแบ่งขนมเราจะเห็นชัดมากเลยว่าแบ่งอย่างนี้ อย่างเวลาทำขนมจะสอดแทรกเรื่องการชั่ง ตวง วัด เข้าไป และอย่างนาฬิกาพี่ก็ไม่เคยสอนเลยเหมือนในโรงเรียน คือ ดูทุกวันก็เก่งไปเอง เขาจะเรียนรู้อย่างนี้ มันเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่อยู่ในวิถีชีวิต พี่จะโยงความสำคัญในการนำมาใช้ ไม่ใช่เรียนไปแล้วไม่รู้จะทำอะไร ประเด็นสำคัญในการให้การศึกษาคนนี่ ฝ่ายจะรับต้องเต็มใจรับ ให้เขาพัฒนามาจากความไม่รู้จากตัวเขาเอง”

แต่อย่างไรก็ตามในความคิดเห็นของพี่ตึกนั้น ก็เชื่อว่าเด็ก ๆ จะสามารถเรียนรู้เนื้อหาในทุกวิชาได้ด้วยตัวเองเสียทั้งหมดได้ ในบางวิชาก็ยังมีความจำเป็นที่พี่ตึกจะต้องทำหน้าที่เป็น “ครู” ให้แก่เด็ก ๆ ด้วยการสอนหนังสือโดยอิงเนื้อหาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ อย่างเช่นที่ผ่านมาในช่วงแรก ๆ พี่ตึกได้ใช้หนังสือของสารคดีฯ มาเป็นกรอบในการสอนโดยเฉพาะวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์

พี่ตึก “คณิตศาสตร์นี่มันก็ต้องมีเป็นแบบแผนหน่อยไม่ค่อยยืดหยุ่นมากนัก แต่เพียงแต่ว่าเวลาที่พี่ทำโจทย์ปัญหาอะไรพี่ก็จะทำให้มันใกล้เคียงกับชีวิตจริง คือพยายามแต่งโจทย์อะไรให้มันอยู่ในชีวิตเรา อย่างแม่มีอายุเป็นกี่เท่าของน้อง แม่มีน้ำหนักมากกว่าเป็นกี่เท่าของน้อง ซึ่งมันเป็นชีวิตจริงของเขามันก็จะง่ายต่อการทำความเข้าใจ”

การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็ก

พี่ตึกได้นำชื่อของน้องแตงและน้องต่อไปลงทะเบียนเรียนไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากในช่วงแรกของการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลนั้น (ปี 2542) อาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีโรงเรียนใดที่เข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาทางเลือกแบบโฮมสคูลได้มากเท่ากับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ที่เปิดโอกาสให้พ่อแม่นำชื่อของลูก ๆ ไปลงทะเบียนที่โรงเรียน โดยจะให้ผู้เป็นพ่อแม่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ สู่ลูก ภายใต้กรอบกว้าง ๆ ในแต่ละวิชาซึ่งทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กจะกำหนดไว้เพื่อเป็นเกณฑ์ในการนำมาทดสอบเทียบผลกับเด็กที่เรียนในระบบโรงเรียนทั่วไป ซึ่งพี่ตึกมองว่าไม่เป็นเรื่องยากสำหรับ

เด็ก ๆ เลยเพราะหากพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่าเนื้อหาในหลักสูตรของชั้นประถมศึกษาชั้นนั้นจะเริ่มจากการให้เด็ก ๆ ได้เรียนเรื่องของตัวเองก่อน ต่อมาก็จะเป็นเรื่องของครอบครัว และเป็นเรื่องของสังคมภายนอกซึ่งเป็นสิ่งที่แวดล้อมตัวเด็ก ๆ อยู่ ซึ่งเนื้อหาต่าง ๆ เหล่านี้ที่เด็กได้สอดแทรกไว้ในวิถีการดำเนินชีวิตของลูก ๆ อยู่ทุกเมื่อเชื่อวันแล้ว

พี่ต๊าก “สอบวิชาการของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ถ้าเป็นข้อสอบของหมู่บ้านเด็กก็ไม่ต้องห่วงเพราะว่า ที่หมู่บ้านเด็กเขาจะสอบ 3 วิชา คือ ส.ป.ช. คณิตศาสตร์ และภาษาไทย พอใกล้ ๆ จะสอบเขาก็เอาเด็กไปติวที่หมู่บ้านเด็กในส่วนที่ไม่ได้เรียน ใช้เวลาติวอาทิตย์เดียว จริง ๆ เขาเรียนหนังสือมากกว่าในโรงเรียน อย่างภาษาไทยเราไม่ได้เรียนลึกมาก เราจะรู้เพียงแต่ให้ไปบอกว่าอะไรอยู่ตรงไหน สะกดเขียนอะไรอย่างนี้เขาทำได้หมดแล้ว มันไม่ยุ่งยากมาก พี่ก็จะไม่ห่วง สอบเด็ก ป.6 สอบเด็กทั่วประเทศ ข้อสอบของหมู่บ้านเด็กก็เป็นข้อสอบในกลุ่มโรงเรียน เพราะเดี๋ยวนี้เขาประเมินผลเป็นกลุ่มโรงเรียน อย่าง ป.6 เขาจะออกข้อสอบเป็นกลุ่ม อย่างข้อสอบนี้ครูยังบอกเลย ว่าให้เด็กในหมู่บ้านเด็กทำยังทำไม่ได้ เป็นข้อสอบคณิตศาสตร์ แต่ลูกพี่ทำได้เกรด 4 อะไรอย่างนี้จริง ๆ เขาไม่ได้เรียนเยอะมากแต่เขารู้ทักษะ อย่างเทอมที่ผ่านมาเขาไม่ได้เรียนคณิตศาสตร์ พี่ก็จะแทรกลงไปเรื่อย ๆ ถ้าพื้นฐานเขาดีมันก็ไม่ยาก”

แต่อย่างไรก็ตามการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็กที่ผ่านกระบวนการการเรียนรู้แบบโฮมสคูลมานั้น ไม่อาจที่จะนำวิธีการทดสอบใด ๆ มาวัดหรือประเมินผลที่เกิดขึ้นกับพัฒนาการของเด็กได้ดีเท่ากับการที่พ่อแม่จะต้องเป็นผู้ทำการประเมินจากพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สติปัญญา ความสามารถต่าง ๆ ของลูก ซึ่งจะแสดงออกมาจากการพูดคุย การกระทำ และการสร้างผลงานในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ดังนั้น สิ่งพี่ต๊ากให้ความสำคัญในการนำมาวัดผลสัมฤทธิ์ของพัฒนาการในตัวเด็ก ก็คือ

- การให้เด็ก ๆ ได้เล่าเรื่องที่เรียนรู้ด้วยถ้อยคำของตนเอง
- การเขียนเรื่อง เขียนรายงาน
- การวาดรูป
- แฟ้มสะสมงาน
- บันทึกการสังเกต
- การใช้แบบฟอร์มให้เด็ก ๆ ประเมินตนเอง

พี่ตึก “อยากให้ดูลักษณะรวม ๆ ของเด็ก ไม่อยากให้เขียนอะไรที่มันเป็นทางการเกินไป ถ้ามีหน่วยงานใดขึ้นมารับผิดชอบในเรื่องนี้ ก็จะต้องมีความเข้าใจอย่างแท้จริง แล้วยินดีให้มาคุยกับเด็ก มาฟังความคิดเห็นเขา อยากให้เขาทำอะไรก็ลองให้ทำดู คิดเลข ให้เขียนเรียงความเป็นเรื่องเป็นราว ลองมาประเมินแบบนี้ก็ได้ แต่คงไม่ใช่เป็นแบบสำเร็จรูปใช้มาตรฐานเดียวกันกับเด็กทุกคนเหมือนกันหมด”

ในปัจจุบันนี้วิธีการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็กของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็ได้พยายามปรับรูปแบบและวิธีการเพื่อให้มีความสอดคล้อง และสามารถดูถึงพัฒนาการที่เกิดขึ้นในตัวเด็กได้อย่างชัดเจนหรือใกล้เคียงที่สุด ด้วยการนำแฟ้มสะสมงานที่ผ่านมานในแต่ละปีของเด็กมาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผล ใช้การทดสอบเชิงปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ และใช้การถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เด็กได้เรียนรู้ออกมาในรูปแบบของการเขียนรายงาน เป็นต้น

พี่ตึก “อันนี้ที่ส่งให้ทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กที่จะทำเป็นแฟ้มสะสมงานแล้วก็สรุป ซึ่งพี่ก็จะประเมินลูกในแต่ละด้าน อย่างเรื่องการเรียนรู้ของเขาดูว่ามีปัญหาอะไรบ้าง แล้วก็เอาแฟ้มงานไปให้ทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กดูยกไปทั้งแฟ้มเลย แล้วบางส่วนก็ชี้เรียกชี้ไปให้เขาเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพราะโรงเรียนเขาต้องมีหลักฐาน พอได้น้องที่เขาทำเรื่องประเมินผลนี้เขาเข้าใจว่าเราเรียนกันอย่างไร อย่างที่พี่ไปนี่มีเด็กคนหนึ่งเขาเรียนอะไรที่ไม่ตรงกับคนอื่น อย่างวิชาดนตรีเขาก็จะให้เด็ก ๆ ทุกคนปฏิบัติโดยการเล่นเครื่องดนตรี เด็กคนนี้ก็เล่นไม่เป็นซักอย่าง เขาก็เลยจะให้ร้องเพลง เด็กคนนี้ก็ร้องเพลงไม่เป็นอีก เขาก็เลยต้องคิดว่าจะประเมินเด็กคนนี้อย่างไรในแง่ของดนตรีได้อย่างไร เพราะเขาบอกว่ายังไรเราก็ต้องปรับการประเมินให้เข้ากับเด็ก ไม่ใช่ปรับเด็กให้เข้ากับการประเมินมันเป็นปรัชญาของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กที่บอกว่าจะทำอย่างไรให้โรงเรียนเข้ากับเด็กไม่ใช่ให้เด็กเข้ากับโรงเรียน”

“สอบภาคปฏิบัติอย่างเดียวเลย อย่างวิชาอาหารนี่ก็ให้เด็กไปทำเลยคะ อย่างจริยธรรมเขาก็ให้เด็กเขียนเลยว่า ลองให้เด็กทบทวนว่าเราได้ทำความดีอะไรบ้าง อะไรที่เขาคิดว่าเป็นความดี เป็นสิ่งที่มีประโยชน์กับคนอื่น ทางโรงเรียนจะดูการทำงานกลุ่ม อย่างบางทีวิชาเกษตรก็จะมีให้ไปตอนต้นไม้ ทำเสร็จก็ต้องเขียนด้วยว่าทำยังไง โรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็มีให้ทำหลายอย่างนะก็ทำละเอียดดี แต่บางอย่างก็ดูงาน อย่างวิชา สปช. นี่พี่จะสอนลูกไม่เหมือนกับที่ทางโรงเรียนหมู่บ้าน

เด็ก ซึ่งพี่ก็ต้องยืนยันว่าจะให้ลูกได้เรียนอะไรอย่างที่เขาอยากเรียน ก็บอกลูกไปว่าไม่เป็นไรชอบ
ได้แค่นี้ก็แค่นั้น”

รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว

ความเข้าใจเริ่มจากการพูดคุย

แม้ว่ากระบวนการในการเรียนรู้แบบโฮมสคูลจะเปิดโอกาสให้น้องแตนและน้องต่อได้ศึกษาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ ตามความสนใจของตนเองเป็นสำคัญ แต่พี่ต๊าก็มิได้ละเลยความสำคัญของการให้เวลากับการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ และด้วยการที่ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ประกอบกับความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพ่อ แม่ ลูก จึงไม่ใช่เรื่องยากสำหรับสมาชิกในครอบครัว มีการดูแลที่ จะมีการแสดงออกซึ่งความรักความผูกพันที่มีต่อกันด้วยการพูดคุยกันอยู่เสมอ

พี่ต๊าก “บ้านนี้เวลาเรียกลูกพี่จะเรียกที่รัก อะไรอย่างนี้ พี่จะไม่ค่อยมีอะไรพิเศษให้เขาแต่ทุกคนรู้ว่าเขาเป็นที่รักของแม่ พี่จะพูดกับลูก ๆ ว่าพี่รักลูก พี่จะพูดตลอดและกอดลูกเป็นกิจวัตร ก่อนนอนพี่จะหอมแก้มลูกและเราจะคุยกันตลอด มีอะไรจะคุยกันเป็นเพื่อนกัน”

และแม้ในยามที่เกิดความขัดแย้งกันระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว การพูดคุยก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจซึ่งกันและกันภายในเวลาอันรวดเร็ว

พี่ต๊าก “ถ้าเราเข้าใจลูกมันก็ไม่ค่อยมีปัญหา ถ้ามีอะไรเราก็คูญกันดี ๆ อย่างน้องต่อนี้พี่จะเข้าใจเขามากที่สุด เขาเป็นเด็กที่ถ้าไปว่าอะไรเขาตรงๆ เขาจะโกรธมาก อย่างพ่อเขานี้ไม่เข้าใจเขา ถ้าพ่อเขาไปพูดอะไรที่ว่าเขามาก ๆ นี้เขาก็จะไม่เข้าใจไม่ยอมรับแล้วเขาจะต่อต้านเรา แต่พี่จะพูดกับเขาดี ๆ อย่างถามเขาว่า ตอนนี้เขาสนใจเรื่องอะไร น้องต่อต้องวางแผนนะ อย่างตอนนี้เขาสนใจเรื่องแยกขยะอยู่เราก็ต้องพูดกับเขาดี ๆ ถ้าช่วงไหนที่เขาว่าเราก็จะค่อย ๆ บอกเขาอย่างเขาเคยบอกเรื่องพี่ชที่มีการตัดต่ออินส์นี้ ก็มีขนมบางอย่างที่เขาอยากกินเราก็เตือนเขาว่าเขาบอกเองนะ เรื่องการตัดต่ออินส์ เวลาที่อยู่กับเขาเราก็ต้องเหมือนเพื่อนเขา”

การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ

การที่จะเลี้ยงดูลูก ๆ ให้สามารถเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่ดีของสังคมได้นั้น พี่ตึกมีความเชื่อมั่นอย่างหนึ่งว่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรอบคำสั่งสอนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้เป็นพ่อแม่จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก ดังที่พี่ตึกเรียกว่า “พ่อแม่ คือ ผู้ทรงสิทธิ์” เพราะการที่จะให้ลูก ๆ ได้รู้จักกับคำว่า “อิสระ” เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่นั้น จำเป็นที่จะต้องทำให้เด็ก ๆ ได้รู้จักกับคำว่า “หน้าที่” เสียก่อน

พี่ตึก “ในความคิดของพี่เด็ก ๆ ต้องเรียนรู้ก่อนว่า ผู้ใหญ่เรียนรู้มาก่อน คือ เขาต้องตามผู้ใหญ่ เมื่อเด็กโตขึ้นเขาก็มีอิสระที่จะคิดได้ มีคนเคยบอกว่าถ้าเราไม่รู้คำว่า “หน้าที่” เราก็จะไม่รู้ถึงคำว่า “อิสระ” คือทุกวันนี้เราตามใจเด็กมากเกินไป แต่เราใช้หน้าที่ไม่ถูกวิธี คือพอเด็กอายุซัก 14-15 ปี เขาก็เป็นอิสระแล้ว เขาต้องมีอิสระ แต่เรากลับเอาหน้าที่มาใช้ตรงนั้น ตอนที่เขาลึกอยู่เรามีหน้าที่แต่ไม่ใช่บังคับเขา แต่เราต้องนำทางชีวิตเขามันเป็นช่วงเวลาที่เขาคงต้องเชื่อฟังเรา ช่วงเล็ก ๆ ต้องให้พ่อแม่ นำเขา ถ้าเราเข้าใจธรรมชาติ เขาก็ค่อย ๆ ทำได้”

“เราต้องเป็นหลักใหญ่ให้เขาเป็นเหมือนคนนำทางให้แต่ไม่ใช่มาคอยบังคับเขา เขาจะไม่เถียงเราเลยถ้าเราทำตัวเป็นตัวอย่าง เขาจะตามเราบางที่เรามองว่าเราให้อิสระกับเด็ก แต่จริง ๆ แล้วเขาต้องการการนำทาง อย่างในช่วงวัยประถมนี้เขายังเด็กเขาต้องการให้เรา นำทางอยู่แล้วยังไง เขาก็ต้องฟังฟังเราถ้าเห็นเราทำอะไรเป็นตัวอย่างเขาก็จะทำตามเราโดยอัตโนมัติ”

หลายต่อหลายเรื่อง พี่ตึกใช้วิธีการทำตนเป็นต้นแบบที่ดีเพื่อให้ลูก ๆ ทุกคนได้เห็นและปฏิบัติตาม

พี่ตึก “การที่จะให้ลูกมีระเบียบวินัยนี้เราต้องทำตัวเป็นตัวอย่างแก่ลูกได้นะ ไม่ใช่ที่เราจะต้องมาคอยนั่งสอนแต่เราทำให้ลูกเห็น เช่น ความตรงต่อเวลานี้พี่ก็ไม่ได้มาคอยสอนแต่พี่จะทำให้เขาเห็น อย่างลูกสาวคนโตนี้ถ้าแม่นัดไปรับตอนทุ่มครึ่งเขาก็จะรู้เลยว่า ทุ่มครึ่งรถแม่จะต้องเลี้ยงเข้าไปที่คณะแล้ว เขาก็จะรู้ว่าแม่เป็นคนตรงต่อเวลาดังนั้นเขาก็จะต้องตรงต่อเวลา อย่างเวลาที่ใครเขานัดกันเวลา 7 โมงครึ่ง ทั้งทั้งที่เรารู้ว่ามันจะมีกิจกรรมอะไรที่ต่อจากนั้นอีกไม่จำเป็นต้อง 7 โมงครึ่งเป๊ะก็ได้ แต่พี่จะต้องไปยังไงก็ต้องไปตรงเวลาแม้ว่าเราจะต้องไปรอกคนอื่นก็ตาม คือปกติแล้วพี่เป็นคนมีระบบอยู่แล้วลูกเขาก็จะเป็นด้วย”

กลวิธีในการถ่ายทอดองค์ความรู้

ไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยวิธีการใด ๆ ที่จะได้ผลมากเท่ากับการที่ให้เด็ก ๆ ได้ทดลองและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพราะความรู้นั้นจะเกิดมาจากความเข้าใจและทำให้เด็ก ๆ สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

พี่ตึก “พี่จะใช้การสอนโดยการลงมือทำ เช่น เราอยากทดลองเรื่องอะไรสักอย่าง เช่น เรื่องเห็ด เราก็จะเพาะเอง แล้วจะบันทึกทุกวัน ตอนเช้ามาก็ต้องรดน้ำเห็ด จริง ๆ แล้วอยากทำสวนครัว แต่ทำไม่ได้เพราะสถานที่ไม่อำนวย มีคนเคยเสนอตอนไปต่างจังหวัดให้เรียนรู้วิธีการทำมาหากินก่อน แล้วค่อยวิชาการทีหลัง เด็กเมื่อโตขึ้นมาจะทำมาหากินเป็น เราคิดว่าการเกษตรเป็นพื้นฐานของชีวิต จะให้เด็ก ๆ ไปทุก ๆ 2 อาทิตย์ให้เด็ก ๆ ได้ลงมือทำเอง คือ เด็กจะได้ผ่านการลงมือทำจริง พี่ว่าการเรียนรู้ทุกอย่างการได้ลงมือทำเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เรียนเรื่องอะไรอยากให้เขาได้ทำการทดลองด้วยตัวของเขาเอง อย่างเราสอนลูกให้รักธรรมชาติไม่ใช่ให้ไปดูเฉย ๆ แต่ต้องเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตจริง เขารู้ว่าต้นไม้แต่ละต้นจะปลูกต้องปลูกดินอย่างไร เด็กต้องรู้จักดิน ลูกพี่เวลาที่ไปไหนจะตักดินใส่ถุงกลับมาดูว่าดินเป็นอย่างไรด้วย”

“อย่างตอนที่น้องแตนเขาเรียนเรื่องพืชพี่พาเขาไปสวนพฤกษศาสตร์ พาเขาไปอยู่ที่แมริม อาทิตย์หนึ่ง ปีนี้กะว่าจะพาไปที่หอพันธุ์ไม้ ที่กรมป่าไม้ ปีนี้พี่จะพาไปทำนาที่สวนพี่เพราะมันมีนาอยู่ ก็คิดว่าถ้าไปนานแล้วให้เขากลับมาอยู่ที่บ้านมันก็ไม่มีประโยชน์เพราะค้าจะต้องได้เห็นถ้าเราปลูกอะไรสักอย่างมันจะเจริญเติบโตไปได้อย่างไร เขาต้องเห็นทิศทาง เขาจะได้มีส่วนร่วม”

ในบางครั้งการปล่อยให้เด็กได้มีอิสระในการคิด และตัดสินใจ ด้วยตนเองก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่พี่ตึกใช้กับลูก ๆ เพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์จริง

พี่ตึก “พี่ให้น้องแตนเขาติดต่องานเอง อย่างตอนนี้พี่สาวเขาไปอยู่ที่ไต้หวันไปฝึกงาน แล้วเมื่ออาทิตย์ที่แล้วอาจารย์เขาจะไปเยี่ยม ซึ่งพี่สาวเขาบอกเอาไว้ว่ามีอะไรก็ฝากอาจารย์เขาไป พี่ก็ให้น้องแตนเขาติดต่อกับอาจารย์เองว่าเขาจะฝากอะไรไปให้พี่สาว น้องแตนเขาก็โทรไปหาอาจารย์ที่คณะถามว่าเขาจะฝากของไปให้พี่สาวเขาได้มั๊ย แล้วก็นัดกับอาจารย์เรียบร้อยแล้วจะพบกันที่ไหน เมื่อไหร่ ยังไง นัดกันเสร็จแล้วเขาก็บอกพี่พี่ก็ขับรถไปส่งให้”

ความรักดำเนินไปด้วยกิจกรรม

การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกทุกคนในครอบครัวเป็นวิธีการหนึ่งที่จะเชื่อมโยงความรัก ความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูก ให้ยังคงแน่นแฟ้นอยู่ได้ พี่ตึกจึงให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวสามารถทำร่วมกันได้ ซึ่งโดยปกติแล้วพี่ตึกจะมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับ ลูก ๆ อยู่เป็นปกติ แต่สำหรับคุณพ่อนั้นเนื่องจากต้องทำงานนอกบ้าน และทำงานหนักจึงอาจมีเวลาในยามว่างน้อยเหลือเกิน ดังนั้นเวลาที่มีการจัดกิจกรรมของครอบครัวพี่ตึกจะให้ความสำคัญกับเวลาของคุณพ่อก่อนเป็นสำคัญ

พี่ตึก “ถ้าพี่ไปอิงกลุ่มมากครอบครัวที่ก็อาจเสียได้ ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ นี้พี่จะให้ความสำคัญกับครอบครัวก่อนเป็นอันดับแรก ส่วนกิจกรรมกลุ่มอาจจะต้องดูที่อยู่ในกรุงเทพฯ เช่น ไปเรียนดนตรีไทยด้วยกัน ไปเรียนกีฬาด้วยกันพี่ก็จะไป แต่ถ้าต้องเดินทางไปต่างจังหวัดนี่แฟนพี่เขาไม่ค่อยมีเวลาเท่าไร อย่างถ้าเสาร์อาทิตย์ที่ไปกันถ้าแฟนพี่ไปไม่ได้ต้องอยู่บ้านเพราะงานเขาเยอะมาก เราก็ไม่ไปเพราะเราต้องปรับให้เข้ากับเขาด้วยนะ ต้องให้เขาได้เข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นพี่จะให้ความสำคัญกับคุณพ่อ คือถ้าจะไปต่างจังหวัดก็ต้องถามคุณพ่อเขาว่าคุณพ่อพาไปได้มั๊ย หรือเวลาที่พี่วางแผนให้ลูก ๆ ไปดูงานที่ไหนก็ต้องใกล้ ๆ กับที่คุณพ่อเขารู้จักดี”

ระบบการสื่อสารภายในครอบครัว

การกระทำการภายในครอบครัว

1) การกำหนดตารางและเวลาการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว

การกำหนดตารางเวลาในการเรียนการสอนในแต่ละวันนั้นจะเป็นเพียงตารางเวลาคร่าว ๆ ที่กำหนดไว้เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวรู้ว่าในแต่ละวันจะมีกิจกรรมประจำวันอะไรบ้าง ซึ่งก็ไม่ได้กำหนดเป็นตารางที่แน่นอนตายตัว แต่จะขึ้นอยู่กับตารางวางแผนกิจกรรมที่จะทำในแต่ละช่วงซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ช่วงเวลาในการเรียนก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเช้าเป็นช่วงบ่าย หรือจากช่วงบ่ายเป็นช่วงเช้าก็ได้ แต่ก็มีกำหนดไว้ว่าอย่างน้อยในแต่ละวันน่าที่จะมีเวลาในการเรียนการสอนอย่างน้อย 3 ชั่วโมง โดยที่ผ่านมาพี่ตึก น้องแดน และน้องต่อ ได้มีข้อตกลงเกี่ยวกับเวลาในการเรียนการสอนในแต่ละวันไว้ ดังนี้

วันธรรมดา

เวลา 9.00 น.

เริ่มจากการสวดมนต์ก่อน

	ห้องกลอนเบิกอรุณ
	เรียนหนังสือตามเนื้อหาที่ได้มีการตกลงกันไว้ก่อนแล้ว
เวลา 12.00 น.	หยุดพักเที่ยง
เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป	เป็นช่วงที่เด็ก ๆ จะทำอะไรก็ได้ตามที่เขาอยากทำ
เวลา 18.00 น.	เตรียมอาหารเพื่อรอรับประทานร่วมกับคุณพ่อ

วันเสาร์

ช่วงเช้า	พี่สาวที่เรียนอยู่ที่ศิลปากรมาสอนภาษาญี่ปุ่นให้ น้องแตนน้องต่อ
ช่วงบ่าย	หากิจกรรมทำร่วมกันภายในครอบครัว

วันอาทิตย์

เวลา 8.00 – 12.00 น. (10.00 – 12.00 น.)	น้องต่อไปเรียนฟุตบอลที่สนามกีฬาศูนย์เยาวชน น้องแตนน้องต่อไปเรียนดนตรี
เวลา 13.00 – 16.00 น.	น้องแตนน้องต่อไปเรียนดนตรีไทย

วันพระ

เวลา 9.00 น.	ไปวัดราชาธิวาสวิหารเพื่อสวดมนต์ฟังเทศน์ หากมีเวลา เหลือก็จะเดินไปหอสมุดแห่งชาติ
เวลา 13.00 น.	ไปเรียนการทำหิวโชนที่วัดเทพากร

นอกจากนั้นก็อาจจะเป็นกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ อาทิ ไปชมพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ชมนิทรรศการ ดูงานตามสถานที่ที่เด็ก ๆ สนใจ และที่สำคัญคือการศึกษาค้นคว้าด้วยการอ่านหนังสือซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็ก ๆ ชอบมาก

พี่ตึก "ช่วงเช้าเราก็จะเรียนแต่มันก็ได้เป็นอะไรตายตัวว่าทุกเช้าเราต้องเรียน เพราะถ้ามันเกิดเหตุการณ์อะไรที่ทำให้เราเรียนไม่ได้เราก็จะเลื่อนไปเรียนตอนบ่าย แต่ส่วนใหญ่ตอนบ่ายจะเป็นอะไรที่ฟรีที่เขาอยากทำ เขาก็จะอ่านหนังสือที่เขาอยากอ่าน ทำงานฝีมืออะไรของเขาไปอย่างน้องแตนน้องต่อเขาชอบทำไปสการ์ดก็จะนั่งเพนท์รูป หรืองานฝีมืออื่น ๆ เช่น เย็บตุ๊กตา ก็คือช่วง

ป่วยเป็นงานอิสระ ช่วงเช้าก็ค่อนข้างเป็นตารางว่าบ้านเราจะเรียนอะไรบ้างในแต่ละเดือน บางทีเราไม่สามารถเรียนตอนกลางวันได้เราก็จะมาเรียนกันตอนกลางคืนก็มีแต่ก็ไม่ค่อยบ่อยนักหรอกค่ะ อย่างบางทีที่ติดประชุมอะไรอย่างนี้ก็คือว่าเป็นเวลาฟรีของเขาไป”

“ถ้าบางวันเราไปวัดอย่างนี้ก็ไม่ได้เรียน ก็ไปเรียนรู้อื่นๆ เช่น ป่วยเราก็ไปวัดเทพากร เราก็เรียนเรื่องไหน เขาก็เรียนกัน จากชาวบ้านจริง ๆ แล้วบ้านที่เรียนแบบยืดหยุ่นได้ อย่างเช่น วันนี้เรียนเช้าเลิกป่วย เรียนติดพันเขาก็เรียนต่อ คือตอนก่อนนอนคุยกันเรื่องนิทานเรื่องตำนานอะไรอย่างนี้ จริง ๆ แล้วมันก็เป็นเรื่องเรียน แต่ว่ามันย้ายไปย้ายมาได้ ป่วยสัก 10 วันก็ไม่เป็นไร เมื่อไหร่ก็เรียนทันกันหมด มันไม่ได้เสียเวลา มันไม่ได้มีอะไรซ้ำ”

2) บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว ไม่ได้กำหนดไว้ว่า ใครต้องทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ แต่ดูเหมือนว่าสมาชิกทุกคนรู้ได้เองโดยอัตโนมัติว่า ใครควรทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ซึ่งสามารถสรุปบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในปัจจุบันได้ ดังนี้

คุณพ่อตั้ม	รับผิดชอบ	- การทำงานนอกบ้าน - ซ่อมแซมของใช้ภายในบ้าน - การใช้คอมพิวเตอร์
คุณแม่ตั๊ก	รับผิดชอบ	- การดูแลลูก ๆ - งานต่าง ๆ ภายในบ้าน เช่น ซักผ้า รีดผ้า
น้องแตน	รับผิดชอบ	- ทำความสะอาดบ้าน - ล้างจาน - ตากผ้า
น้องต่อ	รับผิดชอบ	- เช็ดโต๊ะ - ถูบันได - เก็บผ้า

งานที่น้องแตนและน้องต่อได้รับมอบหมายอาจดูเหมือนเป็นงานเล็กน้อยในกิจวัตรประจำวันทั่วไปของครอบครัว แต่มันได้แฝงนัยสำคัญอย่างหนึ่งไว้ คือ เป็นการฝึกฝนให้เด็ก ๆ ได้รู้จักความรับผิดชอบและทำงานในหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานเล็กหรือใหญ่ก็ย่อมมีความสำคัญเช่นเดียวกัน

พี่ตึก “คุณพ่อเนี่ยเขาจะมีภาระความรับผิดชอบเรื่องงานของเขาอยู่แล้วด้วยนะคะ แต่ว่าอย่างถ้าในบ้านมีอะไรเสียหายเนี่ยเขาก็จะเป็นคนช่วยแก้ไข ซ่อมให้ ช่วยกันกับน้องต่อ หรือถ้าเป็นเรื่องใหญ่ ๆ เขาก็จะเป็นคนรับผิดชอบไป แต่ถ้าเป็นเรื่องงานบ้านเนี่ยพี่ก็จะรับผิดชอบไป พ่อเขาจะทำเรื่องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เด็ก ๆ ก็รู้ว่าถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ก็ต้องไปถามพ่ออะไรอย่างนี้”

“ส่วนงานบ้านเนี่ยเราไม่มีคนช่วยตั้งนั้นเด็ก ๆ ก็ต้องช่วยกันทำงานบ้านด้วยแบ่งกันไปทำคนละอย่าง สองอย่าง อย่างน้องแตนก็เป็นคนดูแลเรื่องทั่วไปในบ้าน เช่น ทำความสะอาดบ้าน ล้างจาน น้องต่อเช็ดโต๊ะ ถูบันได เก็บผ้า ส่วนพี่ก็เป็นคนซักแล้วน้องแตนตาก ตอนบ่ายน้องต่อก็เก็บแล้วพี่ก็มารีดนี่คะ ส่วนกับข้าวเราก็จะช่วย ๆ กันทำ แต่ถ้าวันไหนที่พี่ไม่อยู่ น้องแตนก็จะทำกับข้าวให้คุณพ่อทาน ก็ทำอะไรง่าย ๆ ผัดถั้วใส่ไข่ อะไรอย่างเนี่ยเขาทำได้ ส่วนน้องต่อก็เที่ยวซั้ทานเองได้ ทุกคนรู้หน้าที่ว่าเขาต้องทำอะไร”

3) การแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกัน

การให้ความสำคัญในสิทธิที่เท่าเทียมกันของสมาชิกทุกคนในครอบครัว มีส่วนช่วยให้ครอบครัว มีการดูแล ดำเนินชีวิตไปอย่างเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน บ่อยครั้งที่จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อช่วยในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ทั้งจากพ่อแม่สู่ลูก และจากลูกสู่พ่อแม่

พี่ตึก “ถ้าเป็นเรื่องลูกหรือเรื่องภายในบ้านส่วนใหญ่แล้วพี่จะเป็นคนตัดสินใจเพราะพี่อยู่บ้านมาก แต่ถ้าเป็นเรื่องใหญ่ ๆ เราก็ต้องมาคุยกันคือเวลาที่ลูกจะต้องตัดสินใจอะไรอย่างเวลาที่ลูกจะไปไหนเราก็ให้เกียรติพ่อเขาเพราะพี่จะสอนให้เคารพพ่อเขาก็คือให้ถามพ่อด้วย แต่ว่าส่วนมากมันไม่ค่อยจะขัดแย้งกัน อย่างเรื่องเรียนอย่างเนี่ยแฟนพี่เขาก็เคารพในการตัดสินใจของพี่เขาก็จะให้พี่ตัดสินใจ แต่ว่าเขาจะมี Comment ให้หรือบางที่มีข้อแย้ง เขาจะถามว่าทำไมเราก็อธิบายไป

ซึ่งส่วนใหญ่ก็เหมือนกับเป็นการตัดสินใจร่วมกันนะคะคุยกันก่อน อย่างตอนที่พี่เอาลูกออกจากโรงเรียนพี่ก็บอกเหตุผลให้เขาฟังว่าเรามีเหตุผลยังไง เขาคิดยังไง ซึ่งตรงนี้เขาก็เห็นด้วยกับเหตุผลของเราอีกโอเค."

ในบางครั้งน้องแดนและน้องต่อก็สามารถแสดงความคิดเห็นที่มีต่องานของคุณพ่อคุณแม่ได้อย่างอิสระ

พี่ต๊าก "วิพากษ์วิจารณ์ได้ทุกเรื่องนะคะ อย่างเรื่องงานพ่อเขาก็เคยมี Comment นะ อย่างเขาไปอยู่ที่ทำงานคุณพ่อเขา บางอย่างเขาก็ถามว่าทำไมคุณพ่อทำอย่างนี้ มันไม่น่าใช่เลยนะ คุณพ่อก็จะอธิบายให้ฟัง หรืออย่างที่เขาไปที่สามร้อยยอดมาเขาก็วิจารณ์นะว่าที่นั่นโหดมาก เพราะว่าเพื่อนคุณพ่อเป็นผอ.ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล เขาก็บอกเลยนะว่าที่สามร้อยยอดน่าจะปรับปรุงเรื่องอะไรแล้วเขาจะส่งไปให้คุณลุงเขาคือเขามีความมั่นใจในตัวเองนะ แล้วส่วนใหญ่กับคุณลุงคือเพื่อน ๆ คุณพ่อเขาเนี่ยจะยอมรับฟัง Comment เขาเนาะ คือ Comment กันได้หรืออย่างพ่อเขาเนี่ยเป็นคนขี้ลืม เวลาลืมเขาก็อาจจะบอกว่า อ้าว! คุณพ่อลืมแล้วหรือว่าพูดอะไรไว้"

แต่สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น คือเสรีภาพนั้นต้องไม่ไปก้าวร้าวเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย

พี่ต๊าก " คือพี่คิดว่าเขาเป็นเด็กที่มีเสรีภาพ แต่พี่ก็จะสอนเขาเสมอว่าเสรีภาพจะต้องไม่ก้าวร้าวคนอื่น ถ้าพูดอะไรแล้วทำให้คนอื่นไม่สบายใจไม่ต้องพูดดีกว่าก็คือถ้าเราจะ Comment กันส่วนใหญ่มันก็จะไม่ค่อยเป็นเรื่องที่ซีเรียสมากนัก คือเราจะไม่ไป blame เขาเนาะ เพราะแม่เองนี่ถึงเป็นแม่ก็ทำผิดได้ บางอย่างลูกอาจจะรู้มากกว่าเราซึ่งมันก็เป็นไปได้ ถ้าอะไรที่เขารู้มากกว่าเราเราก็จะถามเขาแล้วก็ให้เกียรติเขา ซึ่งเขาก็จะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเขามีสิทธิที่จะบอกอะไรได้"

4) ความคาดหวังในเรื่องอนาคตของลูก

ปัจจุบันหากมีใครถามน้องแดนและน้องต่อว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไรก็คงจะได้รับการตอบกลับมามากมาย อย่างน้องแดนเคยพูดไว้ว่ามีความสนใจในเรื่องดนตรี ศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ต่าง ๆ ส่วนน้องต่อก็มีความสนใจในเรื่องของวิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ การเกษตร และอื่น ๆ อีกมากมาย

สำหรับความคิดเห็นของพี่ตึกนั้น ตอนนี้น้อง ๆ อาจจะยังเด็ก ยังคงมีความต้องการหลายต่อหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะพวกเขายังไม่สามารถค้นพบตัวตนที่แท้จริงของตนเองได้ ดังนั้น ผู้เป็นพ่อแม่จึงต้องทำหน้าที่ให้การสนับสนุนในสิ่งต่าง ๆ ที่ลูกสนใจ ช่วยสังเกต และค้นหา เพื่อที่สักวันหนึ่งพวกเขาจะได้สามารถค้นพบความต้องการ และความสามารถที่แท้จริงของตนเองได้

พี่ตึก “ตอนนี้น้องแดนเขาสนใจเรื่องพีช คนในแวดวงใกล้ชิดก็แนะนำว่าถ้าอย่างนั้นก็น่าจะไปเรียนด้านพฤกษศาสตร์สิ เพราะตอนนี้ยังขาดผู้เชี่ยวชาญที่จะมาจำแนกพีชในโครงสร้างของป่าไม้ ไม่ใช่โครงสร้างแบบพฤกษศาสตร์ วันนั้นเขาก็เริ่มมองออกว่าเขาอยากเรียนอะไรเขาสนใจอะไร เขาก็บอกว่าเขาอยากเรียน พอดีสิ่งที่เขาชอบมีคนสนับสนุนเขาได้ พี่ก็พยายามหาหนังสือเกี่ยวกับพีชให้เขาได้อ่าน”

ส่วนสิ่งที่พี่ตึกคาดหวังไว้ในตัวลูก ๆ ทุกคนนั้น ไม่ใช่การที่พวกเขาจะต้องเติบโตขึ้นมาเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือ การที่ลูก ๆ ทุกคนต้องมีคุณธรรม มีความเมตตา กรุณา รู้จักการเสียสละ และรู้จักที่จะอยู่ร่วมกันกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข

พี่ตึก “บ้านเราก็ไม่ใช่คนที่มาจากตระกูลที่มีชื่อเสียงวงศ์ตระกูลอะไรแต่ว่าตัวเขาจะรู้ว่าบ้านเราเป็นอย่างไร อย่างบ้านพี่นี้ความเมตตากรุณาการเห็นใจผู้อื่นสำคัญมาก พี่เน้นมากกว่าคุณธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพราะว่าอย่างเรื่องวิชาการนี้เราจะเรียนรู้เมื่อไหร่ก็ได้”

5) รางวัล กับการทำโทษ

เด็ก ๆ ทุกคนมีโอกาที่จะทำความดีและทำความผิดกันได้ทั้งนั้น น้องแดนและน้องต่อก็เช่นเดียวกัน ซึ่งพี่ตึกมองว่าหากลูกทำตัวเป็นเด็กดี หรือทำความดีในโอกาสพิเศษใด ๆ เขาก็น่าที่จะได้รับรางวัลไปตามวาระที่เหมาะสม ซึ่งรางวัลที่เป็นที่ถูกใจของน้องแดนและน้องต่อมากที่สุดก็คือ หนังสือ แต่ในขณะที่เดียวกัน หากลูก ๆ ทำผิดพลาดไปพี่ตึกก็จะมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา และพ่อแม่ต้องเข้ามาทำหน้าที่พูดคุยเพื่อแนะนำ

แนวทางที่ถูกต้องให้แก่ลูกด้วยการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ดังนั้น หากจะมีการทำโทษเกิดขึ้นภายในครอบครัว มีการรุนแรงแล้ว ก็จะไม่มีการตัดสินหรือทำโทษด้วยวิธีการตีโดยเด็ดขาด

พี่อุ “รางวัลนี้ไม่ค่อยมีหรอกค่ะ เพราะทุกวันนี้ลูก ๆ จะโชคดีกว่าเด็กอื่น ๆ อยู่แล้วเขาได้รางวัลชีวิตอยู่ทุกวันอยู่แล้ว แต่บางทีก็มีบ้างที่ทำอะไรให้แต่มันก็ไม่ค่อยมีอะไรที่พิเศษออกไป อย่างหนังสือนี้พี่ก็ซื้อให้ตามวาระอยู่แล้ว อย่างไปงานสัปดาห์หนังสือนี้ก็บอกไปว่าเรามีงบให้เท่าไร แต่ถ้าอย่างหนังสือเรียนนี้เมื่อวันก่อนเพิ่งซื้อมาขนาดแค่ 2-3 เล่ม นี่ก็หมดไปตั้ง 2 พันบาท ส่วนใหญ่จะหมดไปกับค่าหนังสือมากซึ่งก็เป็นรางวัลที่เขาชอบมากอยู่แล้ว”

“ถ้าเขาทำผิดพี่ก็รู้สึกว่าเขาเด็ก ๆ มีสิทธิทำผิดนะ เขาทำผิดพลาดเป็นเรื่องธรรมดา เราอาจจะโกรธบ้าง อย่างไปวิ่งเล่นและไม่ทำงานอย่างนี้ ถ้าเขากลับมาทำแล้วก็จบ พี่คิดว่าความผิดพวกนี้เป็นความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตเขาไม่ได้ทำผิดอะไรร้ายแรงมันเป็นเรื่องปกติของเด็กกันนะ แต่พี่จะไม่มีการตีนะ จะมีบ้างอาจเป็นการตีมือแปะ แปะ อะไรอย่างนี้ แต่ถ้าใช้ไม้อะไรอย่างเนี่ยพี่จะไม่ทำ คือเรารู้ว่าเขาไม่ได้ตั้งใจ”

ในกรณีของเด็ก ๆ ต้องการได้รางวัลพิเศษจากคุณพ่อคุณแม่ พวกเขาจะต้องรู้จักกับคำว่า “การรอคอย” และ “การทำความคิด” เพื่อรอจังหวะที่เหมาะสมของชีวิตเพราะของทุกอย่างไม่สามารถซื้อหาได้ง่ายๆ ดังนั้นจึงต้องมีการทำความดีเพื่อเป็นของแลกเปลี่ยน และสำหรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้นพี่ตึกก็นำมาเป็นบทเรียนเพื่อสอนให้ลูก ๆ รู้จักความระมัดระวังเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีก

พี่ตึก “มีอยู่ช่วงนึงคุณยายของน้องต่อเขาชอบใช้ให้น้องต่อไปซื้อของที่ตลาด ซึ่งน้องต่อเขาก็จะมีจักรยานที่คุณพ่อเขาซื้อให้ก็มีราคาแพงอยู่เหมือนกัน เอาไปจอดที่ตลาดแล้วก็หายพอนายน้องต่อเขาก็ร้องไห้ใหญ่เลย พ่อเขาก็บอกว่าเขาซื้อให้ครั้งเดียวไม่ซื้อให้อีกแล้ว พี่ก็ไม่มีเงินพอที่จะซื้อจักรยานให้แล้วเขาก็เคี้ยวเขี้ยวอยู่ทุกวันว่าเมื่อไหร่จะได้จักรยานใหม่ พี่ก็บอกว่าเขาต้องรู้จักการรอคอย เขาต้องรู้จักช่วยแม่ทำงานเป็นเดือนนะคะกว่าเขาจะได้เพราะพอตีมีช่องทางที่พอจะซื้อได้พอไปซื้อจักรยานใหม่มาเขาก็อยากได้คู่มือเสื่อภูเขา ซึ่งเขาก็ต้องรอคอยอีกไม่ใช่ว่าลูกอยากได้อะไรก็ต้องได้ต้องหาให้ทันที ถ้ายังไม่มีจังหวะก็ไม่ได้ และนี่เป็นบทเรียนที่ทำให้เขารู้ว่าเขาจะไปจอดรถอย่างนั้นไม่ได้ เพราะแถวนั้นมีแก๊งค์ลักจักรยานด้วยก็จะหายได้”

“หรืออย่างเวลาที่เขาทำงาน ทำแก้วแตก หรือทำอะไรหาย พี่ก็จะไม่ทำโทษแต่จะบอกว่าให้จำไว้เป็นบทเรียน ไม่ว่าจะทำอะไรผิดพลาดพี่จะไม่เคียวแต่ต้องรู้ว่ามันเป็นบทเรียน”

6) กฎระเบียบของครอบครัว

การอบรมสั่งสอนให้เด็ก ๆ ได้รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างมีระบบนั้นต้องเริ่มมาจากการที่ภายในครอบครัวสามารถบอกถึงกฎเกณฑ์ที่สมาชิกพึงปฏิบัติ หรือพึงละเว้น ซึ่งกฎเกณฑ์ดังกล่าวต้องมีความเที่ยงตรงเพียงพอ ไม่ใช่ว่าเมื่อวานทำได้แต่วันนี้ทำไม่ได้ก็อาจจะก่อให้เกิดคำถามจากเด็ก ๆ ตามมา เพราะกฎเกณฑ์ทุกอย่างต้องมีเหตุมีผลที่สามารถอธิบายได้ และที่สำคัญคือสมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องยอมรับที่จะปฏิบัติตามกัน

สำหรับครอบครัว มีการรื้อ นั้นได้มีกฎเกณฑ์ที่วางไว้คร่าว ๆ เพื่อให้ทุกคนได้ปฏิบัติและเข้าใจตรงกันด้วยการใช้สัญลักษณ์ในการชูนิ้วแต่ละนิ้ว ซึ่งจะมีความหมายแตกต่างกันออกไปคือ

นิ้วโป้ง	หมายถึง	เชื่อฟังคำ
นิ้วชี้	หมายถึง	ทำหน้าที่
นิ้วกลาง	หมายถึง	มีน้ำใจ
นิ้วนาง	หมายถึง	ไม่พูดปด
นิ้วก้อย	หมายถึง	ใจอดทน

พี่ตึก “จะมีปัญหาบ้างกับน้องต่อที่บางครั้งเขายังไม่รู้หน้าที่ถึงเวลายังไปวิ่งเล่นอยู่เลย แต่ถ้าที่ชุนิวเขาก็จะรู้ กฎมันก็ง่าย ๆ นะคะ เพราะว่าบ้านเราไม่ค่อยมีกฎระเบียบมากนักที่มีก็คือ ไม่ดูทีวี ไม่กินขนมกอบแก้ว แต่บางทีลูกแอบกินของคนอื่นถ้าเขาเอามาให้กินนะคะ หรืออย่างน้ำอัดลมเราก็ไม่กิน ส่วนใหญ่เราจะกินอาหารสุขภาพแต่ถ้าเขาอยากกินเขาก็จะมาขอเป็นครั้งๆ ไปซึ่งเราดูก็อาจบอกว่าโอเค.ครั้งนี้ให้แต่กินาน ๆ ครั้งนะ เพราะส่วนใหญ่บ้านมันก็จะระบบอยู่แล้วไม่ต้องพูดอะไรกันมาก”

อิทธิพลจากภายนอก

ในความคิดเห็นของพี่ตึกนั้น การที่ให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ ไม่ใช่เพียงเพื่อประโยชน์ในการทำกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการให้พวกเขาได้รู้จักการเข้าสังคมได้รู้จักกับคนกลุ่มต่างๆที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตามจะต้องดูถึงความพร้อมของครอบครัวเป็นสำคัญด้วย

1) กระบวนการกลุ่มปัญญากร

ครอบครัว มีกาารณ เป็นอีกครอบครัวหนึ่งที่เป็นสมาชิกรุ่นแรก ๆ ในการร่วมกันก่อตั้งกลุ่มปัญญากร และได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มอย่างต่อเนื่องร่วมกับครอบครัวอื่นที่ต่างก็มีแนวความคิดในเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกันมาโดยตลอด อาทิ การไปร่วมทำบุญร่วมกันในทุก ๆ วันพระ , การเรียนทำหัตถ์ , การเรียนดนตรี , การประชุมกลุ่มประจำเดือน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมอันดีร่วมกัน ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทั้งในหมู่ของเด็ก ๆ และกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครอง

2) กิจกรรมทางศาสนา

ด้วยความที่พื้นฐานด้านจิตใจของสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะพี่ตึกนั้นมีธรรมะเป็นเครื่องชี้นำแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นกรอบที่นำมาช่วยในการจัดการเรียนการสอนของน้องแตง และน้องต่อให้มีความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป ดังนั้นกิจวัตรอย่างหนึ่งที่พี่ตึก น้องแตง และน้องต่อปฏิบัติอยู่เป็นประจำคือการไปทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในทุกวันพระ ซึ่งในปัจจุบันก็จะไปทำบุญที่วัดราชผาติการาม ร่วมกับครอบครัวต่าง ๆ ในกลุ่มปัญญากร

พี่ตึก “หลวงปู่ท่านเป็นพระที่รักเด็ก ๆ และเด็ก ๆ ทุกคนก็รักท่าน เพราะท่านเป็นพระที่มีความรู้มากมีเรื่องมาเล่าให้เด็ก ๆ ฟังเยอะเยอะ บางทีเด็กเขามีข้อสงสัยอะไรก็จะเก็บไปถามหลวงปู่ ซึ่งก็ได้คำตอบ ซึ่งบางทีพี่ก็จะจดมาแล้วก็เอามาทบทวนให้น้องแตงและน้องต่อฟังอีกครั้งหนึ่ง”

3) กลุ่มบุคคลอื่น ๆ

การมีความสัมพันธ์ทางสังคมของครอบครัว มีการดูแล เป็นคำตอบให้กับสังคมได้ไม่มากนัก น้อยกว่าเด็ก ๆ ที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลนั้นไม่ได้มีปัญหาทางสังคมอย่างที่กำลังเป็นที่สงสัยกัน แต่ในทางกลับกันเด็ก ๆ กลับมีทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนหลายกลุ่มหลายวัยมากเสียยิ่งกว่าตอนเรียนอยู่ในระบบโรงเรียนเสียอีก

พี่ตึก “ก็อย่างที่พี่ทำนี่หลาย ๆ คนมักจะกังวลเรื่องของประเด็นทางสังคม ซึ่งตรงนี้พี่คิดว่ามันไม่เท่าไร แต่มันก็ต้องขึ้นอยู่กับครอบครัวคุณด้วยนะ ว่าครอบครัวคุณมีสังคมกับคนอื่นหรือเปล่า มันอาจจะประเด็นของครอบครัวที่มีปัญหาทางสังคมอยู่แล้วด้วย อย่างถ้าพ่อแม่เองมีปัญหาในเรื่องของการเข้าสังคม อยากให้ลูกออกจากระบบโรงเรียนเพราะไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับคนภายนอกมันก็ไม่ใช่ว่าตรงจุดนี้จึงไม่ใช่ข้อดีของโฮมสคูลทั้งหมด”

“สำหรับลูก ๆ พี่เขาได้มีโอกาสติดต่อกับคนภายนอกอยู่เรื่อย ๆ อย่างตอนนี้เขาติดต่อกับพวกป่าใหญ่ซึ่งนับว่าเขาก็โตขึ้นแล้วพี่ก็ชอบคนกลุ่มนี้ด้วย พอติดต่อนั้นเขามีโอกาสได้ถ่ายทำรายการกับทางป่าใหญ่ คือรายการทุ่งแสงตะวันนะคะ พอเขาได้คุยกับคุณนก นิรมลกับทางทีมงานเขาก็คุยกันถูกต้องตอนนี้เลยยังติดต่อกันอยู่ พี่ ๆ เขาไปไหนก็จะส่งไปสกรีนมาให้ตลอด”

ลักษณะการสื่อสารภายในครอบครัว

การสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีการดูแล ในแต่ละบริบทก็ย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเวลา โอกาส และลักษณะของผู้ที่ทำการสื่อสารเป็นสำคัญ

การสื่อสารในลักษณะของผู้ใหญ่

ลักษณะการสื่อสารที่ครอบครัว มีการดูแล ใช้อยู่ในปัจจุบันรูปแบบหนึ่งคือ การใช้เหตุและผลในการอธิบายถึงความคิดและการกระทำต่าง ๆ ซึ่งทั้งผู้เป็นพ่อแม่ และลูก ๆ ทุกคนมักจะนำมาปฏิบัติอยู่เป็นประจำ

พีตัก “พี่จะสอนลูกว่าอะไรที่เราไม่รู้ไม่ได้หมายความว่ามันไม่มี สิ่งที่ดีที่สุดไม่ได้ด้วยตาไม่ได้หมายความว่ามันไม่มี การเปิดกว้างยอมรับคนอื่นเป็นเรื่องที่สำคัญ เช่น เมื่อวานไดยิน ดี.เจ.คนหนึ่งพูดว่า มีคนเห็นกระต่ายบนดวงจันทร์ ก็มีคนไหว้พระจันทร์ต่อมาสำรวจว่าไม่มีกระต่ายบนดวงจันทร์ คือพี่ถือโอกาสนี้อธิบายให้ลูกฟังว่าบางทีวิทยาศาสตร์ไม่ได้เข้าถึงทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งที่คุณจะได้รับคือการทำให้กว้างเพื่อยอมรับ ซึ่งลูกพี่เขาก็เข้าใจดี”

“พี่จะบอกลูกอยู่เสมอว่าถ้าทำอะไรผิดก็ขอให้ยอมรับ แต่ว่าตัวเราก็ต้องยอมรับลูกได้เสมอ นะเวลาเขาทำอะไรผิด อย่างเวลาเขาทำแก้วแตกหรือของอะไรเสียหายเราไม่ว่าลูก เวลาเขาทำเสียหายเขาก็จะมาบอกเราเองว่าเขาทำนะ พี่ว่ามันเป็นเรื่องธรรมดาเวลาที่ของมันเสียหาย ถ้าเราพูดกับเขาดี ๆ ด้วยเหตุผล เขาก็จะพูดกับเราดี ๆ ด้วยเหตุผลเช่นกัน”

การสื่อสารในลักษณะเด็ก

ด้วยวัยเพียง 10 ขวบของน้องต่ออาจทำให้มีหลายต่อหลายครั้งที่พีตักบอกว่าไม่สามารถใช้เหตุผลแต่เพียงอย่างเดียวมาอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้น้องต่อเข้าใจได้ แต่ด้วยความที่พีตักมีความเข้าใจในศักยภาพและพัฒนาการของลูกเป็นอย่างดี จึงมองว่ามันไม่ใช่ปัญหาแต่มันเป็นเรื่องที่ต้องรอเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้น้องต่อสามารถเข้าใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ด้วยตัวเองตามวัยที่เหมาะสมต่อไป

พีตัก “บางครั้งน้องต่อเขามารบเร้าอยากไดโนเสาร์อยากได้น้อยๆเรื่อยๆก็จะมาขอให้พี่ซื้อให้ ถ้าพี่ยังซื้อให้ไม่ได้ก็จะบอกเขา แต่ว่าเขาก็จะคอยมาพูดให้เราฟังอยู่เรื่อยๆ ว่าเขาอยากได้นะ บางทีก็ทำเป็นพาเราไปดูบ่อย ๆ ซึ่งตรงนี้เขายังไม่รู้ว่าสภาพการเงินของครอบครัวเป็นอย่างไร แต่ถ้าต่อไปเมื่อถึงวัยที่จะให้เขารู้เขาก็จะเลิกบรเร้าเราไปเองค่ะ”

“น้องต่อนี้เขาเป็นเด็กผู้ชายแล้วก็ยังเด็กด้วยเวลาที่เขาเรียนอะไรนี้เขาอาจจะเรียนไม่ได้ นานนัก อย่างดนตรีนี่เบ๊เบ๊ เบ๊เบ๊ก็ลูกแล้วแต่เราก็ต้องเข้าใจศักยภาพเขาด้วยซึ่งถ้าเราเข้าใจมันก็ไม่เป็นปัญหาเมื่อถึงเวลาเขาก็จะรู้ว่าเขาจะต้องทำอะไรค่ะ”

การสื่อสารในลักษณะพ่อแม่

การแสดงออกของพ่อแม่ด้วยการใช้อารมณ์ในการตัดสิน หรือกล่าวโทษลูกอย่างไม่มีเหตุผลอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในครอบครัวได้โดยไม่ตั้งใจ ดังนั้นสิ่งที่ผู้เป็นพ่อแม่ต้องระมัดระวังและคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาคือการระงับอารมณ์โกรธที่เกิดขึ้นแล้วให้เหตุและผลมาเป็นเครื่องตัดสิน

พ่อดัก “แฟนนี่เขาจะมีลักษณะพูดจาตรง ๆ ซึ่งบางเรื่องที่พูดไปก็ไม่ได้คิดว่าลูกจะรู้สึกอย่างไร อย่างเขาชอบถามว่าเวลาที่ข้าวของเสียหายนี่ใครเป็นคนทำ ซึ่งบางทีของมันก็เสียหายไปตามสภาพของมันนะ ลูกที่เขาก็จะบอกว่าพ่อพูดอย่างนั้นไม่ถูกของมันก็ต้องมุ่งไปตามกาลเวลาซึ่งบางครั้งก็ไม่มีใครทำหรอก บางครั้งมันพังอยู่แล้วพอเอามือไปโดนมันก็ไปเลย นี่พี่ก็ต้องสอนให้ลูกเขาเข้าใจธรรมชาติของคุณพ่อเขาด้วย”

“แล้วอย่างเวลาที่คุณพ่อกับเขาเกิดขัดแย้งกัน น้องต่อเขาก็จะกลับมาหาพี่ พี่ก็จะเป็นคนคอยไกล่เกลี่ยให้ตลอด เขาก็มีปัญหากับพ่อเพราะพ่อไม่ค่อยเข้าใจเด็ก แล้วบางครั้งไปกล่าวหาเขารุนแรงอย่างบางทีพ่อใช้คำพูดที่แรงเกินไปเขาก็จะรับไม่ได้ ก็จะกลับมาบอกพี่ พ่อเขาก็จะฟ้องแม่ แม่ก็จะเคลียร์ให้แต่เขาก็จะโกรธกันไม่นานหรอกค่ะ”

การแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1) กลุ่มบุคคล

1.1 กลุ่มปัญญากร

แม้ว่าในปัจจุบันกลุ่มปัญญากรจะมีจำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นศูนย์ประสานงานการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล ซึ่งก็ทำให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นด้วย และแม้ว่าในส่วนของพี่ตึกเองนั้นจะไม่ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นแกนนำในการประสานงานและผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการเพื่อรับรองมาตรฐาน หรือจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล แต่พี่ตึกก็ยังคงให้ความสนใจเข้ารับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมสัมมนาต่าง ๆ เท่าที่พี่ตึกจะสามารถเข้าร่วมได้ ด้วยในบางครั้งอาจมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาซึ่งพี่ตึกจะต้องรับผิดชอบครอบครัวก่อนเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามพี่ตึกจะติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ จากจดหมายของศูนย์ประสานงานที่จะส่งมาให้กับสมาชิกทุกคนเป็นประจำ

1.2 บุคคลรอบข้าง

แม้ว่าส่วนใหญ่แล้วพี่ตึกจะเป็นคนทำหน้าที่ในการสอนลูก ๆ ด้วยตนเองมาโดยตลอด แต่เมื่อโตที่เด็ก ๆ ได้มีโอกาสเข้ากลุ่ม หรือติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม พี่ตึกจะถือว่า คนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตลูกนั้นทุกคนต่างเป็นครูให้กับลูกได้ทั้งสิ้น และสิ่งที่จะต้องยอมรับอย่างหนึ่งคือ ผู้เป็นพ่อแม่ไม่ใช่คนที่มีความรู้ในทุก ๆ เรื่องเสียทั้งหมด ในบางเรื่องก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเข้ามาช่วยแนะนำ ช่วยสอน หรืออย่างน้อยเพื่อเข้ามาเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ลูก

พี่ตึก “พี่มีข้อด้อยอย่างเรื่องวาดรูปก็ไม่เก่ง เขียนอะไรก็ไม่ได้ ลูกเขาก็จะหาแรงบันดาลใจคือเขามีโอกาสได้รู้จักกับคุณนก นิรมล ได้รู้จักที่มงานทำให้เขามีสายตาที่จะมองอะไรออกไปได้กว้าง มันก็จะทำให้เขามีแรงบันดาลใจมีตัวอย่างที่ดี การมีแรงบันดาลใจนี้เป็นสิ่งจำเป็นนะ”

“แล้วอย่างตอนนี้เขาอยากเรียนสีน้ำเขาจะสนใจทางด้านนี้นะ เราก็อาจจะไปเรียนตามแหล่งที่เขาสอน หรือพี่คิดว่าเราอาจจะจ้างนิสิตในมหาวิทยาลัยที่เขาจบจ้างสอนให้เขามาสอนให้ก็ได้ อย่างดนตรีก็เหมือนกันพี่ก็อาจจะจ้างนิสิตมาสอนเพราะถ้าเราจะไปเรียนที่โรงเรียนสอนดนตรีบางที่เราก็ไม่สะดวกคือบางที่เราอาจจะต้องเดินทางถ้าจ้างนิสิตมาสอนเราจะได้ยืดหยุ่นเวลาของเราได้ด้วยนะคะ”

2) กลุ่มสถาบัน

ในปัจจุบันหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ และสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลนั้นมีน้อยมาก แม้แต่กระทรวงศึกษาธิการเองซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงก็ยังไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ ออกมาชัดเจน เท่าที่เห็นมีอยู่บ้างในปัจจุบันก็คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ซึ่งเข้ามามีบทบาทตั้งแต่เริ่มต้นที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา ปี 2542 ในลักษณะของการสนับสนุนเงินทุนในการทำวิจัย ช่วยประสานงานระหว่างโรงเรียนกับบ้าน การสนับสนุนเรื่องการอบรมให้ความรู้แก่พ่อแม่โดยการเชิญพ่อแม่ผู้ปกครองที่จัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลให้แก่ลูกไปแล้วในระยะเวลาหนึ่งมาเป็นผู้บรรยาย และที่สำคัญคือ ทางสกศ.มีส่วนผลักดันในเรื่องของการร่างกฎกระทรวง ซึ่งแม้ว่าตอนนี้จะดูเหมือนกระแสของการร่างกฎกระทรวงจะค่อนข้างเงียบหายไป แต่พี่ตึกก็

ยังคงหวังว่าในอีกไม่ช้าก็น่าที่จะมีการประกาศใช้กฎกระทรวงออกมาอย่างเป็นทางการเพื่อที่จะได้มีส่วนช่วยในการรับรองสถานภาพของเด็ก ๆ ที่มีการจัดการเรียนการสอนให้ถูกต้องตามกฎหมายได้ต่อไป

พี่ตึก “อยากให้กฎกระทรวงออกมาเร็ว ๆ เพราะแต่ละบ้านก็จะได้รับรองหลักสูตรของตัวเองคือรับรองว่าลูกเราจบตรงนี้นะ ถ้าเข้ามหาวิทยาลัยก็มีวิธีการประเมินไปแต่ทางราชการเขาจะประเมินเด็กพวกนี้อย่างไรดี แต่เราขอรับรองว่าลูกเราจบได้ใหม่ สมมติว่าเรามีความจำเป็นที่ลูกเราจะต้องกลับเข้าโรงเรียนเขามีระบบประเมินได้ใหม่ว่าเด็กอยู่ชั้นไหน ตรงนี้ที่น่าที่จะให้เราสามารถเขียนหลักสูตรได้เลยว่าหลักสูตรของลูกเราเป็นอย่างไร เรียนเรื่องอะไร เราน่าจะสามารถทำได้”

นอกจากนี้ทาง สกศ.ยังได้มีการจัดทำ จดหมายประจำเดือน เพื่อส่งให้แก่สมาชิกที่เป็นครอบครัวโฮมสคูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น กว่า 50 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวและการดำเนินการในแต่ละช่วงอยู่เสมอ เช่น การจัดอบรมสัมมนาในหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโฮมสคูล ความเป็นคืบหน้าของการร่างกฎกระทรวง และความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ในการผลักดันให้เกิดกระแสยอมรับการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล เป็นต้น

ปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งพี่ตึกต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ นั่นก็คือ ปัญหาแหล่งในการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ที่มีไม่เพียงพอ ห้องสมุดที่มีอยู่ก็ไม่มีคุณภาพ ไม่มีสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็ก ๆ โดยตรง ห้องสมุดหลายแห่งมีการเก็บค่าเช่าแพงมากและยังไม่ให้ขอยืมหนังสือออกมา ดังนั้นในปัจจุบันพ่อแม่ผู้ปกครองจึงต้องแบกภาระในเรื่องค่าใช้จ่ายในการซื้อหนังสือ และอุปกรณ์ในการเรียนการสอนให้แก่ลูก ๆ เป็นจำนวนมาก พี่ตึกจึงหวังว่าอยากให้มีสถาบันขึ้นมาสักแห่งเพื่อดูแลรับผิดชอบในเรื่องการศึกษาที่ต่างออกไปจากระบบโรงเรียน ที่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงคอยติดตามตรวจสอบ แต่ต้องเน้นการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน การศึกษาวิจัย และการพัฒนาเป็นสำคัญ

3) สื่อ

3.1 สื่อหนังสือ

ภายในครอบครัว มีการดู นั้น ได้เน้นให้ความสำคัญกับการอ่านหนังสือของน้อง ๆ เป็นสำคัญเพราะพี่ตึกตระหนักดีว่าหนังสือเป็นแหล่งของการเรียนรู้ที่ศึกษาเท่าไรก็ไม่หมดจึงทำให้ที่บ้านมีหนังสืออยู่มากมายหลายประเภทโดยเฉพาะหนังสือในแนวต่าง ๆ ที่น้องแดนและน้องต่อสนใจเป็นพิเศษ

พี่ตึก “ที่บ้านที่มีหนังสือเยอะมากเหมือนเป็นห้องสมุดเลย เวลาที่เขาจะเรียนอะไรบางทีก็จะหาหนังสืออ่าน อย่างอาทิตย์ที่แล้วน้องแตนเขาจะรื้อหนังสือจัดใหม่ เขาไปเจอหนังสือเก่า เจอขลุ่ยไม้ไผ่ของพจนา จันทรสันติ เขาเอาดีจังเลย เขาก็มาลองเขียนกลอนเปล่าดู เขาก็นั่งเรียนของเขา สำหรับน้องต่อที่จะเล่า อ่านหนังสือให้ลูกฟัง คุยกัน ก็เอารูปให้ดูบางครั้งอาจจะยากเช่น การเกิดขึ้นของโลกในตำนานเกิดได้อย่างไร พี่ก็จะใช้หนังสือช่วยเล่า บางครั้งเขาก็จะวาดรูปตาม นึกภาพตาม”

“ส่วนมากในบ้านนี้พี่ก็จะมีหนังสือเยอะเขาก็จะมาค้น ถ้าเราไม่มี เราก็กิน แต่ส่วนมากคือตอนนี้เขาอยู่ระดับประถม หนังสือจะมีพอ”

การแสดงออกซึ่งสิ่งที่สนใจของน้องแตนและน้องต่อก็สามารถถ่ายทอดออกมาจากการอ่านหนังสือได้ด้วยเช่นเดียวกัน

พี่ตึก “น้องแตนเขาชัดว่าเขาสนใจเรื่องธรรมชาติ ศิลปะ ส่วนน้องต่อนั้นในเรื่องการเขียน เขายังไม่ชัดเท่าน้องแตน แต่เรื่องการอ่านของเขาจะอ่านมากคือตรงไหนเขาก็จะมีหนังสืออ่านเสมอ”

การที่เด็ก ๆ จะได้รับประโยชน์จากการอ่านหนังสืออย่างเต็มที่ พ่อแม่อาจต้องเข้ามาทำหน้าที่ในการคัดสรร และพูดคุยกับลูกถึงสิ่งที่ได้รับจากการอ่านหนังสือแต่ละเล่มด้วย

พี่ตึก “อย่างบ้านพี่นี่ก็จะหาหนังสืออย่างพลังชีวิต ด้วยรักและซ็อกโกแลต รักที่แท้ อะไรอย่างนี้ค่ะ ซึ่งเขาอ่านแล้วเขาจะได้แรงบันดาลใจคือมันเป็นอาหารทางจิตวิญญาณ มันเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถเอาชนะอุปสรรคได้พี่จึงคิดว่าเด็ก ๆ ต้องเรียนรู้เรื่องอย่างนี้เพราะมันเป็นสิ่งที่หล่อหลอมจิตใจเรา เรื่องวิชาการมันเป็นสิ่งที่เรียนรู้เมื่อไหร่ก็ได้ สามารถเรียนรู้ได้ที่หลังแต่ความมุ่งมั่นกับพลังใจของคนเป็นสิ่งที่สำคัญ พี่จะให้สิ่งเหล่านี้กับลูกมาก ลูกพี่เวลาเขาอ่านก็ซาบซึ้งแล้วก็จะถามว่าเขาทำได้ยังไงนะ พี่ก็จะบอกเขาว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะทำได้เพียงแต่ขอให้มีความมุ่งมั่น เขาอ่านหนังสือเยอะแล้วเราก็ต้องคุยกับเขาไม่ใช่ว่าปล่อยให้เขาอ่านเอง แต่อย่างน้องแตนนี่เขาจะฟังเราว่าหนังสือเล่มนี้อ่านได้ เล่มนี้อ่านไม่ได้นะ”

หนังสือต่าง ๆ ของน้องแตน น้องต๋อ อาจไม่ได้มาจากการซื้อหามาแต่เพียงอย่างเดียว

พี่ต๊าก “ปกติพี่จะพาเขาไปซื้อหนังสืออยู่แล้วเป็นประจำแต่ถ้าเป็นหนังสืออะไรที่แพงมาก พี่ซื้อให้ไม่ได้หรือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณพ่อเขาเขาก็จะถามคุณพ่อ อย่างคุณพ่อเขาทำงานที่สผ. ด้วย ถ้าน้องแตนเขาอ่านเจอว่าสผ. มีหนังสืออะไรน่าสนใจเขาก็จะบอกให้คุณพ่อเขาเอามาให้ด้วยนะ อย่างตอนนี้กรมป่าไม้เขาออกหนังสือใหม่เรื่องพันธุ์ไม้ป่าของเมืองไทยเขาก็จะรู้แล้วว่าจะให้พ่อเขาทำอะไร”

3.2 สื่อวิทยุ-โทรทัศน์-หนังสือพิมพ์

สำหรับการใช้ประโยชน์จากวิทยุ-โทรทัศน์ของครอบครัว มีกาอรุณ นั้นพี่ต๊ากมีความคิดเห็นที่สื่อดังกล่าวมีผลต่อจินตนาการของเด็ก ๆ ที่อาจจะทำให้เด็กมองข้ามขั้นตอนของชีวิตไปอย่างไม่เข้าใจชีวิตได้

พี่ต๊าก “จะดูว่าตอนนี้เขายังเด็กอะไรที่เป็นสิ่งที่สังเคราะห์ขึ้นมาอย่างวิทยุ-โทรทัศน์นี้ก็ยังไม่ได้ให้เขาดู อย่างโทรทัศน์นี้มีผลต่อเด็กมากทำให้เขาอ่านหนังสือน้อยลงและส่งผลต่อจินตนาการของเขา เราไม่อาจมาอธิบายได้ว่าโทรทัศน์กว่าที่จะเอาออกมาให้เราเห็นได้นั้นมันมาจากอะไรอธิบายเขาเขาก็ไม่เข้าใจ มันจะทำให้เขาข้ามขั้นตอนชีวิตไปอย่างไม่เข้าใจชีวิต อย่างการเรียนรู้เรื่องธรรมชาติเราดูจากโทรทัศน์อย่างเดียวไม่มีวันเห็นจริงหรือ อย่างข่าวเรื่องติมอร์ มันไกลบ้านเรา การที่จะทำให้รู้สึกรักสงสารในเพื่อนมนุษย์มันจะหายไปเพราะเด็กไม่มีส่วนร่วม พอเห็นนาน ๆ เข้าก็จะเกิดความรู้สึกชินและละเลยต่อสภาพและความรู้สึกนั้นเพราะเด็กไม่รู้ว่าจะต้องทำตัวอย่างไรกับสภาพหรือในสถานการณ์ นั้น ๆ พี่อยากให้เขาได้เรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงก่อนแล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นไป ซึ่งถ้าเขาโตขึ้นกว่านี้สามารถคิดเป็นได้มากกว่านี้พี่ก็จะให้เขาดู”

แม้ว่าขณะนี้พี่ต๊ากจะจำกัดการดูโทรทัศน์ของเด็ก ๆ แต่ก็ยังมีการยืดหยุ่นให้ได้บ้างในบางครั้งบางรายการตามความเหมาะสม

พี่ต๊าก “อย่างน้องแตนนี่ตอนนี้เขาก็โตขึ้นมาหน่อยแล้วเขาก็จะบอกว่าขอดูรายการทุ่งแสงตะวันในวันอาทิตย์ได้มั๊ยเพราะว่าจริง ๆ แล้วมันมีอะไรดี ๆ เยอะเลยเราก็อนุญาต ส่วนรายการอื่น

ก็ได้ดูเฉพาะตอนที่คุณพ่อเขาอยู่ ถ้าพ่อเขาไม่อยู่นี่ปกติจะไม่มีใครเปิดโทรทัศน์เลย ถ้าดูก็ดูเฉพาะรายการข่าวเท่านั้นนะคะ”

“ส่วนใหญ่ที่พอจะได้ดูก็เป็นข่าวเพราะคุณพ่อเขาจะเปิด ภูเก็ต ๗ ก็จะนั่งดูอยู่กับคุณพ่อด้วย เขาจะวิจารณ์ข่าวกันไปกับคุณพ่อ แต่ก็มีบางข่าวที่ทารุนมาก ๆ พี่ก็อาจจะให้เขาหลบหน้ามา เพราะมันน่ากลัว แล้วพี่ก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับโฆษณามาก แต่เขาก็จะวิจารณ์งานเป็นนะ ส่วนวิทยุก็พอจะฟังได้เพราะเวลาที่ฟังเขาจะมีจินตนาการ แต่อย่างบางที่เขาฟังโฆษณาจากวิทยุเขาก็จะวิจารณ์ เขาจะรู้ประเด็น บ้านนี้แย่งกันแสดงความคิดเห็นแย่งกันพูดคะ”

ในส่วนของหนังสือพิมพ์นั้นพี่ต๊ากก็จะคัดเลือกให้น้อง ๆ ได้อ่านเฉพาะคอลัมน์ที่คิดว่าน่าสนใจและเป็นประโยชน์เท่านั้น

พี่ต๊าก “ต้องเป็นคอลัมน์ที่เด็ก ๆ ควรอ่าน แต่พี่จะอ่านก่อน ปกติจะอ่านด้วยกัน แล้วพี่ไม่ยอมให้ลูกเห็นหนังสือพิมพ์เพราะบางที่เขาแย่งแย่งไม่ออก อย่างน้องแดนเขาเป็นแฟนหน้า 14 หนังสือพิมพ์ดิซนนะ เมื่อก่อนไปเจอทีมงานของจากกะลาเขาให้ทายว่าผู้ชายคนนี่คือใคร น้องแดนเขาทายถูกว่าเป็นบัวไล บัวไลก็เลยให้หนังสือเขามาเล่มหนึ่ง ซึ่งเขาปลื้มมาก นอกจากนั้นเขาก็จะอ่านข่าวต่างประเทศข่าวเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมซึ่งเขาสนใจด้วย”

3.3 สื่ออินเทอร์เน็ต

อินเทอร์เน็ตก็เป็นอีกสื่อหนึ่งที่พี่ต๊ากยังจำกัดการใช้ของน้อง ๆ อยู่ แต่หากน้องแดนและน้องต่อโตขึ้นกว่านี้ก็จะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากการค้นหาหาข้อมูลต่าง ๆ อินเทอร์เน็ตได้ตอนนี้หากน้องแดนและน้องต่อต้องการข้อมูลใด ๆ จากคอมพิวเตอร์ก็จะให้คุณพ่อเป็นคนช่วยค้นหาและพิมพ์ออกมาให้อ่าน

พี่ต๊าก “ลูกพี่ยังเล็กอยู่พี่ยังไม่ให้เขาค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ให้เขาโตกว่านี้ก่อน อย่างบางที่เพื่อนที่อายุเท่าเขาเล่นอินเทอร์เน็ต ก็อยากให้น้องต่อเล่นด้วย พี่ก็ว่าเอาไว้ก่อน เราต้องมีอะไรเรียนอีกเยอะไม่ใช่มีแค่นั้น คอมพิวเตอร์มันไปเร็วมากเดี๋ยวเวลาลูกจะใช้ประโยชน์จากมันค่อยเรียนก็ได้”

พี่ตึก“ถ้าเขาอยากได้งานอะไรก็จะถามพ่อเขาเพราะเขายังไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้คอมพิวเตอร์ได้ เรื่องที่สนใจก็เช่นเรื่องทะเลไทย ก็จะคุยกับคุณพ่อให้คุณพ่อเอาออกมาให้อ่าน”

ครอบครัว รักษ์ไทย (นามสมมติ)

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

คุณพ่อป๋อง รักษ์ไทย

อายุ 42 ปี
การศึกษา ปริญญาตรี สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาชีพ ทำงานอิสระ

คุณแม่ปาย รักษ์ไทย

อายุ 40 ปี
การศึกษา ปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาชีพ แม่บ้าน

น้องปิง รักษ์ไทย

อายุ 9 ปี
การศึกษา เคยศึกษาในระบบโรงเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

น้องปาน รักษ์ไทย

อายุ 7 ปี
การศึกษา เคยศึกษาในระบบโรงเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

น้องแป้ง รักษ์ไทย

อายุ 8 เดือน
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน ประมาณ 20,000 บาท
ระยะเวลาที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล 2 ปี

จุดผกผันเพื่อการค้นพบ

บ้านหลังเล็ก ๆ ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ กับลานหน้าบ้านที่เต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ และสัตว์เลี้ยงอีกมากมายไม่ว่าจะเป็นไก่ เป็ด ห่าน ปลา พร้อมทั้งข้าวของที่วางกองเรียงรายอยู่ในบริเวณบ้านอีก

หลายต่อหลายชิ้น ซึ่งดูเหมือนจะเป็นวัสดุเหลือใช้ในสายตาของคนทั่วไปแต่เจ้าของบ้านกลับบอกว่าของทุกอย่างนั้นมีค่าถ้ารู้จักนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ และของเหลือใช้เหล่านี้เองที่พี่ป๋องใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของลูก ๆ ได้เป็นอย่างดี

ในปัจจุบันครอบครัว รักษ์ไทย ประกอบไปด้วยสมาชิกทั้งหมด 5 คน มีคุณพ่อป๋อง คุณแม่ปาย น้องปิง น้องปาน และน้องแป้ง วิธีการดำเนินชีวิตของสมาชิกแต่ละคนช่างดูเรียบง่าย ไม่ต้องเร่งรีบกับเวลา ไม่ต้องชวนขวายให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองมากมาย เด็ก ๆ ไม่ต้องหน้าดำคร่ำเครียดกับการอ่านหนังสือเพื่อเตรียมสอบ วิธีชีวิตเช่นนี้เกิดขึ้นมาเมื่อราวปลายปี 2542 คือภายหลังจากที่สมาชิกทุกคนตัดสินใจร่วมกันที่จะเลือกให้มีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลให้กับน้องปิง และน้องปาน และนั่นคือจุดเริ่มต้นของกระบวนการการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

แรกเริ่มเดิมทีเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมานี้ พี่ป๋องเล่าให้ฟังว่าตัวตัวเองนั้นเป็นพ่อค้า และนักเล่นหุ้นที่มีฐานะดีคนหนึ่ง การค้าที่ทำเป็นหลักจะเกี่ยวกับ เม็ดพลาสติก โดยตนจะเป็นคนกลางตัดตอนจ้างเขาเป็นช่วง ๆ เพื่อส่งเม็ดพลาสติกขายโรงงาน ในระยะแรกการค้าขายเป็นไปด้วยดีทำให้มีเงินเก็บอยู่ไม่น้อยแต่เมื่อกิจการดำเนินไปได้ระยะหนึ่งก็เริ่มเกิดปัญหาขึ้นเนื่องจากพี่ป๋องไม่ได้ติดตามข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทางการตลาด เมื่อมารู้ตัวอีกทีราคาเม็ดพลาสติกก็ตกต่ำไม่คุ้มกับค่าจ้างแรงงาน นอกจากนั้นยังพลาดทำให้กับตลาดหุ้นซึ่งต้องเสียเงินไปกว่าล้านบาทในช่วงปี 2539 นี้เองที่ครอบครัว รักษ์ไทยต้องประสบกับปัญหาและการตัดสินใจต่าง ๆ มากมาย ทั้งลูก ๆ ต้องเข้าโรงเรียน ดอกเบี้ยหนี้สินก็เพิ่มมากขึ้นในขณะที่กิจการต่าง ๆ ต้องหยุดตัวลงไป ทางรอดของครอบครัวดูเลือนลางแต่พี่ป๋องยังคงมีความหวังกับการแสวงหาทางรอดให้กับครอบครัวอยู่ต่อไปอย่างไม่ลดละ

และแล้วจุดเปลี่ยนที่สำคัญของชีวิตก็ได้เริ่มขึ้นเมื่อพี่ป๋องได้รู้จักสนิทสนมกับคนขายต้นไม้ซึ่งกำลังจะพาลูกค้าไปดูต้นไม้ที่สวนบ้านครุฑาสุทธิชัย (นามสมมติ) พี่ป๋องจึงอาสาขับรถไปให้และได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมสัมมนา “โรงเรียนชุมชนอีสาน” ที่มีอาจารย์และปราชญ์ชาวบ้านอีกหลายท่านเข้าร่วมด้วย แต่พี่ป๋องก็ไม่ได้มีความสนใจหรือใส่ใจกับประเด็นของการประชุมสัมมนาในครั้งนี้เท่าใดนัก แต่หลังจากนั้นไม่นานเมื่อครุฑาสุทธิชัยเดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อเข้าร่วมการประชุมเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 8 พี่ป๋องก็ได้อาสาขับรถไปส่งและเกิดความรู้สึกที่ตัวเองอยู่กรุงเทพฯ แท้ ๆ ยังไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับแผน 8 เลย แต่นี่ครุฑาอยู่ต่างจังหวัดยังอุตส่าห์เดินทางมาเพื่อเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้

ต่อมาไม่นานด้วยความที่พี่ป๋องมีความรู้เรื่องการถ่ายวิดีโออยู่บ้าง จึงได้มีโอกาสช่วยรับผิดชอบถ่ายวิดีโอให้กับการอบรมของโรงเรียนชุมชนอีสาน และเป็นโอกาสอันดีที่ได้พาครอบครัว รัชชไทย เข้าร่วมประชุม ลูก ๆ ก็พลอยได้สัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชนบทไปด้วย ซึ่งนับได้ว่าเป็นก้าวแรกที่ทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว รัชชไทย ได้รู้จักกับการเชื่อมโยงระหว่างชีวิตในชุมชนเมืองกับชนบท

ในส่วนของโรงเรียนของลูก ๆ นั้น น้องปิงและน้องปานก็มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนใหญ่ที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งใกล้บ้าน ซึ่งในระหว่างที่น้องปิงและน้องปานเรียนอยู่ในระบบโรงเรียนนั้น พี่ป๋องก็ยังคงไม่ละทิ้งการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมต่อชีวิตที่เป็นธรรมชาติของสังคมชนบทกับสังคมเมืองเข้าไว้ด้วยกัน

พี่ป๋อง “ช่วงนั้นพาลูก ๆ ไปเที่ยวต่างจังหวัดบ่อย ๆ เด็ก ๆ ได้เห็นรอยเชื่อมต่อระหว่างเมืองกับชนบท และพบว่าไม่จำเป็นต้องเรียนในโรงเรียนอย่างเดียวก็ได้ ตัวอย่างเช่น พาเด็ก ๆ ไปเที่ยวสวนป่า เด็ก ๆ สนใจเรื่องต้นไม้ ดอกไม้ พี่ก็ให้เขาทำเป็นบันทึกแล้วมาเล่าให้เพื่อน ๆ และครูที่โรงเรียนฟัง ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แต่ทำอย่างนี้ครูบางคนก็ไม่เข้าใจคิดว่าทำไมเด็กขาดเรียนบ่อย ๆ”

นอกจากนี้พี่ป๋องยังผลักดันให้มีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อจัดตั้งเป็น “กลุ่มसानฝัน” โดยมีความหวังว่าจะเข้ามาช่วยร่วมมือกับทางโรงเรียนพัฒนาเด็ก ๆ ให้พวกเขาได้รับความรู้และการศึกษาที่ดีงามมากยิ่งขึ้น ระยะเวลากว่า 2 ปีที่พี่ป๋องอุทิศตนเองเพื่อช่วยงานของทางโรงเรียนในการพัฒนาและให้ความรู้แก่เด็ก ๆ ด้วยความรู้สึกรับผิดชอบต่อบทบาทความเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองที่พึงมีต่อโรงเรียนของลูก จนเด็ก ๆ ในโรงเรียนต่างพากันเรียกว่าเป็นคุณครูคนหนึ่งของพวกเขา แต่แล้วเมื่อเกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการกับทางโรงเรียน ทางออกที่ดีที่สุดในขณะนั้นก็คือผู้ประกอบการในหลายครอบครัวต่างนำลูก ๆ ลาออกจากโรงเรียน ซึ่งน้องปิงและน้องปานก็เป็นหนึ่งในจำนวนนั้น แต่ด้วยความที่พี่ป๋องมีความสนใจและศึกษาในเรื่องของการปฏิรูปการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลากว่า 2 ปี จึงทำให้พี่ป๋องไม่มองหาโรงเรียนใหม่ให้กับลูกเหมือนเช่นในครอบครัวอื่นทั่วไป แต่กลับมีความมั่นใจและเชื่อมั่นว่าหลังจากที่ได้นำลูกทั้ง 2 ออกจากโรงเรียนแล้ว (ประมาณเดือนพฤศจิกายน 2542) พี่ป๋องพร้อมที่จะเป็นผู้จัดการการเรียนรู้แบบโฮมสคูลให้แก่ลูกด้วยตนเองเพื่อที่จะให้พวกเขาได้รับในสิ่งที่ไม่อาจหาได้จากในระบบโรงเรียน นั่นคือ กระบวนการเรียนรู้ที่เข้าใจในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตที่แท้จริงอย่างมีความหมายต่อไป

บทหนทางของการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล

หลักสูตรในการเรียนการสอน

ด้วยความคิดที่ว่า การเรียนการสอนในระบบโรงเรียนมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิต ที่ผ่านมาระบบโรงเรียนเน้นเพียงเนื้อหาในหลักสูตรที่มีคะแนนจากการสอบมาเป็นตัววัดผล โดยไม่ให้ความสำคัญกับกระบวนการการเรียนรู้ของเด็กที่ไม่ใช่เพียงแค่การมีเทคนิคในการสอนที่ดี แต่มันจำเป็นต้องเชื่อมโยงบูรณาการให้เข้ากับชีวิตได้ ซึ่งตรงนี้แตกต่างจากแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว รักษ์ไทย ที่จะเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม จากความสนใจของลูก และจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มาสอดแทรกกิจกรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ แล้วนำทุกเนื้อหาวิชาเข้ามาบูรณาการให้สอดคล้องและสนองตอบต่อการนำมาใช้ในชีวิตได้อย่างแท้จริง

พี่ป้อง “เป้าหมายของเราคือต้องการเอาเนื้อหาและกระบวนการการเรียนรู้มาสร้างความ เป็นมนุษย์ มาสร้างพฤติกรรมรักการอ่านการเขียน ใฝ่เรียนรู้ในตัวเด็ก แล้วความรู้ที่ว่าน่าจะเป็น ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องคุณสมบัตินหาความเป็นไทยได้ เรียนหลักสูตรที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ต้องมีการ เรียนรู้เรื่องของชุมชน เรื่องครอบครัว เรื่องอะไรก็ตามที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม”

ในช่วงแรก ๆ หลังจากที่ได้นำน้อง ๆ ออกจากระบบโรงเรียน พี่ป้องและพี่ปาย ได้มีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนการสอนให้กับน้อง ๆ ทั้งสองด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไป โดยพี่ป้องจะเน้นการใช้ เทคนิค ต่าง ๆ เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับชีวิต ส่วนพี่ปายจะช่วยแทรกความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากหนังสือของ กระทรวงเนื่องจากยังไม่แน่ใจในทิศทางของการยอมรับการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลว่าจะมีมาตรการ หรือกฎเกณฑ์ใดมารองรับในระยะเวลาอันใกล้หรือไม่

พี่ปาย “สมมติชั้น ป.3 พี่ก็จะเรียบเรียงว่ามีอะไรบ้างส่วนใหญ่ก็จะมีสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา เกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป พอเขียนขึ้นขึ้นก็อาจจะมีการละเอียดเพิ่มขึ้น เจาะลึกมากขึ้น เป็นโครงการ ด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น เช่น เวลาที่เขาเล่นเทียน จุดโน้นจุดนี้กัน พ่อเขาก็จะเข้าสู่บทเรียนเอง ซึ่ง พ่อเขาถนัด แล้วพี่ก็จะช่วยแทรกเข้าไป เพราะตัวพี่เองกลัวลูกตกกรอบจึงต้องพยายามตามให้ทัน มีการให้เขาอ่านหนังสือตามหลักสูตร เช่น วิชา สปช. บ้าง ภาษาไทยบ้าง อ่านแล้วก็ให้เขาสรุปให้ ฟัง บางทีเคยเอาหนังสือแปลต่างประเทศมาให้เขาอ่าน เขาก็อ่านแล้วสรุปใจความสำคัญสำคัญได้ ดี จับใจความได้ละเอียด ซึ่งตรงนี้พี่ก็จะถือว่าภาษาไทยเขาผ่านเกณฑ์แล้ว”

แต่สิ่งหนึ่งที่ครอบครัว รักรัษไทย ได้ค้นพบแล้วในปัจจุบัน คือการให้ลูก ๆ ได้เรียนรู้ด้วยวิธีการของครอบครัว

พี่ป้อง “ถ้าถามตอนนี้ว่าดูหนังสือของกระทรวงมัธยมตอบได้เลยว่าแค่ข้าเลี้ยงเราไม่ได้เอามาดูตรง เพราะอะไรครับ เพราะหนังสือในโรงเรียนก็จะเรียนเรื่องโรงเรียนของเรา ครอบครัวของเรา สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเรา ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เขาก็ได้เรียนรู้ด้วยตัวของเขาอยู่แล้วจากวิธีการของครอบครัวเรา”

หากจะสรุปแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว รักรัษไทย ที่พี่ป้องและพี่ปาย ไข่มุกมาโดยตลอดอาจสรุปได้คือ

1. ใช้สภาพแวดล้อมและปัญหาทั้งหมด เป็นห้องเรียนขนาดใหญ่
2. จัดกระบวนการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงตามท้องถิ่นนั้น ๆ
3. เน้นกระบวนการเรียนรู้และคิดอย่างมีเหตุผล
4. สร้างสรรค์กระบวนการกลุ่ม
5. ได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด
6. ประเมินผล แก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
7. สอดแทรกจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์
8. จัดสภาพห้องเรียน และสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็ก

สิ่งหนึ่งที่ครอบครัว รักรัษไทย มีความแตกต่างจากครอบครัวโฮมสคูลอื่น ๆ ด้วยกันคือ พี่ป้องและพี่ปายไม่ได้นำชื่อของลูก ๆ ทั้งสองไปลงทะเบียนเรียนไว้ที่โรงเรียนใดเลย ด้วยมีความหวังว่าในอีกไม่ช้ารัฐคงมีการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา และมีกฎหมายออกมารับรองการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็กในลักษณะของความร่วมมือระหว่างพ่อ แม่ ครอบครัว และชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของรัฐ โดยพ่อแม่มีอิสระอย่างเต็มที่ในการดำเนินงานด้วยตนเอง อย่างที่พี่ป้องเรียกว่า “ระบบโรงเรียนในกำกับของรัฐ” แต่ในปัจจุบันขณะนี้ยังไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ จากทางภาครัฐ พี่ป้องก็ได้มีการกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ในตัวเด็กด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแนวทางของครอบครัว คือ ประเมินจากผลงานที่เกิดจาก

การจัดกระบวนการการเรียนรู้ซึ่งมีการบันทึกเก็บรวบรวมไว้เป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นภาพถ่าย วิดีโอเทป ภาพวาดของลูก บันทึกของลูกจากการที่ได้เดินทางไปในที่ต่าง ๆ และบันทึกการสอนของพ่อแม่ ซึ่งผลงานทั้งหมดนั้นสามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นรูปธรรมและแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของลูก ๆ ทั้งสองได้อย่างแท้จริง

พี่ป๋อง “ตอนนี้กำลังมีการศึกษาเพื่อประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ใหม่มาก กระทั่งตัวเองก็ยังไม่รู้ต้องมาถามผมเหมือนกัน ผมก็บอกไปว่าให้วัดจากความเป็นจริงของเด็ก พ่อแม่จะเห็นพัฒนาการของลูกๆ ที่เปลี่ยนไปไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม อารมณ์ ความรับผิดชอบ ชิ้นงาน การใฝ่รู้ การรักการอ่าน การเขียน มนุษยสัมพันธ์ และอื่นๆ ที่เป็นพฤติกรรมโดยรวมทั้งหมด การวัดไม่ใช่วัด 3 ครั้ง/ปี แต่เป็นการวัดได้ทุกวันเพียงแต่บางวันเราบันทึกบ้างไม่บันทึกบ้าง แต่ถ้าจะให้วัดแบบในระบบจะเป็นการวัดเพียงจุดเล็กๆ จุดเดียวในขณะที่เราวัดแบบกว้างๆ แต่ในขณะเดียวกันก็กำลังหามาตรฐานให้สังคมเกิดความมั่นใจ ผู้ปกครองรู้สึกมั่นใจ อาจแสดงออกมาในลักษณะ Port folio หรือที่เรียกว่า แฟ้มสะสมงาน,การจัดนิทรรศการหรือในบางครั้งก็ให้เขาได้มีโอกาสออกมาพูดด้วย”

“เชื่อว่าในอนาคตไม่ว่าภายใน 5-10 ปีนี้หรือเปล่า ช่องทางการเรียนรู้ การวัดผลจะไม่เหมือนกับในปัจจุบันนี้แน่ แต่ว่าการสอบจะเป็นส่วนหนึ่งของการวัดผลยังคงเป็นอยู่แต่อาจจะมีแค่ 25% ส่วนการวัดผลในอนาคตจะต้องเปลี่ยนเป็นการวัดผลแบบร่วมกันครู พ่อแม่ ตัวเด็กเองมาร่วมกันวัดผลนั่นก็เป็นส่วนหนึ่ง แล้วก็อีกส่วนหนึ่งก็วัดจากการสัมภาษณ์ การดูกิจกรรม การสังเกต พฤติกรรม ดูชิ้นงาน Port Folio แล้วที่นี้การทำ Port Folio ก็กลายเป็นแฟ้มสะสมข้อมูลไม่ใช่การสะสมผลงาน เพราะการสะสมผลงานมันเป็นตัวที่ต้องมีคุณค่าเป็นตัวกำกับว่ามันเกิดมาจากศักยภาพเขา แต่ที่อะไรก็ไม่ว่าลูกทำอะไรก็เก็บมาหมดถ้าถามว่าผิดมั้ยมันก็ไม่ผิดแต่ว่ามันจำเป็นที่มันต้องเก็บทั้งหมด มันจะดีกว่าถ้าเราเก็บเฉพาะที่มันแสดงศักยภาพของลูกออกมาจริง ๆ เพื่อให้ครูสามารถนำไปวัดได้”

รูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัว

ความเข้าใจเริ่มจากการพูดคุย

ด้วยความที่พี่ป๋องและพี่ปายเป็นผู้ดูแลลูกด้วยตนเองอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด ประกอบกับลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของพี่ป๋องคือ เป็นคนที่ชอบพูด ชอบคุย และชอบอธิบายในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว จึงทำให้น้องปิงและน้องปานไม่กลัวที่จะถามหรือพูดคุยในเรื่องต่าง ๆ ที่ตนสงสัย ด้วยรู้แน่ว่าผู้เป็นพ่อแม่จะยินดีรับฟังและตอบคำถามของลูกด้วยความตั้งใจ

พี่ป๋อง “เนื่องจากพี่เป็นคนชอบคุย ชอบอธิบาย ก็จะทำอธิบายให้เขาฟังได้ในทุก ๆ เรื่อง และพี่เชื่อว่าคำถามทุกอย่างมีคำตอบ”

ในหลาย ๆ ครั้งด้วยความที่น้องปิงและน้องปานเป็นคนเจ้าอารมณ์ ใจร้อน ผู้เป็นแม่ก็ต้องคอยทำหน้าที่พูดคุยกับลูก ๆ ด้วยความใจเย็น เพื่อให้ลูกอารมณ์เย็นลงและใช้สติในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้มากขึ้น

พี่ปาย “น้องปิงเขาเป็นคนเจ้าอารมณ์ ชี้หนวดหงิดเราก็ต้องพูดคุยกับเขาดี ๆ ไม่ใช่ว่าจะไปใช้อารมณ์โกรธด้วยไม่อย่างนั้นจะไปกันใหญ่ ที่เขาชี้หนวดหงิดพี่คิดว่าอาจจะเพราะเขายังเด็กด้วย อย่างตอนนี้พี่คิดว่าพัฒนาการเขาดีขึ้นนะคือจะเริ่มใจเย็นลง สนใจใส่ใจกับคนอื่น ๆ รอบข้างตัวมากขึ้น เวลาเราพูดเราบอกอะไรเขาก็จะเชื่อมากขึ้นกว่าแต่ก่อน”

ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ

การที่จะให้ลูกปฏิบัติตนเป็นคนดี หรือทำตามอย่างที่ผู้เป็นพ่อแม่ต้องการ พี่ป๋องมีความเห็นว่าพ่อแม่คือบุคคลสำคัญที่ต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกเห็นเสียก่อน

พี่ป๋อง “ผมเชื่ออย่างหนึ่งนะว่าคนโง่งนะไม่มีทางที่จะสอนให้คนอื่นฉลาดขึ้นมาได้ถ้าตัวเองยังโง่งอยู่ ฉะนั้นใครก็ตามที่สอนให้คนอื่นเป็นคนดีตัวเองก็ต้องเป็นคนดีด้วยในระดับหนึ่ง ดังนั้นหากเราต้องการที่จะให้ลูกเราเป็นคนดีผมเชื่ออย่างหนึ่งว่า ผมและแม่ของเขาก็ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ลูก ๆ ด้วย”

กลวิธีในการถ่ายทอดองค์ความรู้

การที่พ่อแม่จะต้องมาทำหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ หรือในบางครั้งต้องทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนลูกเสียเองนั้นคงไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะวิธีการสอนเด็ก ๆ เพื่อให้พวกเขาเกิดความอยากที่จะเรียนรู้ด้วยตัวเองนั้นจะไม่ใช่วิธีการที่ให้เด็กมานั่งอ่าน นั่งท่อง นั่งเขียน แล้วก็สอบเหมือนอย่างเช่นในระบบโรงเรียนทั่วไป แต่ที่พ่อแม่และพี่ปายจะต้องหาวิธีการในการหลอกล่อ และดึงความสนใจของเด็กจากสิ่งแวดล้อมรอบข้างเพื่อให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่เป็นธรรมชาติที่สุด

พี่ปาย “หนังสือที่เลือกให้เด็ก ๆ อ่าน บางทีก็แม่เลือกบ้าง บางทีก็ให้เขาเลือกบ้าง แต่ก็มีว่าหนังสือที่แม่เลือกเขาไม่ค่อยชอบอ่านก็เลยให้เขาเลือกเอง แต่ถ้าแม่เลือกให้เขาจะรู้สึกตื่นเต้นมากกว่าถึงแม้ว่าเขาจะไม่ชอบ เราก็จะมีวิธีการหลอกล่อ เช่น ผลัดกันอ่านคนละหน้า แล้วให้เขาสรุปเรื่องทั้งหมดให้ฟัง ตัวละครแต่ละตัวเป็นอย่างไร ส่วนหนังสือที่เขาสนใจก็จะเป็นพวกการ์ตูน แต่อย่างปานนี่จะติดพวกหนังสือวิทยาศาสตร์ ความรู้เกร็ดเล็ก เกร็ดน้อย”

การพูดคุยอย่างมีเทคนิคก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการเรียนรู้ของลูก ๆ ได้

พี่ปอง “แทนที่เราจะชี้แนะก็ให้เขาเรียนรู้จากการที่เราพูดคุยกันก็จะเป็นการเรียนแบบปจจชา วิสัชนา หรือเรียกว่าการถามตอบกัน นี่ก็เป็นการเรียนอีกอย่างหนึ่งเพื่อฝึกให้เด็กรู้จักตั้งคำถามเป็น เชื่อมัยครับว่านี่ก็เป็นหัวใจอีกข้อหนึ่งซึ่งถ้าเราตั้งคำถามผิคนิดเดียนี่ผิตทางเลย”

และวิธีการที่พี่ปองพี่ปายให้ความสำคัญมากที่สุดคือการที่ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริง

พี่ปอง “วิธีที่เราเรียนวิชา สอน. เราเรียนด้วยการปฏิบัติ เราไม่ได้ดูว่าจะแยกกันอย่างไร แต่ในที่สุดเด็ก ๆ จะได้ทั้งเนื้อหาความเข้าใจ และสามารถรู้ได้ว่าองค์รวมของมันเป็นอย่างไรมีที่มาที่ไปอย่างไรอะไรอย่างนี้ มันกลายเป็นวิธีการเรียนรู้ที่จะบอกเด็กได้ว่าอะไรที่เขาชอบ อะไรที่เขาไม่ชอบ ที่ถนัด อะไรไม่ถนัด บางอย่างชอบแต่อาจไม่ถนัด เราจะดูลูก ๆ เวลาที่เขาไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ร้อยแปด ดูว่าเขาชอบมั๊ย ถ้าเราเห็นว่าเขาชอบและมีศักยภาพเราก็จะเต็มใจให้เขาเพราะว่าถ้าเราค้นพบว่าเขามีศักยภาพตรงไหนเราก็ต้องดึงตรงนั้นออกมา”

“พ่อแม่สอนนี้ จะสอนยังไงคนเดียวหมดถึงจะเป็นครูเองครูก็ไม่สามารถสอนเองได้ทั้งหมด ดีไม่ดีครูเองยังกลัวเลยว่าจะสอนลูกตัวเองยังไงอย่างถ้าเป็นครูคณิตศาสตร์ถ้าต้องไปสอนประวัติ ศาสตร์กลัวแล้ว แต่วิธีของพีนี่ไม่ใช่การสอนแต่เป็นการที่ว่าเขาจะเรียนรู้ด้วยตัวเองได้ยังไงมากกว่า นี่คือหัวใจเลยนะมันคนละหลักคิดเลย นี่เวลาที่อยู่กับบ้านเราก็สอนกันด้วยวิธีนี้ครับคือให้เขาดูแล รับผิดชอบตัวเอง ทำกิจกรรมว่าเข้าอ่านหนังสือกันดีมัย หาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากที่ไหนก็ว่ากันไป เป็นเรื่องเล่นหมดแหละ จะเป็นเรื่องเรียนแบบเคร่งเครียดนี้น้อยมาก แล้วมันก็ไปตรงกับวิธีการเรียน ที่เขาเป็นคนสะสมความรู้ด้วยตัวเองดีไม่ดีไม่ใช่เราสอนเด็กนะ แต่ว่าเด็กเขาสอนเราคือเราเห็นว่า บางอย่างที่เขาทำได้มันทำให้ศักยภาพของเขาเพิ่มขึ้นนะ อย่างที่เขาวาดรูปนี่ก็ดูแล้วว่าจะ พัฒนาต่อไปดีมัยจะทำเป็นตัวเล่มได้มัยเพื่อให้เด็ก ๆ คนอื่นเขาได้ดูกัน พีก็ไม่รู้เหมือนกันนะว่าบ้าน อื่นทำกันยังไง”

รูปแบบการเรียนรู้ในอนาคตจะต้องใช้วิธีการที่เรียกว่า การปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ที่ป้อง “รูปแบบในอนาคตของการเรียนรู้มันต้องเป็นอย่างนี้ คือ การปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ซึ่งมันไม่ได้ซับซ้อนอะไรเลย มันมีอยู่มาตั้งแต่ดั้งเดิมแต่คนไม่เข้าใจและการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ที่จะ เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่ที่เราจะต้องไปสอนแล้วเขาจะรับไปเลยนะ คือเขาจะฟังเราแล้วก็ถลั่นกรองส่วนที่เขา เข้าใจและชอบแล้วก็จะนำไปเก็บไว้เลยนะ ซึ่งตรงนี้ก็ต่อรอให้เขานำไปปฏิบัติเองจริง ๆ ก่อนอีกที ึ่งนะถึงจะเป็นการยืนยันว่าสิ่งที่เราสอนนั้นเขาเห็นด้วย แต่ในมุขกลับกันถ้าเขาเรียนรู้สิ่งนั้นด้วยตัว เองเขาจะเข้าใจสิ่งนั้นได้ดีกว่าที่เราเป็นคนสอน สอน สอน ซึ่งตรงนี้ไปตรงกับคำว่าอะไรู่มัยครับ คือไปตรงกับคำว่า การปฏิบัติฝึกหัดเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในทางพุทธศาสนามีอยู่ คำหนึ่งคือ สันธิติโก”

ความรักดำเนินไปด้วยกิจกรรม

ในช่วงแรกของการตัดสินใจจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูล ที่ป้องและที่ปายต้อง ประสบกับปัญหาอย่างหนึ่งคือ เวลาว่างที่มีมากเหลือเกินจนไม่แน่ใจว่าจะจัดการกับเวลานั้นอย่างไรเพื่อให้ ลูก ๆ ได้รับประโยชน์มากที่สุด แต่แล้วด้วยสภาพโครงสร้างที่มันบังคับให้พ่อแม่ต้องเรียนรู้ก็ทำให้ที่ป้องและ ที่ปายค้นพบทางออกด้วยการนำกิจกรรมต่าง ๆ มาช่วยให้ลูก ๆ เกิดกระบวนการเรียนรู้

พีป้อง “สภาพโครงสร้างมันบังคับเราที่จะให้เราต้องเรียนรู้ อย่างถ้าเราหรือใครก็ตามที่อยู่บ้านมาก ๆ รับรองว่าเขาจะเริ่มรู้สึกห่วง รู้สึกกังวลแล้วว่า เอ๊ะ! เราทำถูกหรือเปล่า เราผิดหรือเปล่า ถูก ๆ จะได้ความรู้หรือเปล่าถ้าถูกเราอยู่บ้านธรรมดา ซึ่งทุกคนจะเข้าใจอย่างนั้นแล้วทุกคนก็จะเริ่มรู้สึกและพบทางออกแล้วว่าเราอยู่เฉย ๆ ไม่ได้คนเดียวไม่ได้ อย่างน้อยทุกคนก็จะเริ่มไปเยี่ยมญาติพี่น้องตัวเอง ปฏิสัมพันธ์ก็จะเกิดขึ้น กิจกรรมตัวมันเองก็จะเกิดขึ้น การศึกษาโดยครอบครัวนี้จะเริ่มเคลื่อนด้วยตัวกิจกรรมในแทบทุกครอบครัวและตลอดเวลา แต่ตัวกิจกรรมนั้นจะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปในแต่ละเรื่อง กิจกรรมที่เราไปเยี่ยมปู่ย่าตายายเราก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งเพราะว่าเขาก็จะได้รู้จักเส้นทาง การเดินทาง ได้ดูวิวทิวทัศน์ เราได้พูดคุยกันมันก็เป็นลักษณะที่มีกระบวนการในตัวมันเองคือต้องมีการเตรียมตัว มีการเตรียมความพร้อม ต้องรับผิดชอบในการเตรียมอุปกรณ์ ซึ่งถ้าพ่อแม่เข้าใจเล็กน้อยแทนที่จะไปแบบธรรมดาพ่อแม่ก็จะเตรียมการเอาเนื้อหาที่จะให้ลูกเรียนรู้ไปด้วยอย่างถ้าเราไปจังหวัดไหน จังหวัดนั้นมีอะไรเราต้องการให้ลูกรู้อะไร หรืออาจให้ดูแผนที่ว่าเราจะผ่านจังหวัดนี้อย่างนั้นอะไอย่างนี้ ซึ่งมันก็จะได้ของมันเองไม่ต้องบังคับให้เขาต้องมานั่งจำ นั่งฟัง นั่งเรียนกัน แล้วอย่างถ้าจับมันมาสอดคล้องกับโปรแกรมด้วยยิ่งดี”

ภายหลังจากที่พีป้องได้ค้นพบการจัดการกับเวลาด้วยการใช้กิจกรรมของครอบครัวเข้ามาเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวให้เกิดขึ้น พีป้องยังคาดหวังที่จะนำกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวนั้นมาขยายผลเพื่อให้เกิดคำว่า “สร้างกิจกรรม ให้เป็นกิจการ”

พีป้อง “กิจกรรมต่าง ๆ ที่พีให้เขานี้มันจะเป็นประสบการณ์ที่สะสมทุนทางทักษะ ทุนทางปัญญา เพื่อที่จะให้เขาสามารถพัฒนากิจกรรมไปสู่กิจการสร้างงานให้ตัวเองและคนอื่นได้ ครูบาสุทธิชัยเคยบอกว่าเรียนแบบเก่าไปเป็นเสี่ยวเอ้อเรียนแบบใหม่ไปเป็นเจ้าแก๊ว หลักการก็คือการสร้างกิจกรรมให้เป็นกิจการนี้แหละ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเกษตรคุณก็พัฒนาต่อไป คุณอยู่ชนบทคุณก็น่าจะมีหลักสูตรของตนเองหรือการพัฒนาการเกษตรเพื่อไม่ให้คนทิ้งถิ่น ซึ่งนี่มันโยงกันต่อมาพอเห็นรากเหง้ารากฐานเราก็จะเห็นว่าทำไมคนทิ้งถิ่น”

และไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดกิจกรรมของครอบครัว รัชชไทย ก็ยังคงดำเนินต่อไปพร้อมกับความรักความอบอุ่นที่สมาชิกในครอบครัวมีให้แก่กัน

ระบบการสื่อสารภายในครอบครัว

การกระทำการภายในครอบครัว

1) การกำหนดตารางและเวลาการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว

ความมีอิสระในเรื่องของเวลาทำให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสพิจารณาตนเอง และพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้กระทำในแต่ละวันมากขึ้น พี่ป๋องจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องจำกัดเวลาในการเรียนรู้ของลูก ๆ ด้วยการกำหนดตารางการเรียนการสอนในแต่ละวัน

พี่ป๋อง “ที่ผ่านมากในระบบโรงเรียนมักจะมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ที่คาบละ 50 นาที มาเป็นตัวบังคับ เวลาที่เด็กทำกิจกรรมบางอย่างแม้ว่าจะกำลังเป็นที่สนใจของเด็กๆ แต่พอหมดคาบครูก็ต้องหยุดสอนแล้วเปลี่ยนวิชาใหม่แทน แต่ของครอบครัวเราจะไม่มีการจัดตารางการสอน โดยปกติก็จะมีช่วงเช้าที่ให้เราคิดว่าเขาจะเรียนอะไร หรือบางที่ถ้าเด็ก ๆ เล่นอะไรอยู่ก็จะดูว่าจะแทรกอะไรได้บ้าง ตอนเช้าเด็กตื่นมาก็มักจะมีการ “เฝ้าดูใส่ใจ” ดูว่าเขาทำอะไรมาบ้าง อยากจะทำอะไรต่อไป”

“เคยมีอยู่ช่วงหนึ่งที่บอกว่าให้เขาลองจัดตารางเรียนของเขา มา เขาก็เขียนมาแล้วก็ทำได้อยู่พักหนึ่งแล้วก็ไม่ค่อยเป็นตารางแล้วเพราะเห็นว่าในทางปฏิบัติจริงมันไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของลูก”

แม้ว่าพี่ป๋องและพี่ปายจะให้อิสระในแต่ละวันกับลูก ๆ เพื่อใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ และเพื่อเป็นการค้นหาตนเองแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ลูก ๆ ต้องรู้จักการใช้อิสระในเรื่องของเวลานั้นให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

พี่ป๋อง “ความเป็นครอบครัวของเรามันไปพร้อม ๆ กัน เราให้อิสระในเรื่องของเวลาแก่ลูก ๆ มาก แต่ก็มีที่ที่เราจะต้องคุยกันนะว่าการที่ลูก ๆ มีอิสระมากนี่นะมันก็เป็นผลดี แต่ว่าอิสระนี่ก็มีข้อเสียถ้าไม่รู้จักเวลาในการกำกับความรับผิดชอบนั้น ไม่อย่างนั้นลูกก็เล่นอย่างเดียวเพราะฉะนั้นเราต้องรู้จักแบ่งเวลาของเราเองด้วยในการอ่านหนังสือ”

2) บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

ภายในครอบครัว รักษ์ไทย ไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่การทำงานของสมาชิกในครอบครัวได้อย่างชัดเจนนัก งานที่ให้ลูก ๆ ทำก็ไม่ใช่เพียงเพื่อต้องการให้ผ่อนคลายของพ่อแม่เท่านั้นแต่เป็นความต้องการที่จะให้ลูกได้เรียนรู้ ได้รู้จักหน้าที่ และทำงานตามที่ตนได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่นั่นเอง

พี่ป้อง “การแบ่งหน้าที่ในครอบครัวว่าใครทำอะไรอย่างไรนั้นเป็นไปแบบสบาย ๆ ก็ได้มีกติกายตายตัว แต่ว่ามีอยู่เรื่องหนึ่งที่ห่วงมากแล้วก็ย้ำมากจนบางครั้งรู้สึกว่ามันเกินไปซะด้วยซ้ำจนบางทีลูก ๆ ก็รำคาญแต่พี่เห็นว่ามันสำคัญจริง ๆ อย่างเข้า ๆ ที่น้องเขาตื่นกันมานี้เขาก็ต้องมีหน้าที่ในกิจวัตรไม่ว่าจะพับผ้าห่ม ทำความสะอาด แปรงฟันอะไรนี้เขาก็จะเป็นประจำอยู่แล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญมากคือเรื่องของการเฝ้าดูใส่ใจ เฝ้าดูตัวเอง เฝ้าดูธรรมชาติ ลูกเจริญสติเรียบร้อยแล้วหรือยังวันนี้คือกิจวัตรประจำวันที่ย้ำให้เขาทำ”

“ผมเชื่อว่าไม่ว่าเขาจะทำอะไร จะผิดจะถูกมันไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่สิ่งสำคัญคือเขาได้เรียนรู้ ได้รู้จักหน้าที่ สิ่งสำคัญไม่ใช่ว่าเขาจะกวาดบ้านสะอาดหรือเปล่านั้น แต่เขาจะได้อะไรจากการกวาดบ้านต่างหาก เวลาเขาไปพูดชี้ไก่แม้ว่าเขาจะบอกว่ามันและๆ แต่ถ้าเดี๋ยวนี้เขายังทำไม่ได้ ต่อไปข้างหน้าเขาจะอยู่ในสังคมนี้ได้อย่างไรมันและะยิ่งกว่านี้อีก บางทีเราก็ต้องให้เขาทำแม้ว่าเขาจะดูว่าเราใจร้าย อย่างที่เราเคยได้ยินเรื่องพ่อแม่รังแกฉัน ถ้าเราปล่อยไปโตขึ้นเขาก็จะลำบาก”

3) การแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกัน

การให้ความอิสระและความเท่าเทียมกันในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ครอบครัว รักษ์ไทย ให้ความสำคัญมาโดยตลอดด้วยมีความเห็นว่าสมาชิกทุกคนในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ หรือลูก ย่อมมีความเห็นและเหตุผลเป็นของตน ไม่มีใครถูกหรือผิดเสมอไป ในบางเรื่องลูก ๆ ก็อาจรู้ดีมากกว่าผู้เป็นพ่อแม่เสียอีก

จุดเริ่มต้นแรกที่ทำให้พี่ป้องเห็นความสำคัญของการตัดสินใจร่วมกัน คือ การที่สมาชิกทุกคนเห็นพ้องต้องกันที่จะเลือกการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลให้แก่น้องปิงและปาน

พี่ป๋อง “ที่ผ่านมาเราใช้ความมีอำนาจในการสั่งให้ลูกทำอย่างนั้นอย่างนี้ คราวนี้ก็เป็นโอกาสที่ผมปรึกษาเรื่องนี้กับแม่ปายในรถกระบะ นั่งกันไป 4 คน พ่อแม่ลูก เวลาเราคุยอะไรกันเด็กๆ ก็ได้ยินด้วย ก็เริ่มมีการเปลี่ยนจากการสั่งมาเป็นการแสดงความคิดเห็นกันในแนวราบทันที เราได้รับฟังมุมมองต่างๆ จากเด็ก ทุกคนร่วมปรึกษาหารือ ไม่ใช่เผด็จการเพราะตัวนี้เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ เราได้พูดคุยกันในครอบครัว พ่อ แม่ และลูก 2 คน ว่าเห็นด้วยมั้ย ซึ่งเด็กๆ ก็เห็นด้วย แล้วเขาก็ไม่ยึดติดว่าจะต้องเรียน สอบเพื่อไปทำงาน เพราะเขาคิดว่าเรียนเพื่อไต่ระดับมาสร้างงานของเขาเอง”

หลังจากนั้นเป็นต้นมาพี่ป๋องและพี่ปายต่างก็ให้ความสำคัญกับการแสดงความคิดเห็นของลูก ๆ และนำมาเป็นตัวชี้วัดพัฒนาการของเด็กได้อีกทางหนึ่ง

พี่ป๋อง “มีเหมือนกันที่บางครั้งเขามีความคิดเห็นไม่ตรงกับพ่อแม่ ซึ่งนั่นก็เป็นตัวชี้วัดอีกอย่างหนึ่งเราก็จะคอยดูว่าเขากล้าที่จะแสดงเหตุผลของเขามากขึ้น ดีนะครับแต่เราก็ต้องใจกว้างมากพอ นะครับที่จะให้มันเป็นตัวชี้วัดอีกตัวหนึ่งแต่เราก็ต้องฟังเหตุผลของเขา นะครับว่ามันเป็นมุมมองแบบเด็กหรือเปล่าบางเรื่องเขาอาจจะลึกกว่าเราอีกนะ แต่ส่วนใหญ่เขามักจะบอกว่าเป็นความคิดของเขาซึ่งตรงนี้ก็จำเป็นที่เราจะต้องอธิบายต่อซึ่งเราจะสอนก็ต่อเมื่อคิดว่าเขาจะสามารถเอาไปเรียนรู้ต่อไปเราควรจะต้องสอน แต่ไม่ใช่ว่าสอนซะ 90 % แล้วให้ไปเรียนรู้เอง 10% ตรงนี้มันจะกลายเป็นท่องจำไปซะ แต่ถ้าเราเรียนรู้ร่วมกันอย่างนี้เราก็ต้องดูแล้วก็ต้องบอกเขาถ้าเห็นว่าสิ่งนั้นมันผิดทางไปว่าสิ่งที่เขาคิดนั้นก็อาจจะถูกแต่ว่ามันอาจจะมึนงงอื่น ๆ อีกอย่างนั้น อย่างนั้นะ แล้วก็ให้ดูว่าแล้วมันจะเป็นแบบที่ลูกคิดมัยก็ให้เขาตัดสินใจเอง”

4) ความคาดหวังในเรื่องอนาคตของลูก

หากถามผู้เป็นพ่อแม่ทุกคนว่ามีความคาดหวังในอนาคตของลูกหรือไม่ ก็คงได้รับคำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่ามีสิ่งที่คาดหวังไว้ พี่ป๋องและพี่ปายก็เป็นเหมือนเช่นพ่อแม่ทุกคนที่มีความคาดหวังในตัวลูก แต่สิ่งที่คาดหวังไม่ใช่การที่ลูกจะต้องสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ไม่ใช่การเรียนเพื่อให้ได้คะแนนดี ๆ หรือทำงานที่มีเงินเดือนมาก ๆ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับครอบครัว รักษ์ไทย คือการที่ลูกจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนดีของสังคมไม่ว่าจะมีอาชีพอะไรขอเพียงแค่เป็นอาชีพที่สุจริตและสามารถช่วยเหลือตัวเองได้พี่ป๋องและพี่ปายก็ รู้สึกดีใจและภูมิใจแล้ว

พี่ป๋อง “สิ่งแรกที่ผมคิดและอยากได้มากที่สุด คือ อยากให้เขาเป็นคนดีก่อน ซึ่งไม่ใช่ดี เฉพาะกับตัวเองหรือครอบครัวเท่านั้น แต่ให้ดีแล้วเข้าไปช่วยเหลือสังคม ไม่ได้คิดว่าเราจะเอาตัวรอดเพียงอย่างเดียว แต่ที่ลูกๆ เคยบอก เช่น ป้านบอกว่าอยากเป็นเกษตรกรผมก็ดีใจ ส่วนปิง บอกว่าอยากขายกล้วยเตี๋ยว พอโตขึ้นหน่อยก็อยากเป็นนักเขียน แต่ตอนนี้พวกเขาขี้เกียจเลยยังไม่กล้าบอกว่าเขาจะไปตรงไหนชัดเจน แต่ที่ดูพื้นฐานของทั้ง 2 คนแล้ว ผมคิดว่าเขายังไปได้หลายทาง เขาชอบวาดๆ เขียนๆ ก็อาจจะไปทางแนวสถาปัตยกรรม ในขณะที่เดียวกันผมก็ค่อย ๆ เพิ่มอย่างอื่นให้เขาอีก แต่ผมไม่เน้นการดำรงชีพด้วยการหาเงินเป็นหลัก แต่อยากให้เขาทำในสิ่งที่เขา รัก และเป็นการช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วย”

5) รางวัล กับการทำโทษ

การให้ความสำคัญกับทุกสิ่งทุกอย่างที่ลูกได้ทำ ได้คิด และคอยให้กำลังใจกับพวกเขาเมื่อเกิดการผิดพลาดขึ้นเป็นสิ่งที่พี่ป๋องและพี่ปายให้ความสำคัญ ด้วยมีความเชื่อที่ว่าลูก ๆ ยังเด็ก ยังต้องการการเรียนรู้ด้วยการลองผิดลองถูกด้วยตนเองอีกมาก หากพ่อแม่ไม่ให้การสนับสนุนหรือคอยแต่จะทำโทษเมื่อพวกเขาผิดพลาดก็อาจจะทำให้ลูก ๆ ไม่กล้าที่จะคิด หรือทำในสิ่งต่าง ๆ ด้วยเกิดความกลัวหรือเบื่อหน่ายกับความผิดพลาดนั้น

พี่ป๋อง “ตอนนี้เขายังเด็กเราก็ไม่ได้เครียดอะไรมาก แต่ให้เขาได้เตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ ตอนนี้เองแม้แต่ภาษาไทยบางตัวเขาก็ยังเขียนผิดแต่ผมก็ไม่ได้กังวลอะไรนะ ก็ปล่อยให้เขาเขียนไปก่อนแล้วก็ค่อยมาดูกันว่าผิดตรงไหน ที่ถูกเป็นอย่างไร เพราะถ้าบอกว่าเขาผิดตอนที่เขาเขียนเลยเขาก็จะรู้สึกไม่อยากเขียน เพราะไม่เขียนก็จะไม่ผิด”

“เวลาที่ลูก ๆ เขาทำผลงานอะไรออกมาสักอย่างเราจะรู้สึกภูมิใจนะที่เราได้เห็นผลสัมฤทธิ์ในตัวเขา ถ้าเด็กเกิดการเรียนรู้ทำให้เด็กเขารักการอ่าน รักการเรียน เวลาเขาทำได้ดีเราก็จะให้รางวัลเขาด้วยการชื่นชมเขา และให้กำลังใจสำหรับการพัฒนางานของเขาต่อไป ซึ่งเท่านี้เขาก็จะดีใจมากแล้ว”

หากเวลาที่ลูกทำผิดพลาดไปพ่อแม่ต้องไม่ใช้อารมณ์เข้ามาตัดสิน แต่ต้องฟังเหตุและผลของลูกด้วย

พี่ป้อง “เวลาที่เขาทำผิดจะถามเขาก่อนว่าทำไมถึงทำอย่างนี้ ถามเขาว่าทำอย่างนี้ถูกหรือเปล่า แล้วก็พุดคุยกัน บางครั้งสิ่งที่เราคิดว่าเขาทำผิด เมื่อฟังเหตุผลแล้วก็อาจไม่ผิดก็ได้เราต้องยอมรับฟังเขาด้วย แต่ก็มีบางครั้งเหมือนกันที่พ่อ แม่เองก็อดโกรธ อดใช้อารมณ์ไม่ได้ แต่เราก็ต้องรู้ตัวและพยายามลด ๆ ไม่ให้เกิดบ่อย”

อิทธิพลจากภายนอก

1) กระบวนการกลุ่ม

ในปัจจุบันอาจจัดได้ว่าครอบครัว รักรัษไทย ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลให้แก่ ลูก ๆ นั้นเป็นครอบครัวเดียวที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มบ้านเรียนใด ๆ อย่างเป็นทางการ ซึ่งอาจเกิดจากการที่มีแนวคิดและวิธีการในการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกันเสียทีเดียว แต่ก็อย่างไรก็ตามด้วยความที่พี่ป้องเห็นความสำคัญต่อกระบวนการกลุ่มดังนั้นหากมีเวลาและโอกาสที่พอเหมาะก็จะไม่พลาดที่จะเข้าร่วมในการทำกิจกรรมของกลุ่มบ้านเรียนต่าง ๆ

พี่ป้อง “ตอนนี้ครอบครัวเราเป็นครอบครัวเดียวไม่ได้เข้าเป็นกลุ่มใดแน่นอน แต่เราก็มีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวบ้านเรียนอื่น ๆ อยู่อย่างต่อเนื่องนะครบอย่างในวันพุธที่ 9 นี้เราก็จะไปกันเมื่อวันก่อนก็มีที่เราไปทำกิจกรรมร่วมกัน 5 บ้าง 7 บ้าง ก็แล้วแต่การรวมตัวกัน นี้ก็เห็นว่าเขาจะรวมตัวกันไปที่ชัยภูมินะแต่ว่าผมก็ไม่ได้ไปเพราะบางที่เราก็ต้องดูกิจกรรมด้วย ตอนที่ผมติดต่อกันอยู่ก็มีประมาณ 20-30 ครอบครัวนะก็ แต่เสียตายนี่ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันเป็นผืนหรือเป็นกิจกรรมที่เข้มแข็งพอไม่อย่างนั้นจะทำให้ตรงนี้ไปได้ไกลอีกเยอะเลย”

“ตอนนี้เด็ก ๆ เขาได้พบกับคนในหลาย ๆ กลุ่มเยอะมาก ซึ่งถ้าปกติไม่ใช่กลุ่มนี้ก็ต้องเป็นกลุ่มนั้นเต็มไปหมดอยู่แล้ว แล้วยิ่งเราได้มาเจอกลุ่มพ่อแม่โฮมสคูลด้วยกันนี่ทำให้เราได้เจอกันบ่อยขึ้น เหตุผลที่บอกว่าถ้าไม่เจอกับกลุ่มนี้ก็ต้องเจอกับกลุ่มนั้นนี่ก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติ มุมมองของพ่อแม่ด้วยว่าพ่อแม่ใช้แว่นสองสีอะไร สีแดง สีฟ้า หรือสีอะไร แต่ส่วนใหญ่ทุกครอบครัวที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบนี้จะถูกตัวสภาพ ถูกโครงสร้างบังคับให้เราวิ่งเข้าสู่อารมณ์การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มแทบทั้งสิ้น”

“เวลาที่ลูก ๆ เขาเข้าไปอยู่ในกลุ่มเขาจะมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจได้รับมาจากเพื่อน ๆ ในกลุ่มของเขา ตรงนี้ผู้เป็นพ่อแม่ก็ต้องคอยทำหน้าที่สังเกตเพื่อดูว่าอะไรดี ไม่ดียังไง ถ้าดีเราก็จะได้ส่งเสริม ถ้าไม่ดีเราจะได้รับแก้ไข”

2) กิจกรรมทางศาสนา

วัดเป็นอีกสถาบันหนึ่งที่ครอบครัว รัชชไทย ให้ความเคารพนับถือ และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด และแม้ว่าครอบครัว รัชชไทย จะเป็นครอบครัวเดียวที่ไม่ได้เข้ากลุ่มปัญญากรอย่างเป็นทางการ แต่สำหรับกิจกรรมของกลุ่มปัญญากรในเรื่องของการไปวัดเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรมนั้น พี่ป้องได้ให้การสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมาอย่างสม่ำเสมอ โดยในทุก ๆ วันพระสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะเดินทางไปวัดราชาธิการามตั้งแต่เวลา 8-9 โมงเช้า และเมื่อฟังเทศน์เรียบร้อยแล้ว ก็จะเป็นช่วงเวลาที่น้องปิงและน้องปานรอคอยนั่นก็คือ การที่จะได้สนทนาธรรมกับหลวงปู่ที่พวกตนให้ความเคารพยิ่งด้วยหลวงปู่เป็นผู้ที่รักเด็ก ๆ และมีความรู้มากจึงมักที่จะตอบคำถามต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ นำไปถามในแต่ละครั้งอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

หลายสิ่งหลายอย่างที่หลวงปู่ได้สั่งสอนไว้ นั้น น้องปิงและน้องปานได้จดจำและนำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวทางที่พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาหนึ่งฟังปฏิบัติ

3) กลุ่มบุคคลอื่น ๆ

ปัจจุบันนี้ครอบครัว รัชชไทย พยายามตอบคำถามที่สังคมมีต่อพ่อแม่โฮมสคูลว่าลูก ๆ จะมีสังคมเหมือนเช่นเด็กที่เรียนในระบบโรงเรียนหรือไม่ คำตอบที่ได้คงจะเห็นได้จากการที่พี่ป้องไม่เคยละทิ้งกิจกรรมที่จะทำให้น้องปิงและน้องปานได้สัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างอยู่ตลอดเวลา ทั้งในเพื่อนรุ่นเดียวกัน หรือ ผู้ใหญ่รุ่นคุณลุง คุณป้า คุณตา คุณยาย เพื่อที่จะให้ลูก ๆ ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

พี่ป้อง “กิจกรรมที่เด็ก ๆ ชอบที่สุดคือขี่จักรยาน ทั้งเป็นการออกกำลังกาย และเปิดโอกาสให้เขาได้มีกิจกรรมร่วมกับเด็กอื่นๆ ด้วย เช่น เด็กข้างบ้านหรือเด็กแถวๆ นี้ก็จะมาขี่จักรยานร่วมกัน พอขี่เสร็จก็มาดูโทรทัศน์ ต้มมันต้มเผือกกินกัน มีการแบ่งหน้าที่กันไป เช่น ตัดเตา ชื้อของ ล้างจาน เป็นต้น เสร็จแล้วก็มีกิจกรรมแทรกเข้าไปเช่นชวนกันมาเขียน มาวาดสิ่งที่ได้ไปทำมาให้

เด็ก ๆ คนอื่นฟังด้วย แค่นี้เขาก็จะมีเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันที่เรียนอยู่ในระบบโรงเรียนด้วยเหมือนกัน”

“ส่วนใหญ่ผมจะพาเขาเดินทางไปในที่ต่าง ๆ เพื่อร่วมกิจกรรมทางสังคม มีการเดินทาง มีการเข้าไปศึกษาแหล่งการเรียนรู้เพื่อให้เขาไปพบกับคนมากหน้าหลายตา อย่างมีอยู่ครั้งหนึ่งที่เขาเคยไปจังหวัดมหาสารคาม ได้รู้จักกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้คนหนึ่ง เมื่อกลับมาเขาก็บอกว่าอยากเขียนจดหมายไปให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้คนนั้นเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานให้คุณลุงเขา เราก็สนับสนุนเพราะนั่นคืออีกอย่างหนึ่งที่เขาแสดงให้เราเห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมของเรา”

และความคาดหวังอย่างหนึ่งที่ป้องกันการเกิดขึ้นในสังคมไทย คือ การที่ชุมชนเข้ามา มีบทบาทในการโอบอุ้มดูแลเด็ก ๆ ในชุมชนของตน

พี่ป้อง “ระหว่างการเติบโตของเขา จะทำอย่างไรให้พ่อแม่ ยาย ญาติพี่น้องเติบโตไปกับเขาด้วย คือเป็นการสร้างเกราะป้องกันสิ่งเลวร้ายต่างๆ ไว้ ถ้าต่อไปเขาไปเจอกับสิ่งเลวร้าย ก่อนที่เขาจะก้าวไปหามัน เขาจะนึกถึงเราก่อนเป็นการหักห้ามเขาไว้ ถ้าพ่อแม่ไม่คอยอยู่ คอยเตือนก็ยังมียาย มีญาติผู้ใหญ่ เพื่อนบ้าน เหล่านี้ในอดีตใช้ชุมชนมาช่วยในการโอบอุ้มเด็กๆ ซึ่งขณะนั้นผมกำลังพยายามรวมกลุ่มเพื่อที่จะสร้างชุมชนมาช่วยกันสอน”

ลักษณะการสื่อสารภายในครอบครัว

การสื่อสารในลักษณะของผู้ใหญ่

การที่พ่อแม่พูดคุยกับลูก ๆ ด้วยการใช้เหตุผล เป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้ลูกได้เรียนรู้และใช้เหตุผลกับพ่อแม่ด้วยเช่นเดียวกัน

พี่ป้อง “เวลาที่เขาเล่นเขาไม่อ่านหนังสือ ถ้าเราถามเขาดี ๆ ว่าเรามาแบ่งเวลาในการเล่นและการอ่านหนังสือกันดีมั๊ย มีเหตุมีผลมั๊ย เขาก็บอกว่าดีนะ มีการบันทึกมีการเขียนกันดีมั๊ย เขาก็บอกว่าเห็นด้วย ดูทีวีหรือจะเล่นอะไรก็แล้วแต่เขา พ่อไม่ว่าแต่ว่าลูกต้องรู้ตัวรู้เวลาอยู่เสมอ ก็เคยมีแรก ๆ ที่เขาผิดเวลาพอเราถาม เขาก็จะรู้สึกเสียใจ แต่หลังจากนั้นเขาก็มีพัฒนาการดีขึ้น รู้หน้าที่ รู้

เวลาว่าเขาควรทำอะไร หนังสือเขาก็อ่านของเขาเองเราไม่ต้องพูด นี่เกิดจากการที่เราได้คุยกับเขา ด้วยเหตุและผล เขาก็เชื่อและปฏิบัติ แต่ถ้าเราไปใช้อำนาจสั่งเขาเขาไม่เชื่อหรอก”

การสื่อสารในลักษณะพ่อแม่

ด้วยความที่เป็นพ่อที่รักและห่วงใยในตัวลูกของพี่ป้อง อาจทำให้ในบางครั้งการแสดงออก ด้วยคำพูด กิริยาท่าทางเป็นไปในลักษณะของการดูว่าสั่งสอนด้วยการใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ซึ่งตรงนี้ที่ พี่ป้องเห็นว่าเป็นจุดบกพร่องของตนที่จำเป็นต้องแก้ไข

พี่ป้อง “บางครั้งเราเห็นว่าเขาทำอะไรผิดเราก็อยากจะบอกเขาแต่ว่ามันอาจเป็นช่วงที่พี่กำลังมีอาการพอดีเหมือนกันทำให้การสอนกลายเป็นการดูว่าแบบไม่มีเหตุผล อย่างวันนี้ผมก็ไปแสดงอาการโกรธเขาอย่างมากเลย คือเพราะเราไปเข้าร่วมฟังการสัมมนาแล้วคนที่นั่งข้างหลังเขานั่งกระดิกเท้ามาโดนโต๊ะน้องปาน ปานเขาก็โกรธหงุดหงิด ผมก็ดันลืมหิ้วไปโกรธปานเขาอีก ซึ่งมันไม่ดีเลย แต่ส่วนใหญ่ก็จะพยายามระงับอารมณ์นะแต่ก็มีหลุดบ้างเหมือนกันก็เราเป็นปุณคนคนธรรมดาเนาะ แต่พี่พอลูก ๆ ไม่อยู่ไม่ต่างจังหวัดกันหมดเราก็ได้เรียนรู้อีกอย่างหนึ่งว่าเราคิดถึงลูกมากเลยนะเวลาที่ลูกไม่อยู่ แต่มันก็มีข้อดีนะเพราะเวลาที่อยู่ใกล้ลูกมากเกินไปเราก็เผลอด้วยความห่วงใยจนบางทีห่วงมากเกินไปก็กลายเป็นดู แต่พอเราห่าง ๆ กันเราก็กลับมามองมาเรียนรู้ตัวเองมากขึ้นแล้วเราก็จะพบว่าเราต้องปรับพฤติกรรมก็กลายเป็นผลดี ทุก ๆ อย่างทุก ๆ ปัญหาถ้าคนเรารู้จักปรับประยุกต์มัน เข้าใจมันปัญหาเหล่านั้นต่างเป็นประโยชน์ทั้งสิ้น”

ความคิดเห็นที่น้องปิงและน้องปานมีต่อคุณพ่อในเรื่องของการใช้อารมณ์

น้องปาน “พ่อก็ดีนะแต่ถ้าอารมณ์ร้อนแล้วสุดยอดจริง ๆ น่าเบื่อมาก”

การแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน

1) กลุ่มบุคคล

การเป็นผู้จัดการการเรียนรู้ให้กับลูกนั้นสิ่งหนึ่งที่ผู้เป็นพ่อแม่ต้องคำนึงถึงคือการที่ต้องรู้จักอาศัยความร่วมมือจากแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ โดยเฉพาะสื่อบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ

พี่ป๋อง “อย่างเมื่อก่อนเด็ก ๆ เขาไปเข้าค่ายแล้วของ Lemon Farm มีอาจารย์ขวัญดี ที่เก่งประวัติศาสตร์มาก เด็กสามารถรู้จักทุ่งภูเขาทอง ทุ่งมะขามหย่องที่พระศรีสุริโยทัยทรงชนช้างยุทธหัตถีที่นั่น ซึ่งเราก็ไม่รู้จักในหนังสือประวัติศาสตร์เองก็ไม่ปรากฏแล้วกับบางที่ไม่มีความจริงเพียงพอด้วย นี่ป๋องอะไรยังไง ทำไมถึงตั้งตรงนี้เรารู้จัก อาจารย์ขวัญดีนี้เป็นนักประวัติศาสตร์ที่เก่งมาก แล้วก็รักเด็กด้วยซึ่งบุคลากรอย่างนี้แหละที่เราต้องการ เพราะบางทีพ่อแม่เองก็อาจจะยังไม่พร้อม ซึ่งถ้าพ่อแม่มีการรวมตัวกันแล้วทำให้เกิดการจัดการในแนวนี้ขึ้นนี้การเรียนรู้นั้นจะสมบูรณ์มาก แล้วเชื่อได้เลยว่าตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปเด็กจะรักประวัติศาสตร์”

การให้ความสำคัญกับกระบวนการกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครองที่จะมีส่วนช่วยในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการทำกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกัน

พี่ป๋อง “เวลาที่มีกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะมามาจากเพื่อน ๆ ผู้ปกครองด้วยกัน ซึ่งมันก็เป็นสังคมเล็ก ๆ หนึ่งของพ่อแม่เลยนะ คือถ้าผู้ปกครองคนอื่นทราบก็จะมาบอกเรา หรือว่าถ้าเราทราบว่ามีการทำอะไรที่น่าสนใจเราก็จะโทรไปบอกเขา การที่เรามีสังคมเล็ก ๆ ของเราสักกลุ่มนี้มันเป็นโครงสร้างสังคมอย่างหนึ่งนะซึ่งมันกลับมาหลังที่เราห่างหายไปนาน มันเป็นทางออกอีกทางหนึ่งนะสำหรับคนบางกลุ่มของครอบครัวเพราะว่าขนาดพี่นี่เป็นคนสังคมมีเพื่อนฝูงเยอะแยะนะ แต่บางทีพี่ก็รู้สึกเบื่อหน่ายไปอยากวิ่งไปวิ่งมามันก็ห่าง ๆ ไป หนัก ๆ เข้าความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมันก็ห่าง ๆ ไป แต่ว่าตอนนี้มันเริ่มเกิดขึ้นมาใหม่แล้วภายในกลุ่มเล็ก ๆ ของเราที่อาจสัก 10-20 คนของเรา แล้วตัวนี้เป็นตัวเดียวกันกับที่เราเรียกว่า ประชาสังคมเลยนะ แล้วการที่เรากลับมาสัมพันธ์กันนี้มันเหมือนกัลยาณมิตรกันเลยนะ เพราะคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้มีความรักความอบอุ่นเป็นพื้นฐานตั้งแต่ต้น มันกลายเป็นว่าเราได้สังคมคุณภาพขึ้นมาอีกแบบหนึ่ง”

พี่ป๋องได้วางแผนสำหรับการเรียนรู้และการได้มาซึ่งความรู้ในอนาคตของน้องปิงและน้องปานด้วยการเข้าไปยังแหล่งความรู้ที่เป็นสื่อบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน

พี่ป๋อง “รูปแบบการเรียนรู้ในอนาคตที่ตอนนี้ยังไม่ค่อยมีใครพูดถึงกันมากนักแต่รูปแบบนี้ไม่ใช่รูปแบบที่เฉพาะพวกพี่นะ แต่มันจะเป็นการศึกษาซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้แบบจริงจัง อย่างตัวนี่คือหลวงพ่อนานท่านเก่งในเรื่องของธนาкарข้าว ซึ่งถ้าต่อไปเด็ก ๆ ของเราเติบโตเข้มแข็งเพียงพอ อาจจะสักประมาณ 14-15 ปีนะ พี่ก็จะให้เขาไปเรียนกับหลวงพ่อนานซัก

เดือนหนึ่งเพื่อจะดูว่าเขาทำกันยังไงในระนาบการข่าว หรืออย่างพ่อเล็ก ปราชญ์ชาวบ้านบนเทือกเขาภูพานไปดูว่าเขาอยู่กับกันได้ยังไงนะในการฟื้นคืนป่าขึ้นมา ไปอยู่กับพ่อคำเดื่องอีกซักเดือนหรือ 3 เดือน การเรียนรู้มันต้องเป็นการเรียนรู้ที่อย่างนั้นแหละนะซึ่งถ้าเขาโตเมื่อไหร่เขาจะได้อะไรอีกเยอะเลย ถ้าสังคมเราเป็นอย่างนั้นได้สังคมเราจะเป็นสังคมแห่งการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งในสมัยโบราณเขาเรียนรู้อันอย่างนี้แหละนะ คือไปเรียนกับอาจารย์ที่รู้จริง รู้แจ้งทางนั้น ไปคอยรับใช้อาจารย์เลย ประเทศไทยเราจะกลายเป็นสังคมแห่งวัฒนธรรมและศิลปะ ซึ่งที่ไหน ๆ ในโลกก็จะมี”

2) กลุ่มสถาบัน

ในปัจจุบันสังคมไทยยังขาดการเอาใจใส่ดูแลในเรื่องของแหล่งการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ซึ่งที่ป๋องต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้มากขึ้น

ที่ป๋อง “สิ่งที่สำคัญตอนนี้คือบ้านเราไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดูเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ดีที่จะให้เด็กได้เรียนรู้เลย อย่างสวนสาธารณะที่น่าจะเป็นห้องที่ให้ความรู้เรื่องคลอโรฟิลล์ ห้องทดลองอะไรไปซึ่งมันจะกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ขนาดใหญ่ แต่ตอนนี้เราไม่มีแล้วเราก็ได้แต่ทำลายจนเป็นอย่างทุกวันนี้ เด็กเขาควรที่จะต้องเรียนรู้ว่าฐานชีวิตของเขาเป็นยังไงแล้วสามารถเอามาจัดการสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเขาได้ตอนนี้เท่าที่พี่จะทำได้ก็คือการพูดคุยให้เขาฟังซึ่งมันก็ไม่มีภาพที่เป็นตัวอย่างให้เขาดูได้จริง ๆ เลย”

กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องนี้ก็น่าที่จะเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ สนับสนุนเกี่ยวกับสื่อการสอนต่าง ๆ แก่พ่อแม่โฮมสคูลด้วย

ที่ป๋อง “แม้ว่าเราจะไม่ได้ยึดเนื้อหาวิชาการตามของกระทรวงซะทีเดียว แต่ก็มีส่วนที่เราเอาเนื้อหาของกระทรวงมาเป็นแนวทางแต่เราก็คิดว่าถ้าจะซื้อมาให้เด็ก ๆ ดูมันก็เปลืองตอนนี้เราก็เลยไปขอลูกค้าเขามาตอนนี้ยังไม่ได้ให้เด็ก ๆ ดูเลยเพราะเราคิดว่าสิ่งที่เด็ก ๆ เขาได้ไปดูมามันครอบคลุมแล้ว แต่ยังไงก็คงต้องดูพวกนี้ประกอบด้วย แต่มันก็น่าที่จะให้พ่อแม่ขอยืมหนังสือได้แล้วปีหน้าก็เอาไปคืนไม่อย่างนั้นเราจะต้องซื้อหนังสืออีกเยอะมากเยอะกว่าหนังสือที่จะกระทรวงจะให้เราเรียนซะอีก เขาน่าที่จะมีส่วนช่วยเหลือตรงนี้ได้นะ”

“และสิ่งที่อยากให้กระทรวงเร่งดำเนินการโดยด่วนคือกฎกระทรวงที่จะออกมารับรอง และกำหนดรูปแบบ หลักสูตร การประเมินผลการเรียนการสอนของเด็ก ๆ ที่มีการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมเสียที”

3) สื่อ

พี่ป้องเป็นอีกผู้หนึ่งให้ความสำคัญกับสื่อที่หลากหลายที่จะนำมาประกอบเพื่อช่วยในการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น แต่ด้วยข้อจำกัดทางการเงินที่อาจทำให้ไม่สามารถซื้อหาสื่อที่มีราคาแพงได้ พี่ป้องจึงหันกลับมาใช้ประโยชน์จากสื่อเท่าที่มีอยู่ภายในบ้านเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ลูก ๆ ของตนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3.1 สื่อหนังสือ

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญยิ่งของครอบครัว รักษ์ไทย นั้นได้มาจากการที่น้องปิงและน้องปานมีนิสัยรักการอ่านหนังสือ ซึ่งคุณพ่อคุณแม่ต่างก็ให้การสนับสนุนด้วยดีมาโดยตลอดแต่ก็มีบ้างที่จำเป็นต้องคัดเลือกหนังสือที่เหมาะสมให้แก่ลูกด้วยในปัจจุบันมีหนังสือต่าง ๆ เผยแพร่ออกมามากมายและหนังสือบางเล่มอาจไม่ใช่ข้อมูลที่แท้จริงเสมอไป

พี่ป้อง “ที่บ้านนี้มีหนังสือเยอะมากเพราะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของเด็ก ๆ แล้วเขาก็ชอบอ่านหนังสือกันด้วย อย่างปานนี่เขาอ่านรามเกียรติ์เล่มหนา ๆ แค่คีนกว่า ๆ ก็เสร็จ”

“หนังสือบางอย่างน่ากลัวมากนะบางที่เราคิดว่าเรื่องที่เรารับรู้ถูกต้องแต่ความจริง ๆ นี่มันอาจผิดทั้งนั้นเลยนะเราก็ต้องดูให้เด็ก ๆ ด้วย อย่างที่พี่ให้เด็ก ๆ อ่านซึ่งมันจะเหมือนว่าเขากำลังอยู่ในโลกของการเรียนรู้ เช่น หนังสือของท่านกฤษณะมูรติ ที่พูดถึงเรื่องของการศึกษาเพื่อชีวิตนี่ก็อ่านได้ หรือหนังสือธรรมะอื่น ๆ ที่ก็ต้องดูว่ามีการให้ข้อคิดกับเรามากขึ้นหรือเปล่าซึ่งบางเล่มก็ไม่มีนะ หรือบางอย่างก็เช่นบางตัวของแนวการศึกษาบางตัวที่เขาตีแต่ว่าพอมาสู่การปฏิบัติแล้วมันไม่ใช่”

3.2 วิทยุ-โทรทัศน์-หนังสือพิมพ์

โทรทัศน์เป็นอีกสื่อหนึ่งที่ปกป้องที่ปลายให้ความสำคัญในการที่จะนำมาช่วยเสริมการเรียนรู้ของลูก ๆ โดยจะไม่มีการปิดกั้นการรับสื่อใด ๆ แต่จะคอยทำหน้าที่แนะนำสิ่งที่ต่าง ๆ ที่ลูกจะได้รับจากสื่อ ด้วยการให้เหตุผลมาวิเคราะห์หรือร่วมกันเพื่อดูว่าสิ่งใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม โดยในท้ายที่สุดแล้วก็จะให้ลูก ๆ เป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกรับข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ เหล่านั้น

พี่ป๋อง “ไม่ได้ถึงปิดกั้นหรือต้องคัดเลือกสิ่งที่จะได้รับจากสื่อ แต่ก็อาจมีบ้างในบางเรื่องซึ่งก็ต้องดูเป็นบางเรื่องเป็นบางจังหวะซึ่งเราคิดว่าต้องบอกกัน แต่ว่าจริง ๆ แล้วนี่ในเรื่องที่เรากลัวหรือว่าที่คนอื่น ๆ เขาปิดกั้นนะ พี่กลับบอกว่าให้ลูก ๆ เดินเข้าไปดูมันเลยลูกว่าสิ่งไม่ดีนั้นเป็นอย่างไร แต่ว่าก็จะมีพ่อกับแม่ที่แหละเป็นคนคอยช่วยบอกว่าสิ่งที่ดีไม่ดีมันเป็นอย่างไรมันไปเรียนรู้กับมันเลย อย่างเช่นโฆษณาบางตัวนี่ผมก็จะถามเขาเลยว่าลูกว่าโฆษณานี้เป็นยังไงเรามาวิเคราะห์พูดคุยกันเลย คือผมจะใช้สิ่งที่ไม่ดีมาช่วยในการเรียนรู้ของเรา”

พี่ป๋าย “ส่วนใหญ่แล้วรายการโทรทัศน์ที่เด็ก ๆ ชอบดู คือ ทางช่อง 9 รายการ Geographic การ์ตูนก็มีเรื่องจีนจัง จะชอบดู ส่วนละคร เขาจะไม่ชอบดูนะแต่เวลาที่ไปนอนค้างบ้านย่า คนที่บ้านย่าติดละครเขาก็จะมาถามพี่ว่าทำไมเขาถึงชอบดูกันนัก พี่ก็จะให้เขาดูและก็สอนไปด้วย เช่น ตัวละครบางตัว บางเรื่องที่เป็นเรื่องย้อนยุคก็จะสอนให้ดูข่าวของเครื่องใช้ การแต่งกาย การพูดในยุคสมัยอดีต พวกข่าวสารการเมืองเขาก็สนใจเขาจะรู้สภาพสังคมไทยโดยรวมด้วยไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม”

แต่สำหรับสื่อวิทยุ-หนังสือพิมพ์นั้น ครอบครัว รักษ์ไทย ไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนักด้วยมีเหตุผลที่ว่า

พี่ป๋าย “สำหรับวิทยุและหนังสือพิมพ์ ไม่ค่อยได้ฟังหรือได้อ่าน อย่างหนังสือพิมพ์นี่ไม่รับมา 5 – 6 ปี แล้ว เพราะยังไม่เห็นมีหนังสือพิมพ์ฉบับไหนเสนอข่าวได้ตรงกับความเป็นจริงซักฉบับ แต่บางทีก็ได้ไปเอาหนังสือพิมพ์เก่าๆ จากบ้านญาติมาให้เขาลองอ่านดูเหมือนกันแต่ก็ไม่ค่อยบ่อยนัก”

3.3 สื่ออินเทอร์เน็ต

การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาได้ในขณะนี้ แต่เนื่องด้วยยังมีข้อจำกัดที่ทางบ้านยังไม่มีขีดความสามารถในการซื้อคอมพิวเตอร์ได้ แต่อย่างไรก็ในอนาคตที่ป๋องก็คาดว่าจะต้องหางบซื้อให้ได้

พี่ป๋อง “ตอนนี้ที่บ้านยังไม่มีขีดความสามารถในการซื้อคอมพิวเตอร์ก็กะว่าจะหางบซื้ออยู่เหมือนกันนะ แต่ก็มีสิ่งที่จะต้องห้ามอยู่เหมือนกัน คือพวกเกมกด เกมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ซึ่งห้ามเลยอย่างเวลาที่เขาไปบ้านเพื่อนที่มีคอมพิวเตอร์ก็ต๋องดู ๆ เขาด้วยเหมือนกัน”